

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/178707>

Please be advised that this information was generated on 2019-12-04 and may be subject to change.

THREE ANONYMOUS SETS OF QUESTIONS ON
ARISTOTLE'S *PHYSICS* RELATED TO JOHN BURIDAN'S
QUAESTIONES SUPER OCTO LIBROS PHYSICORUM
(*SECUNDUM ULTIMAM LECTURAM*)

I. Introduction

During his long career at the Faculty of Arts of the University of Paris, John Buridan († ca. 1360) produced several versions or redactions of his commentaries (both *expositiones* and *quaestiones*) on the eight books of Aristotle's *Physics*.¹ The most widely read redaction of his questions commentary, the so-called *ultima lectura*, survives in no less than thirty-two manuscripts and one printed edition published in Paris in 1509 by Pierre le Dru for Denis Roce. The critical editions of Books I-II and III-IV of this final redaction were published in 2015 and 2016, and the edition of Books V-VIII is due to appear in 2018.² In this contribution, my aim is to offer a detailed presentation of three anonymous sets of questions on the *Physics* that seem to be closely related, at least at first glance, to Buridan's *ultima lectura*. The commentaries (all three unedited) survive in manuscripts in Oxford, Munich and Sint Agatha (municipality Cuijk, some 10 kilometers south of Nijmegen). In what follows, I shall briefly introduce each of the anonymous commentaries and present a comparative table of questions in Buridan and in the three manuscripts. In the Appendix I offer editions of selected questions on Books I and III of the *Physics* from each of the three commentaries.

¹ For a detailed overview of the various redactions of Buridan's commentaries on the *Physics*, see B. MICHAEL, *Johannes Buridan. Studien zu seinem Leben, seinen Werken und zur Rezeption seiner Theorien im Europa des späten Mittelalters* 2, Inauguraldissertation, Berlin 1985, 560-616.

² IOANNES BURIDANUS, *Quaestiones super octo libros Physicorum Aristotelis (secundum ultimam lecturam). Libri I-II*, ed. M. STREIJGER et P.J.J.M. BAKKER (Medieval and Early Modern Science 25), Leiden 2015, and IOANNES BURIDANUS, *Quaestiones super octo libros Physicorum Aristotelis (secundum ultimam lecturam). Libri III-IV*, ed. M. STREIJGER et P.J.J.M. BAKKER (Medieval and Early Modern Philosophy and Science 27), Leiden 2016. The edition of Buridan's commentary is accompanied by a Guide to the Text written by E.D. SYLLA. For an overview of the surviving manuscripts of the *ultima lectura*, see J.M.M.H. THIJSEN, "Introduction," in IOANNES BURIDANUS, *Quaestiones super octo libros Physicorum Aristotelis (secundum ultimam lecturam). Libri I-II*, ed. STREIJGER et BAKKER, XIII-XLII, esp. XX-XXXIII.

II. The Commentary on Aristotle's *Physics* in Oxford, Bodleian Library, Ms. Lat. misc. e.111

Oxford, Bodleian Library, Ms. Lat. misc. e.111 is a fifteenth-century paper manuscript. It contains only one work: an anonymous set of questions on Aristotle's *Physics*. The *incipit* (on f. 1ra) runs as follows: "Circa <primum> *Phisicorum* queritur primo utrum sciencia naturalis sit sciencia de omnibus rebus considerans. Et arguitur quod non. Primo sic: omnis sciencia est voluntaria; igitur nulla sciencia est naturalis." The text ends abruptly (on f. 195vb), as follows: "Tunc arguitur sic: motus istius musce est reflexus, quia prius continue musca ascendit." In the manuscript, the commentary is attributed (by a later hand, in the upper margin of f. 1r) to Roger Bacon ("Rogeri Baconis commentaria"). This attribution is obviously incorrect, since the text of the *quaestiones* differs strongly, both in content and in form, from the known commentaries on the *Physics* by Roger Bacon, and since the text mentions the names of authors who lived many years after Roger Bacon's death. More importantly, a printed note glued on the back of the front cover seems to attribute (somewhat ambiguously) the commentary to John Buridan. The text printed on the note runs as follows:

Buridanus (Johannes) *Quaestiones super octo libros physicorum*, 1509—A manuscript which corresponds closely with this edition of the work of Buridanus, in an early English cursive hand with a number of painted initial letters, 194 leaves, double columns, lettered on back *Rogeri Baconis commentarias*(!) (Boncompagni No. 198), 4to, modern half calf.

On the one hand, the first line of this note suggests that the manuscript contains a work by Buridan (one of his sets of questions on the *Physics*), but, on the other hand, the second line states the work contained in the manuscript merely "corresponds closely with" the 1509 edition of Buridan's commentary. The note is probably taken from a catalogue of the London booksellers Wheldon & Wesley Ltd., who sold the manuscript to the Bodleian Library in 1967. The note also indicates that the manuscript once belonged to the library of the Italian historian of mathematics Baldasare Boncompagni (1821-1894). However, in the inventory of manuscripts in Boncompagni's library compiled by Enrico Narducci in 1892, the manuscript is not attributed to Buridan nor is Buridan's name anywhere mentioned in relation with this manuscript. According to Narducci's catalogue, a printed tag (*cartellino*) fixed on the back of the front cover contained the following text:

Rogeri Baconis Commentarius super Philosophiam Aristotelis, a thick volume in a very minute hand of the fifteenth century, but slightly imperfect, 4.to. The attribution of this work(!) to Roger Bacon is in a recent

hand, but its accuracy could no doubt be tested by a comparison with(!) other MSS. It should be examined by M. Cousin, who is now preparing an edition of Roger Bacon's works for the French gouvernement. This MS. formerly belonged to the Langford family.³

The tag attributing the commentary to Roger Bacon is no longer present in the manuscript. It may have been removed when the more recent note establishing a link between the *Physics*-commentary in the manuscript and Buridan's *ultima lectura* was fixed. Probably on the basis of that latter note, the recent (2011) *Catalogue of Medieval Manuscripts of Latin Commentaries on Aristotle in British Libraries*, compiled by Rodney M. Thomson, explicitly claims that the Oxford commentary is a copy of Buridan's *ultima lectura* on the *Physics* ("John Buridan, *Quaestiones* on *Phys. secundum ultimam lecturam*").⁴

There are two reasons to reject the attribution of this commentary to Buridan. (1) As the Table of Questions below (section V) clearly shows, the list of *quaestiones* of the Oxford commentary and the list of *quaestiones* of Buridan's *ultima lectura* correspond closely, but differ from one another in at least two important respects: there is no exact match between the number and the order of the questions, and in the case of questions that occur in both commentaries the precise wording often varies significantly (compare, e.g., the titles of the following pairs of *quaestiones*: [I.2-I.2], [I.5-I.5], [I.8-I.10], [I.10-I.8], [II.5-II.5], etc.).⁵ (2) More importantly, the anonymous author of the Oxford commentary mentions Buridan's name several times, along with the names of his younger contemporaries Nicole Oresme (†1382) and Marsilius of Inghen (†1396).⁶ That the Oxford com-

³ See E. NARDUCCI, *Catalogo di manoscritti ora posseduti da D. Baldassare Boncompagni*, Seconda edizione, Roma 1892, 120 n.198. The following statement written upside down at the bottom of f. 138r of the manuscript confirms the link with the Langford family: "Edward Langford was 18 yeares ould when Kinge Denmarke came to Ingland 1617 (or 1611?)." At the bottom of f. 144r, the name of a certain Edward Powell is written (also upside down).

⁴ Cf. R.M. THOMSON, *Catalogue of Medieval Manuscripts of Latin Commentaries on Aristotle in British Libraries* I: Oxford, Turnhout 2011, 163 n.126.

⁵ The *quaestiones* in the Oxford commentary are distributed as follows: Book I: 23 qq. (*ultima lectura*: 24); II: 12 qq. (*ultima lectura*: 13); III: 20 qq. (*ultima lectura*: 19); IV: 15 qq. (*ultima lectura*: 16); V: 10 qq. (*ultima lectura*: 10); VI: 10 qq. (*ultima lectura*: 10); VII: 7 qq. (*ultima lectura*: 8); VIII: 8 qq. (*ultima lectura*: 13). The Oxford commentary breaks off abruptly in Book VIII q.8 (on f. 195vb). Judging by the parallelism with Buridan's *ultima lectura*, one may conjecture that another four or five questions were supposed to follow but are currently lacking in the manuscript.

⁶ In the questions on Books I-III of this commentary, references to Buridan can be found on ff. 9rb, 39vb, 42vb, 47rb, 49va, 50ra, 54ra, 61rb, 73rb, 80rb, 82ra, 96rb, 96va, 115va,

mentary refers to Buridan and that the list of *quaestiones* corresponds closely with that of Buridan's *ultima lectura*, without being identical with it, makes it appear quite likely that the Oxford commentary is in fact a work modelled after Buridan's *ultima lectura*.⁷ I have found one passage in the commentary (in question I.9) that possibly indicates the place where the work was either written or copied, namely in 's-Hertogenbosch (*Bosco Ducis*, diocese of Liège, now in the province of Noord-Brabant, Netherlands):

(f. 25vb) Ad aliam: quando arguitur de ligno diviso etc., dico breviter quod lignum divisum non manet lignum, quia non manet unum lignum, sed manet plura ligna, quia li 'lignum' est nomen singularis numeri non collectivum; ergo non supponit pro pluribus quorum unum non est pars alterius per continuacionem. Consimiliter dicitur quod due aque ab invicem divise (f. 26ra) non sunt una aqua, sed plures. Unde si dicerentur una aqua propter hoc quod possunt fieri una aqua, tunc pari ratione vinum quod est Colonie et vinum **hic existens in Buscoducis** essent idem vinum, quia possunt fieri idem vinum, ut notum est.

It seems therefore the Oxford commentary is a work modelled after Buridan's *ultima lectura* and either written or copied in 's-Hertogenbosch.

* * *

116rb, 119vb, and 120ra. Oresme's name is mentioned on f. 74ra, Marsilius' name on f. 16vb. Besides a few clear references to Albert the Great (*Albertus Magnus*), there are two references to an unspecified *Albertus* (who may be Albert of Saxony): f. 53vb ("Sed Aelbertus ponit alium modum"), f. 80vb ("Patet per Albertum hoc probantem super isto secundo").

⁷ The list of *quaestiones* of the Oxford commentary corresponds more closely with that of Buridan's *ultima lectura* than with that of the so-called "third redaction" (*tertia lectura*) of Buridan's commentary on the *Physics*. For the list of *quaestiones* of this *tertia lectura*, see M. MARKOWSKI, "Les *Quaestiones super I-VIII libros Physicorum Aristotelis* de Nicolas Oresme retrouvées?", in *Mediaevalia Philosophica Polonorum* 26 (1982), 19-41, at 37-41 (Markowski wrongly attributed this collection of *quaestiones* to Nicole Oresme). See also B. PATAR, *La Physique de Bruges de Buridan et le Traité du Ciel d'Albert de Saxe. Étude critique, textuelle et doctrinale* 2, Longueil 2001, 349-85. Moreover, the list of *quaestiones* of the Oxford commentary also differs from that of the so-called "short redaction" of Buridan's commentary on the *Physics* see J.M.M.H. THIJSEN, "The Short Redaction of John Buridan's Questions on the *Physics* and their Relation to the Questions on the *Physics* Attributed to Marsilius of Inghen", in *Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Âge* 52 (1985), 237-66 (list of *quaestiones* on 240-45). Finally, the list of *quaestiones* of the Oxford commentary differs from the *Physics* commentaries by Albert of Saxony and Nicole Oresme. For Albert, see B. PATAR, *Expositio et quaestiones in Aristotelis Physicam ad Albertum de Saxonia attributae* (Philosophes médiévaux, 39-41), Louvain-la-Neuve 1999, 2: XI-XIV, and 3: 1095-98. For Oresme, see NICOLAUS ORESME, *Questiones super Physicam* (*Books I-VII*), ed. S. CAROTI, J. CELEYRETTE, S. KIRSCHNER et E. MAZET (Studien und Texte zur Geistesgeschichte des Mittelalters 112), Leiden 2013, V-XI.

III. The Commentary in München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 279

München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 279 is a fourteenth-century paper manuscript containing one work: an anonymous set of questions on Aristotle's *Physics*. The *incipit* (on f. 1ra) runs as follows: "Circa primum librum *Phisicorum* primo queritur utrum sciencia naturalis sit de omnibus rebus considerata. Et arguitur primo quod non nam: nulla sciencia est naturalis vel quelibet est naturalis; sed non quelibet est naturalis; ergo etc." The text ends on f. 105vb in the middle of a sentence: "Ad quartam: negatur antecedens. Unde intelli<gere> non est nisi intelligens et velle volens ita." A *tabula quaestionum* of the whole commentary is found on f. 107ra-va.⁸ The manuscript was misbound between f. 12 and f. 39 before the (partially double, Roman and Arabic) numbering of the folia was added. The correct order of folia is indicated by a series of signs in the lower and upper margins, as follows:

- On f. 12va the reader is referred to f. 14ra;
- On f. 25vb ("hic nichil deficit nisi pecunia") the reader is referred to f. 13ra;
- On f. 13vb the reader is referred to f. 27ra;
- On f. 30vb the reader is referred to f. 32ra;
- On f. 33vb the reader is referred to f. 31ra;
- On f. 31vb the reader is referred to f. 36ra;
- On f. 36vb the reader is referred to f. 34ra;
- On f. 35vb the reader is referred to f. 37ra;
- On f. 38vb the reader is referred to f. 26ra;
- On f. 26vb the reader is referred to f. 39ra.

On the first flyleaf, the commentary is attributed (by a later hand) to Robert Grosseteste: "R. Linconiensis quaestiones in libros physicorum Aristotelis."⁹ This attribution is clearly mistaken, since the Munich commentary differs greatly from Grosseteste's commentary on the *Physics*, both in content and in form (for one, Grosseteste's commentary does not have a *quaestio*-form).¹⁰ As the Table of Questions shows, the content of

⁸ A former owner of the manuscript is mentioned on f. 106v: "Iste liber est fratris Johannis Knysch de Colonia Allamanie inferioris." Possibly another former owner is mentioned on f. 37ra: "Frater Nycolaus de Novo Castro de provincia Allamanie inferioris de conventu Treverensi."

⁹ The same attribution is found in K. HALM, G. VON LAUBMANN et W. MEYER, *Catalogus codicum latinorum Bibliothecae Regiae Monacensis*, Editio altera emendatio 1.1, München 1892, 71: "Roberti Lincolniensis quaestiones in libros physicorum Aristotelis (in fine mutilae)."

¹⁰ Cf. ROBERTUS GROSSETESTE, *Commentarius in VIII libros Physicorum Aristotelis*, ed.

the Munich commentary comes remarkably close to that of Buridan's *ultima lectura*. Nevertheless, just as in the case of the Oxford commentary, there is no exact match between the number and the order of the questions, and in the case of questions that occur in both commentaries, the precise wording often varies.¹¹ For this reason, it makes sense to adopt Mieczysław Markowski's characterization of the Munich commentary as a commentary *secundum Buridanum*.¹² Contrary to the Oxford commentary, the Munich commentary does not seem to mention Buridan (or any of his near contemporaries) by name. Apart from a few references to the Seine (on f. 12vb), I have found no indications of geographical origin.

* * *

IV. The Commentary in Sint Agatha, Kruisherenklooster, Hs. 138 (C 12)

Sint Agatha, Kruisherenklooster, Hs. 138 (C 12) is a fourteenth-century manuscript consisting of two parts with separately numbered folios. The first part (parchment, ff. 3r-53v) contains a copy of William of Moerbeke's translation of Aristotle's *Physics* (Books I-VIII). The second part (paper, ff. 1ra-171vb) contains two works: an anonymous set of questions on Aristotle's *Physics* (ff. 1ra-123ra) and a questions commentary on Books I, II and IV of Aristotle's *De caelo* (ff. 125ra-171vb). The latter work is attributed (on f. 171vb) to a *magister Marcilius*, as follows: "expliciunt libri *De celo et mundo* questiones lecte per magistrum Marcilium." The two commentaries are written by the same scribe, a certain Rodolphus Almelo (of Osna-brück?).¹³ The *incipit* of the commentary on the *Physics* (on f. 1ra) runs as

R.C. DALES, Boulder, CO 1963.

¹¹ The *quaestiones* in the Munich commentary are distributed as follows: Book I: 22 qq. (*ultima lectura*: 24); II: 14 qq. (*ultima lectura*: 13); III: 19 qq. (*ultima lectura*: 19); IV: 14 qq. (*ultima lectura*: 16); V: 8 qq. (*ultima lectura*: 10); VI: 9 qq. (*ultima lectura*: 10); VII: 8 qq. (*ultima lectura*: 8); VIII: 10 qq. (*ultima lectura*: 13).

¹² See M. MARKOWSKI, *Buridanica quae in codicibus manu scriptis bibliothecarum Monensium asservantur*, Wrocław etc. 1981, #18 62-63: "Anonymus: Quaestiones secundum Ioannem Buridanum super I-VIII libros *Physicorum* Aristotelis". Markowski also mentions the commentary in the Munich manuscript in his catalogue of works by Marsilius of Inghen: M. MARKOWSKI, "Katalog dzieł Marsyliusza z Inghen z ewidencją rękopisów", in *Studia Mediewistyczne* 25 (1988), 39-132, at 95-96.

¹³ For a detailed description of the manuscript and lists of *quaestiones* of both commentaries, see L.M. DE RIJK et O. WEIJERS, *Repertorium commentariorum medii aevi in Aristotelem latinorum quae in bibliothecis publicis Neerlandicis asservantur* (Verhandelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Nieuwe Reeks 109), Amsterdam

follows: "Quoniam autem scire et intelligere contingit circa omnes. Circa initium primi *Phisicorum* queritur utrum naturalis sciencia sit de omnibus rebus considerata. Arguitur quod non: naturalis philosophia non considerat de casualibus et fortuitis; igitur etc." The text of the commentary ends on f. 123ra, as follows: "...debet referri ad rationes mentales, scilicet quod ratio a qua sumitur hoc predicatum 'intelligere' est prior hoc predicato a quo sumitur hoc predicatum 'appetere'. Ratio post oppositum est pro dictis. Hec de questione et de questionibus tocus libri *Phisicorum* dicta sufficiant." The colophon mentions the name of the scribe and the precise date of the copy (1399): "Complete per Rodolphum Almelo <O?>sn<aburgensem?> scripte anno Domini m^occc^oxc^oseptim^onono feria tertia ante festum sancti Nicolai. Sequuntur questiones libri *De celo et mundo*." ¹⁴

In 1979 Bert Bos attributed both the commentary on the *Physics* and the commentary on *De caelo* to Marsilius of Inghen, mainly on doctrinal grounds. ¹⁵ In 1985 Hans Thijssen compared the commentary on the *Physics* in the Sint Agatha manuscript with the so-called "short redaction" of Buridan's questions commentary on the *Physics*. He concluded that the Sint Agatha commentary is not the same work as Buridan's "short redaction" and left the issue of Marsilius' authorship undecided ("Marsilius of Inghen cannot be ruled out as the author of this work"). ¹⁶ More recently (in 1993), Thomas Dewender arrived at a different conclusion. On the basis of a comparison of Book VIII q.12 in Buridan's *ultima lectura* ("Utrum proiectum post exitum a manu proicientis moveatur ab aere vel a quo moveatur") and Book VIII q.9 in the Sint Agatha commentary ("Utrum proiectum cessante proiciente moveatur ab aere"), Dewender concluded that he had found no

1981, 7-17. See also E.P. BOS, "A Note on an Unknown Manuscript Bearing upon Marsilius of Inghen's Philosophy of Nature, MS Cuyk en St. Agatha (The Netherlands), Kruisherenklooster C 12", in *Vivarium* 17 (1979), 61-68, esp. 61-64. A brief description of the manuscript is also found in I. STAHL, *Die Handschriften der Klosterbibliothek Frenswegen*, Wiesbaden 1994, 111-12. An edition of the commentary on *De caelo* by P.J.J.M. BAKKER and E.P. BOS is due to appear in 2018.

¹⁴ The colophon of the commentary on *De caelo* contains some biographical information about the scribe: "Expliciunt libri *De celo et mundo* questiones lecte per magistrum Marcilium scripte per manus Rodolphi Almelo Os<naburgensis?>, qui obiit Carthusiensis in Roremundi in Gelria anno 1422" (f. 171vb).

¹⁵ BOS, "A Note", 64-68. According to Bos, the formal structure of the *quaestiones* in the Sint Agatha commentary is the same as the one normally used by Marsilius of Inghen. Moreover, he argues that the Sint Agatha commentary and Marsilius' *Abbreviationes Physicorum* present the same views about (1) the object of knowledge, (2) the nature of *impetus* and (3) the ontological status of quantity as distinct (a *res distincta*) from the quantified thing.

¹⁶ THIJSEN, "The Short Redaction", 261-63, at 263.

indications confirming Marsilius' authorship ("Hinweise für eine Verfasserschaft des Marsilius habe ich nicht gefunden"). In his view, the Sint Agatha commentary is a reworking of Buridan's *ultima lectura* ("Bearbeitung von Buridan's Physikquaestionen *secundum ultimam lecturam*").¹⁷ Just as the Munich commentary, the Sint Agatha commentary does not seem to mention either Buridan's name or the names of his younger contemporaries.¹⁸

* * *

V. Comparative Table of Questions

The table below presents lists of questions in John Buridan's *ultima lectura* on the eight Books of the *Physics*, and in three anonymous sets of questions preserved in manuscripts from Oxford, Munich and Sint Agatha:

B = IOANNES BURIDANUS, *Quaestiones super octo libros Physicorum (secundum ultimam lecturam)*¹⁹

O = ANONYMUS, *Quaestiones super octo libros Physicorum*, Oxford, Bodleian Library, Ms. Lat. misc. e.111

M = ANONYMUS, *Quaestiones super octo libros Physicorum*, München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 279

¹⁷ T. DEWENDER, "Einige Bemerkungen zur Authentizität der Physikkommentare, die Marsilius von Inghen zugeschrieben werden", in *Marsilius von Inghen, Werk und Wirkung*. Akten des Zweiten Internationalen Marsilius-von-Inghen-Kongresses, hrsg. v. S. WIELGUS, Lublin 1993, 245-69, esp. 256 (see 257-67 for the edition of Book VIII q.9 in the commentary in the Sint Agatha manuscript). The *quaestiones* in the Sint Agatha manuscript are distributed as follows: Book I: 22 qq. (*ultima lectura*: 24); II: 14 qq. (*ultima lectura*: 13); III: 19 qq. (*ultima lectura*: 19); IV: 14 qq. (*ultima lectura*: 16); V: 8 qq. (*ultima lectura*: 10); VI: 9 qq. (*ultima lectura*: 10); VII: 8 qq. (*ultima lectura*: 8); VIII: 10 qq. (*ultima lectura*: 13).

¹⁸ M. MARKOWSKI, "Die handschriftliche Überlieferung der Werke des Marsilius von Inghen", in *Marsilius of Inghen*. Acts of the International Marsilius of Inghen Symposium Organized by the Nijmegen Centre for Medieval Studies (CMS), Nijmegen, 18-20 December 1986, ed. H.A.G. BRAAKHUIS and M.J.F.M. HOENEN (Artistarium Supplementa 7), Nijmegen 1992, 173-93, at 182, and DEWENDER, "Einige Bemerkungen", 245, both suggest that the Sint Agatha commentary and the Munich commentary are similar or even identical ("eine ähnliche Redaktion", according to Markowski). The Table of Questions and the *quaestiones* edited in the Appendix disprove this suggestion.

¹⁹ The titles of the questions on Books I-IV from Buridan's commentary are taken from critical editions: IOANNES BURIDANUS, *Quaestiones super octo libros Physicorum Aristotelis (secundum ultimam lecturam)*. *Libri I-II*, and IDEM, *Quaestiones super octo libros Physicorum Aristotelis (secundum ultimam lecturam)*. *Libri III-IV*, ed. STREIJGER et BAKKER. The titles of the questions in Books V-VIII are according to København, Kongelige Bibliotek, Ny. kgl. S.1801 fol. (the main manuscript on which the edition of the *ultima lectura* is based).

K = ANONYMUS, *Quaestiones super octo libros Physicorum*, Sint Agatha, Kruisherenklooster, Hs. 138 (C 12)²⁰

A comparison of the lists of *quaestiones* suggests that there is a close correspondence between the contents of Buridan's *ultima lectura*, on the one hand, and the contents of the three anonymous sets of questions, on the other. There is no exact match between the number and the order of the questions in the commentaries, and the precise wording of the questions often varies. Judging from the lists of *quaestiones*, however, it is clear that the three anonymous commentaries closely resemble the list in Buridan's *ultima lectura*. For this reason, it makes sense to attach the label *secundum Buridanum* to all three commentaries.

In the Appendix to this article (pp. 261-323), I present editions of one question from Book I of the *Physics* (items a-c) and of one question from Book III (items d-g) from each of the three commentaries.²¹ The questions correspond with Book I q.4 in Buridan's *ultima lectura*, "Utrum in omni scientia ex cognitione principiorum, causarum et elementorum contingat alia scire et intelligere, scilicet principiata, causata et elementata," and Book III q.18 of his *ultima lectura*, "Utrum in quolibet continuo infinitae sint partes."²² Despite the resemblance of the question-titles, the texts in the three commentaries differ significantly from each other and from the text of Buridan's lecture. Indeed, the differences between the edited questions are much more striking than one would expect on the basis of the respective titles of their *quaestiones*. None of the three anonymous commentators copies Buridan's text literally or follows its precise structural arrangement. Compared with certain commentaries on Peter Lombard's *Sentences* from the second half of the fourteenth century and the first decades of the fifteenth, there is very little *verbatim* copying ('plagiarism' in modern terms) involved in these commentaries *secundum Buridanum*. Buridan's text seems to have functioned as a framework or a point of departure used by other commentators to compose their own commentaries. The questions raised are more or less identical with the questions discussed by Buridan, but the ways in which

²⁰ The list of questions in Sint Agatha, Kruisherenklooster, Hs. 138 (C 12) is copied from DE RIJK et WEIJERS, *Repertorium commentariorum*, 9-14.

²¹ Since the commentary contained in the Sint Agatha manuscript includes two questions with virtually the same title on this topic (Book III qq.18 and 19), both questions are edited in the Appendix.

²² Cf. IOANNES BURIDANUS, *Quaestiones super octo libros Physicorum Aristotelis (secundum ultimam lecturam)*. *Libri I-II*, ed. STREIJGER et BAKKER, 30-47, and IDEM, *Quaestiones super octo libros Physicorum Aristotelis (secundum ultimam lecturam)*. *Libri III-IV*, ed. STREIJGER et BAKKER, 166-85.

these questions are answered vary. A careful reading of the edited *quaestiones*, and of parallel texts from similar commentaries, will provide an answer to the question as to what extent the views of these commentators correspond with Buridan's.

Quaestiones libri primi

B	O	M	K
I.1 Utrum scientia naturalis sit scientia de omnibus rebus	I.1 Utrum scientia naturalis sit scientia de omnibus rebus considerans (1ra)	I.1 Utrum scientia naturalis sit de omnibus rebus considerata (1ra)	I.1 Utrum naturalis scientia sit de omnibus rebus considerata (1ra)
I.2 Utrum totalis scientiae naturalis debeat assignari subiectum unum proprium	I.2 Utrum in totali scientia naturali sit assignandum unum subiectum proprium et adequatum ratione cuius totalis scientia naturalis dicitur una (3ra)	I.2 Utrum in totali scientia naturali sit ponendum ²³ aliquod subiectum proprium et adequatum (1vb)	I.2 Utrum in totali scientia naturali assignandum sit aliquod subiectum proprium et adequatum (2rb)
I.3 Utrum ens mobile sit subiectum proprium totalis scientiae naturalis vel quid aliud	I.3 Utrum ens mobile sit subiectum totius scientie naturalis (5ra)	I.3 Utrum ens mobile sit subiectum in totali naturali scientia (2va)	I.3 Utrum ens mobile sit subiectum in totali scientia naturali (3va)
I.4 Utrum in omni scientia ex cognitione principiorum, causarum et elementorum contingat alia scire et intelligere, scilicet principia, causata et elementata	I.4 Utrum ex cognitione causarum, principiorum et elementorum contingit cognoscere causata, principia et elementata (7rb)	I.4 Utrum in omni scientia ex cognitione causarum, principiorum et elementorum deveniamus in cognitionem causarum, principiorum et elementorum (3rb)	I.4 Utrum noticia causarum, principiorum, elementorum generatur ex noticia causarum, principiorum et elementorum in nobis, idest utrum noticia effectuum dependet ex noticia causarum (5ra)
I.5 Utrum ad perfecte sciendum aliquem effectum oporteat scire omnes causas eius	I.5 Utrum ad perfectam cognitionem causati requiritur omnium suarum causarum cognitio (11rb)	I.5 Utrum ad perfecte sciendum aliquem effectum oporteat omnes eius causas cognoscere (5ra)	I.5 Utrum ad perfecte cognoscendum aliquem effectum requiratur cognitio omnium causarum istius effectus (7va)

²³ ponendum] (?) M

I.6 Utrum sint eadem notiora nobis et naturae	I.6 Utrum eadem sunt nociora nobis et nature (13rb)	I.6 Utrum eadem sint nobis nociora ²⁴ et nature (6ra)	I.6 Utrum eadem sunt notiora nobis et nature (9rb)
I.7 Utrum universalia sint nobis notiora singularibus	I.7 Utrum universalia sunt nociora singularibus (15rb)	I.7 Utrum universalia sint nociora singularibus (6vb)	I.7 Utrum universalia sint nobis notiora singularibus (10vb)
I.8 Utrum omnis res extensive et situ aliter habens partem extra partem sit magnitudo	I.10 Utrum omnis res extensa sit sua extensio (26vb)	I.8 Utrum omnis res extensive habens partem extra partem sit magnitudo (8vb)	I.8 Utrum quantitas continua sit res distincta a re quanta (12vb)
I.9 Utrum totum sit suae partes	I.9 Utrum totum est suae partes (22vb)	I.9 Utrum totum sit suae partes (10va)	I.9 Utrum totum sit suae partes (15ra)
I.10 Utrum Socrates sit hodie idem quod ipse fuit heri, posito quod hodie additum est sibi aliquid ex nutrimento et conversum in eius substantiam, vel posito quod hodie est aliqua pars ab eo remota, ut si sibi amputata est manus	I.8 Utrum Sor est hodie idem qui fuit heri, posito casu quod per augmentationem aliquid acquisivisset vel manum amisisset (20vb)	I.10 Utrum Sortes sit hodie illud idem quod ipse fuit heri posito quod per nutritionem aliqua pars sit ei addita vel quod per amputationem aliqua pars sit ab eo remota (12rb)	I.10 Utrum facta mutacione acquisitiva vel deperditiva alicuius circa aliquid totum istud totum sit idem posterius quod fuit prius, ut si Sorti sit aliquid additum per nutritionem vel si a Sorte sit aliquid ablatum, utrum tunc Sortes sit idem per posterius quod fuit per prius (17ra)
I.11 Utrum infinitum secundum quod infinitum sit ignotum	I.11 Utrum infinitum secundum quod infinitum est ignotum (30rb)	I.11 Utrum infinitum secundum quod infinitum sit ignotum (14ra)	I.11 Utrum infinitum secundum quod infinitum sit ignotum (18ra)
I.12 Utrum omnia entia naturalia sint determinata ad maximum	I.12 Utrum omnia entia naturalia sunt determinata ad maximum (31vb)	I.12 Utrum omnia entia naturalia sint determinata ad maximum (14vb)	I.12 Utrum omnia entia naturalia sint determinata ad maximum (19vb)
I.13 Utrum entia naturalia determinata sint ad minimum	—	—	—
I.14 Utrum cuiuslibet transmutationis naturalis principia intrinseca sint contraria	I.13 Utrum cuiuslibet transmutacionis naturalis principia sunt contraria (41rb)	I.13 Utrum cuiuslibet transmutacionis naturalis principia intrinseca sunt contraria (18vb)	I.13 Utrum cuiuslibet transmutacionis naturalis principia intrinseca sunt contraria (24vb)

²⁴ nociora] nota(?) (no^a) M

I.15 Utrum necesse sit omne quod fit fieri ex subiecto praesupposito	I.14 Utrum omne quod fit fiat ex subiecto presupposito (43rb)	I.14 Utrum possibile sit ex nichilo aliquid fieri (20ra)	I.14 Utrum aliquid posset fieri ex nichilo (26ra)
I.16 Utrum sint tria principia rerum naturalium, non plura nec pauciora	I.15 Utrum rerum naturalium tria sunt principia sic quod non plura neque pauciora (46rb)	I.15 Utrum rerum naturalium principia sunt tria, non plura nec pauciora (21ra)	I.15 Utrum tria sint principia rerum naturalium (28va)
I.17 Utrum generatio substantialis sit forma substantialis vel materia vel compositum vel aliquid accidens eis additum	I.17 Utrum generatio substantialis sit accidens, materia, forma vel compositum (50vb ²⁵)	I.16 Utrum generatio substantialis sit materia, forma vel compositum (22ra)	I.16 Utrum generatio substantialis sit materia, forma vel compositum vel aliquid accidens superadditum forme (29vb)
I.18 Utrum generare sit generans vel generatio vel quid aliud	I.16 Utrum generare est generans posito casu quod homo et sol generant hominem (47va)	I.17 Utrum generare sit generans, verbi gracia utrum hominem generare sit homo generans. Et conformiter queritur utrum hominem currere sit homo currens (22va)	I.17 Utrum generare sit generans et utrum hominem generare sit homo generans (31rb)
I.19 Utrum illud quod in generatione substantiali generatur sit materia vel forma vel compositum	—	I.18 Utrum in generatione substantiali illud quod generatur sit materia, forma vel compositum (24rb)	I.18 Utrum in generatione substantiali materia, forma vel totum compositum generatur (32vb)
I.20 Utrum materia prima sit ens	I.18 Utrum materia prima sit ens (52vb)	I.19 Utrum materia prima sit ens (25ra)	I.19 Utrum materia prima sit ens (33vb)
—	I.19 Utrum propter salvare apparencias oportet ponere puram potenciam (54ra)	—	—
I.21 Utrum forma, antequam generetur, habeat aliquid esse substantiale in materia distinctum ab ipsa materia	I.22 Utrum forma substantialis ante sui generationem habeat aliquid esse in materia (58vb)	I.21 Utrum forma substantialis antequam generetur habeat esse aliquid in materia distinctum a materia (13vb)	I.20 Utrum forme substantiali aliquid prefit in materia vel non (34rb)

²⁵ F. 50 is damaged

I.22 Utrum materia sit potentia ad formam generandam	I.20 Utrum materia sit potencia ad formam generandam (55vb)	I.20 Utrum materia prima sit potencia ad formam generandam (25vb)	—
I.23 Utrum privatio sit materia privata	I.21 Utrum privacio est materia (57rb)	I.22 Utrum privacio sit materia privata ²⁶ (27vb)	I.21 Utrum privacio sit materia (35ra)
I.24 Utrum materia appetat formam	I.23 Utrum materia appetit formam (60va)	— (?)	I.22 Utrum materia prima appetat formam (35vb)

Quaestiones libri secundi

B	O	M	K
II.1 Utrum res artificiales sint distinctae a rebus naturalibus	II.1 Utrum res naturales distinguuntur a rebus artificialibus (62va-vb)	II.1 Utrum res naturales sint distincte a rebus artificialibus (29ra)	II.1 Utrum res artificiales distinguantur a rebus naturalibus (37va)
II.2 Utrum ista differentia quam assignat Aristoteles inter naturalia et artificialia sit conveniens, scilicet quod naturalia inquantum naturalia habent in se ipsis principium sui motus et status, artificialia autem inquantum artificialia nullum habent impetum suae mutationis	II.2 Utrum differentia sit bona quam ponit Philosophus inter encia naturalia et artificialia dicens quod naturalia inquantum naturalia habent in se principium sui motus et status sed artificialia non habent aliquem impetum sui motus innatum (64rb)	II.2 Utrum differentia quam assignat Aristoteles inter naturalia et artificialia sit conveniens, scilicet quod naturalia inquantum naturalia habent in se ipsis principium sui motus et status, artificialia autem inquantum artificialia nullum habent impetum suae mutationis innatum (30va)	II.2 Utrum differentia quam ponit Philosophus secundo <i>Phisicorum</i> inter encia naturalia et encia artificialia, qua dicitur quod encia naturalia habent in se principia motus et quietis sed encia artificialia non habent in se principia motus et status, sit bona (38rb)
II.3 Utrum figura sit res distincta a re figurata	II.3 Utrum figura sit res distincta a figurato (65vb)	II.3 Utrum figura est res distincta a re figurata (32rb)	—
II.4 Utrum definitio naturae sit bona qua dicitur “natura est principium et causa	II.4 Utrum diffinicio nature sit bona in qua dicitur “natura est principium et	II.4 Utrum diffinicio nature sit bona qua dicitur “natura est principium et causa	II.3 Utrum natura sit principium movendi et quiescendi eius in quo est principium

²⁶ One would expect one more question in Book I after this *quaestio*, since question 22 begins as follows: “consequenter queritur penultimo....” However, the *quaestio* immediately following Book I q.22 is Book II q.1. In the *tabula quaestionum* at the end of the manuscript (107ra-vb), *quaestio* 22 is the final question in Book I.

movendi et quiescendi eius in quo est primum per se et non secundum accidens”	causa movendi et quiescendi eius in quo est per se et non secundum accidens” (66vb)	movendi et quiescendi eius ²⁷ in quo est primum per se et non secundum accidens” (32va)	per se et non secundum accidens (40vb)
II.5 Utrum in istis substantiis materialibus formae substantiales sint principaliter activae suorum motuum et suarum operationum vel magis qualitativae dispositiones illarum substantiarum	II.5 Utrum in actionibus rerum generabilium et corruptibilium formae principaliter agunt quam sue qualitates (68vb)	II.5 Utrum in istis substantiis materialibus sive substantialibus res sint principaliter active suorum motuum et operationum vel qualitativae dispositiones illarum substantiarum, verbi gratia utrum flamma ignis principaliter calefaciat vel eius caliditas (33va)	II.4 Utrum in actionibus naturalibus formae substantiales sint principaliter active quam dispositiones qualitative vel e converso. Verbi gratia: si ignis producat caliditatem aque vel aliquod aliud calefactibile, tunc pretendit quaestio utrum forma ignis principaliter calefaciat vel caliditas ignis sit principaliter calefactiva (41vb)
II.6 Utrum naturalis differat a mathematico per hoc quod naturalis definit per motum et mathematicus sine motu	II.6 Utrum naturalis distinguitur a mathematico per hoc quod naturalis diffinit per motum et mathematicus non diffinit per motum (72ra)	II.6 Utrum naturalis differt a mathematico per hoc quod naturalis diffinit ²⁸ per motum et mathematicus sine motu (36va)	II.5 Utrum naturalis differt a mathematico quod naturalis diffinit per motum et mathematicus non (43va)
II.7 Utrum finis sit causa	—	II.7 Utrum finis sit causa, verbi gratia, si medicus intendit sanare infirmum et ob hoc ipse conficit medicinas, utrum finis sit causa intentionis medici et confectionis medicinarum et pocionis et sic de aliis etc. (35ra)	II.6 Utrum finis sit causa, ut ponatur exemplum quod medicus faciat confectiones medicabiles propter sanitatem acquirendam, tunc queritur utrum ista sanitas sit causa (44va)

²⁷ eius] primum (p^m) M

²⁸ diffinit] differt(?) M

II.8 Utrum pater sit causa filii	—	II.8 Utrum pater sit causa filii, verbi gracia, volo quod Sortes sit pater Platonis: questio est utrum Sortes sit causa Platonis (37ra)	II.7 Utrum pater sit causa filii, ut ponendo quod Sortes sit pater Platonis, tunc questio est utrum Sortes sit causa Platonis (45va)
—	II.7 Utrum cuiuslibet rei quatuor sunt cause, scilicet causa efficiens, causa finalis etc. (75ra)	II.9 Utrum tantum sint quatuor genera causarum, scilicet causa formalis, causa materialis, causa efficiens, causa finalis (37va)	—
II.9 Utrum definitio fortunae sit bona in qua dicitur “fortuna est causa per accidens secundum propositum extra semper et frequenter eorum quae propter hoc sunt”	II.8 Utrum diffinitio fortune sit bona in qua dicitur “fortuna est causa per accidens extra semper et frequenter ²⁹ in agentibus a proposito et est eorum quae propter hoc sunt” (78vb)	II.10 Utrum diffinitio fortune sit bona in qua dicitur “fortuna est causa per accidens et in propositum extra semper et frequenter eorum quae propter hoc sunt” (38va)	II.8 Utrum diffinitio fortune sit bona in qua dicitur “fortuna est causa per accidens in agentibus extra propositum, extra semper et frequenter eorum quae sunt propter hoc” (46rb)
II.10 Utrum casus et fortuna sint causae agentes	II.9 Utrum casus et fortuna sint cause agentes (80vb)	II.11 Utrum casus et fortuna sint cause agentes (26va)	II.9 Utrum casus et fortuna sint cause agentes (47rb)
II.11 Utrum casus et fortuna reperiuntur in contingentibus ad utrumlibet vel solum in contingentibus raro vel ut in paucioribus	II.10 Utrum casus et fortuna reperiuntur in contingentibus ad utrumlibet (82rb)	II.13 Utrum casus et fortuna reperiuntur in contingentibus ad utrumlibet, et hec est querere utrum aliqui effectus contingentes ad utrumlibet sint effectus fortuiti vel casuales (40ra) ³⁰	II.10 Utrum casus et fortuna reperiuntur in contingentibus ad utrumlibet vel solum in contingentibus ut raro vel ut in paucioribus (48ra)
II.12 Utrum natura producat monstrum intendat monstrum	II.11 Utrum natura producat monstrum intendit monstrum, et dicitur monstrum res producta sub dispositione	II.12 Utrum natura producat monstrum intendat monstrum (39rb)	II.11 Utrum natura producat monstra intendat monstra (49va)

²⁹ frequenter] frequentibus O

³⁰ The *tabula quaestionum* (f. 107ra) reverses the order of Book II q.12 and q.13.

	disconvenienti sue speciei, ut si nasceretur homo cum sex digitis in una manu (83va)		
II.13 Utrum in operationibus naturalibus necessitas proveniat ex fine vel ex materia	II.12 Utrum necessitas in rebus vel operationibus proveniat ex parte materie vel ex parte finis (85rb)	II.14 Utrum in operationibus naturalibus ordo et necessitas proveniant ex parte finis vel ex parte materie, id est utrum effectus naturales fiant subtili vel talibus dispositionibus cum quibus fiunt et producantur ³¹ ratione finis vel ratione materie (40vb)	II.12 Utrum in operationibus naturalibus necessitas proveniat ex parte nature vel ex parte finis (50rb)

Quaestiones libri tertii

B	O	M	K
III.1 Utrum necesse sit ignorato motu ignorare naturam	III.1 Utrum ignorato motu necesse est ignorare naturam (87rb)	III.1 Utrum ignorato motu necesse est ignorare naturam (42rb)	III.1 Utrum necesse sit ignorato motu ignorare naturam (51vb)
III.2 Utrum ad alterationem requiratur fluxus distinctus ab alterabili et a qualitate secundum quam est alteratio	III.2 Utrum in alteratione proprie dicta ponendus sit fluxus distinctus ab alterabili et a qualitate secundum quam fit alteracio (89ra-rb)	III.2 Utrum ad alterationem requiritur fluxus distinctus ab alterabili et qualitate secundum quam est alteracio (42vb)	III.2 Utrum in alteratione proprie dicta sicut est calefactio vel frigefactio, ponendus sit fluxus distinctus realiter a quantitate secundum quam alteratio alterabilis ab alterabili (52rb)
III.3 Utrum qualitates contrariae, ut albedo et nigredo, caliditas et frigiditas, possint se compati simul in eodem subiecto secundum	III.3 Utrum qualitates contrarie secundum aliquem gradum possunt se compati in eodem subiecto (90rb)	III.3 Utrum qualitates contrarie possint se compati in aliquo subiecto secundum aliquos gradus earum (43vb)	III.3 Utrum qualitates contrarie secundum quas proprie dicta fit alteratio possunt se compati in eodem subiecto secundum aliquos

³¹ producantur] producat M

aliquos gradus ipsarum			gradus eorum (53rb)
III.4 Utrum qualitas secundum quam est alteratio per se et proprie dicta, continua et temporalis, acquiratur tota simul vel pars post partem	III.4 Utrum in alteracione proprie dicta qualitas que acquiritur acquiratur tota simul vel ³² pars post partem (92vb) ³³	III.4 Utrum qualitas secundum quam fit proprie dicta alteracio acquiratur tota simul vel pars post partem (45va)	III.4 Utrum qualitas secundum quam proprie fit alteratio, scilicet successiva et temporalis, acquiratur tota simul vel pars post partem (54va)
III.5 Utrum in alteratione pars qualitatis quae prius acquiritur maneat cum parte quae posterius acquiritur	III.5 <Utrum in alteracione pars prius acquisita maneat cum parte posterius acquisita> (<i>Iste titulus deest</i>) ³⁴	III.5 Utrum in alteracione proprie dicta pars qualitatis prius acquisita maneat cum posteriori acquisita (46va)	III.5 Utrum in alteratione proprie dicta pars qualitatis que prius acquiritur, maneat cum parte qualitatis que posterius acquiritur (55rb)
III.6 Utrum motus localis sit vel utrum haec sit vera "motus localis est"	III.6 Utrum motus localis est (97rb)	III.6 Utrum ista sit concedenda "motus est", et intelligitur de motu locali (48rb)	III.6 Utrum motus localis sit vel utrum hec sit concedenda "motus localis est", supposito quod motus sit res successiva distincta a moto vel mobili (57ra)
III.7 Utrum motus localis sit res distincta a loco et ab eo quod localiter movetur	III.7 Utrum motus localis distinguatur a mobili ³⁵ et a loco (99rb)	III.7 Utrum motus localis sit res distincta a mobili et loco (49va)	III.7 Utrum motus localis sit res distincta a loco et a mobili (58rb)
III.8 Utrum de necessitate motus localis sit habere terminos positivos praeter fluxum, scilicet terminum a quo et terminum ad quem	III.8 Utrum motus localis cuiuscumque sunt aliqui termini distincti contra fluxum ex natura sui, scilicet terminus a quo et terminus ad quem (100va)	III.8 Utrum de necessitate motus localis sit habere terminos, scilicet terminum a quo et terminum ad quem, distinctos a fluxu (50vb)	III.8 Utrum de necessitate motus localis sit quod debeat habere terminos positivos preter fluxum, scilicet terminum a quo et terminum ad quem (59ra)

³² vel] nam O

³³ This *quaestio* is incomplete: f. 94 has been removed from the manuscript.

³⁴ This *quaestio* probably begins on f. 94va or 94vb.

³⁵ mobili] mobile O

III.9 Utrum motus sit de essentia termini ad quem est	III.9 Utrum motus sit de essentia sui termini ad quem (102ra)	III.10 Utrum motus sit de essentia termini ad quem (52vb)	III.9 Utrum motus localis sit de essentia termini ad quem (60ra)
III.10 Utrum omnis motus sit actus entis in potentia	III.10 Utrum omnis motus sit actus entis in potentia (103va)	III.9 Utrum motus sit actus entis in potentia (51vb)	III.10 Utrum omnis motus sit actus entis in potentia (61rb)
—	III.11 Utrum corruptio sit motus (104rb)	—	III.11 Utrum corruptio sit motus (62ra)
III.11 Utrum definitio motus sit bona in qua dicitur quod motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia	III.12 Utrum diffinitio motus sit bona in qua dicitur “motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia” (105rb)	III.11 Utrum diffinitio motus sit bona in qua dicitur “motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia” (54rb)	III.12 Utrum diffinitio motus sit bona in qua dicitur “motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia” (62va)
III.12 Utrum omnis motus sit subiective in mobili vel movente vel in utroque	III.13 Utrum motus subiective sit in mobili vel in movente (106ra)	III.12 Utrum motus sit subiective in mobili vel in movente vel in utroque (55rb)	III.13 Utrum motus sit subiective in movente vel in mobili (63rb)
III.13 Utrum omnis actio sit passio et econtra	III.14 Utrum omnis actio sit passio (106vb)	III.13 Utrum omnis actio sit passio et econtra (56ra)	III.14 Utrum omnis actio sit passio (64ra)
III.14 Utrum sit aliquod corpus sensibile actu infinitum	III.15 Utrum sit aliquod corpus sensibile actu infinitum (107vb)	III.14 Utrum sit aliquod corpus actu infinitum (56vb)	III.15 Utrum sit aliquod corpus sensibile infinitum (64va)
III.15 Utrum sit aliqua magnitudo infinita	III.16 Utrum sit aliqua magnitudo actu infinita (109va)	III.15 Utrum sit aliqua magnitudo infinita (58rb)	III.16 Utrum sit aliqua magnitudo actu infinita (65vb)
III.16 Utrum linea aliqua gyrativa sit infinita	III.17 Utrum sit aliqua longitudo actu infinita, et movetur ista questio principaliter propter lineam girativam, que dicitur linea transiens per partes continui consequenter se habentes supra singulas earum faciendo unam giram (111ra)	III.16 Utrum linea girativa sit infinita (59va)	III.21 Utrum linea girativa sit infinita (71rb)

III.17 Utrum omni numero sit numerus maior	III.18 Utrum omni numero dato sit alius numerus maior (113vb)	III.17 Utrum omni numero sit numerus maior (60vb)	III.17 Utrum omni numero sit numerus maior (67ra)
III.18 Utrum in quolibet continuo infinitae sint partes	III.19 Utrum infinite partes sunt in continuo (115va)	III.18 Utrum in quolibet continuo sint infinite partes secundum multitudinem (61va)	III.18 Utrum in quolibet continuo sint infinite partes capiendō ly ‘infinite’ sincategorematiche (68ra) III.19 Utrum in quolibet continuo sint infinite partes capiendō ‘infinite’ sincategorematiche (69ra)
III.19 Utrum possibile sit infinitam esse magnitudinem et in infinitas partes lineam esse divisam	III.20 Utrum possibile est esse magnitudinem actu infinitam et continuum esse divisum actu in omnes suas partes (118rb)	III.19 Utrum possibile sit magnitudinem esse infinitam et continuum in infinitas partes esse divisum (62vb)	III.20 Utrum possibile sit esse aliquod corpus infinitum et continuum esse in infinitas partes divisum (70ra)

Quaestiones libri quarti

B	O	M	K
IV.1 Utrum omnis locus sit aequalis locato suo	IV.1 Utrum omnis locus est equalis locato (121ra)	IV.1 Utrum omnis locus sit equalis locato (64ra)	IV.1 Utrum omnis locus sit equalis locato (71vb)
IV.2 Utrum locus sit terminus corporis continentis	IV.2 Utrum locus est materia vel forma vel spacium separatum vel terminus corporis continentis (123ra)	IV.2 Utrum locus sit superficies corporis continentis (64vb)	IV.2 Utrum locus sit superficies corporis continentis (72va)
IV.3 Utrum locus sit immobilis	IV.3 Utrum omnis locus est immobilis (124vb)	—	IV.6 Utrum locus sit immobilis (76ra)
IV.4 Utrum definitio loci quam assignat Aristoteles sit bona, qua dicitur “locus est terminus corporis continentis immobilis primum”	IV.4 Utrum diffinitio loci sit bene posita in qua dicitur “locus est terminus corporis continentis immobilis primum” (125vb-126ra)	IV.3 Utrum diffinitio loci sit bona qua dicitur “locus est terminus corporis continentis immobilis primum” (65vb)	IV.5 Utrum diffinitio loci sit bona in qua dicitur “locus est terminus corporis continentis immobilis primum” (75rb)

IV.5 Utrum terra sit in aqua sive in superficie aquae tamquam in loco suo proprio et naturali	IV.5 Utrum terra sit in aqua tamquam in loco sibi proprio et naturali (127ra)	IV.4 Utrum totalis terra sit in aqua sive in superficie aque tamquam in loco proprio et naturali (66vb)	IV.4 Utrum terra sit in aqua tamquam in loco proprio et naturali (74ra)
IV.6 Utrum ultima sphaera, scilicet suprema, sit in loco	—	IV.5 Utrum ultima spera sit in loco (68va)	IV.3 Utrum ultima spera sit in loco (73va)
IV.7 Utrum possibile sit vacuum esse	IV.6 Utrum vacuum potest esse (130ra)	IV.6 Utrum vacuum est (69ra)	—
IV.8 Utrum possibile sit esse vacuum per aliquam potentiam	—	IV.7 Utrum possibile sit per aliquam potentiam vacuum esse (69vb)	IV.7 Utrum possibile sit per aliquam potentiam esse vacuum (77ra)
IV.9 Utrum in motibus gravium et levium ad sua loca naturalia tota successio proveniat ex resistentia medii	IV.7 Utrum in omni motu gravium et levium simplicium tota successio proveniat a resistentia medii (132vb)	IV.9 Utrum in motibus gravium et levium simplicium ad loca sua naturalia tota successio provenit ex resistentia medii (71rb)	IV.9 Utrum in motibus gravium et levium ad loca sua naturalia tota successio fiat et proveniat ex parte resistentie medii (79rb)
IV.10 Utrum, si vacuum esset, grave moveretur in eo	IV.8 Utrum si vacuum esset, grave simplex moveretur in eo (136vb)	IV.8 Utrum si vacuum esset, grave simplex moveretur in eo (70va)	IV.8 Utrum si vacuum esset et grave simplex in eo poneretur et nature sue dimitteretur, utrum in eo moveretur (78rb)
IV.11 Utrum rarefactio et condensatio sint possibles vel utrum possibile sit aliquid rarefieri vel condensari	IV.9 Utrum condempasacio et rarefactio sint motus possibles ³⁶ (139ra)	IV.10 Utrum rarefactio et condempasacio sint possibles (73rb)	IV.10 Utrum condensatio et rarefactio sint possibles (81rb)
IV.12 Utrum tempus sit motus	IV.10 Utrum tempus est motus (142ra)	IV.11 Utrum tempus sit motus (74ra)	IV.11 Utrum tempus est motus (83ra)
IV.13 Utrum definitio temporis in qua dicitur “tempus est numerus motus secundum prius et posterius” sit bona	IV.11 Utrum diffinitio temporis sit bona qua dicitur “tempus est numerus motus secundum prius et posterius” (143vb)	—	IV.12 Utrum diffinitio temporis sit bona qua dicitur “tempus est numerus motus secundum prius et posterius” (84ra)

³⁶ possibles] passibiles O

IV.14 Utrum cuiuslibet motus tempus sit mensura	IV.13 Utrum cuiuslibet motus tempus est mensura (146rb)	IV.12 Utrum cuiuslibet motus tempus est mensura (74vb)	IV.15 Utrum cuiuslibet motus tempus sit mensura (86vb)
IV.15 Utrum quies mensuretur tempore	IV.14 Utrum quies mensuratur tempore (148va)	IV.13 Utrum quies tempore mensuretur (75va)	IV.13 Utrum quies mensuratur tempore (85ra)
IV.16 Utrum tempus esset, quamvis non esset aliqua anima intellectiva	IV.12 Utrum omne tempus est ab anima (145ra)	IV.14 Utrum tempus esset quamvis nulla anima intellectiva esset (76ra)	IV.14 Utrum si nulla anima intellectiva esset, nullum tempus esset (86ra)
—	IV.15 Utrum tempus est causa corruptionis et non generacionis (149va)	—	IV.16 Utrum tempus sit causa corruptionis et non generacionis istorum inferiorum (88ra)

Quaestiones libri quinti

B	O	M	K
—	V.1 Utrum secundum substantiam est aliqua mutacio successiva (151ra)	—	—
V.1 Utrum generatio sit motus	V.2 Utrum generacio est motus (151vb)	V.1 Utrum generacio sit motus (77ra)	V.1 Utrum generatio sit motus (88vb)
V.2 Utrum in ad aliquid est per se motus	—	V.2 Utrum in ad aliquid sit per se motus (77vb)	V.3 Utrum motus sit in ad aliquid (91ra)
V.3 Utrum omnis motus debeat esse de contrario in contrarium	V.5 Utrum omnis motus est de contrario in contrarium (155rb)	V.3 Utrum omnis motus sit de contrario in contrarium (78va)	V.4 Utrum omnis motus sit de contrario in contrarium (92ra)
V.4 Utrum motus ex eo debeant dici contrarii quia sunt de contrariis terminis ad contrarios terminos	V.6 Utrum motus ex eo dicuntur contrarii quia sunt de contrariis terminis in contrarios terminos (156vb)	V.7 Utrum motus ex eo dicuntur contrarii quia sunt de terminis contrariis ad terminos contrarios (81rb)	V.6 Utrum motus sint ex eo contrarii quod sunt de terminis contrariis in terminos contrarios (93va)
V.5 Utrum motus contrariatur quieti vel etiam quies quieti	V.8 Utrum motus contrariatur quieti, et quies in termino a quo quieti in termino ad quem (158rb)	V.4 Utrum motus sit contrarius quieti et quies quieti contraria (79rb)	V.5 Utrum motus sit contrarius quieti et quies sit contraria quieti (92va)

V.6 Utrum est dare generationes et corruptiones, magnitudines et dimensiones, augmentationes et alterationes naturales et violentas sicut est dare motus locales naturales et violentos	V.9 Utrum in omni specie mutacionis est aliqua mutacio naturalis et aliqua violenta (159rb)	—	V.9 Utrum in omnis specie motus reperitur contrarietas penes naturale vel penes violentum. Et intelligitur sic: utrum sit dare aliquam generationem naturalem et aliquam violentam et aliquam corruptionem naturalem et aliquam violentam, et sic de aliis speciebus motus (97ra)
V.7 Utrum secundum substantiam est motus	V.3 Utrum ad substantiam seu in substantia reperitur motus (153rb)	V.5 Utrum secundum substantiam sit motus (80ra)	V.2 Utrum secundum substantiam vel in substantia vel ad substantiam sit motus (89va)
—	V.4 Utrum motus est in tribus predicamentis ita quod non in pluribus, scilicet in qualitate, quantitate et ubi (154ra)	—	—
V.8 Utrum motus sit motus vel etiam generationis (<i>generare ms.</i>) generatio	V.7 Utrum ipsius motus est motus et generacionis generacio (157va)	V.6 Utrum ipsius motus sit motus et generacionis generacio (80va)	V.7 Utrum ipsius motus sit motus et ipsius generationis sit generatio (94va)
V.9 Utrum generatio generatur, et loquor hic precise de generatione rei nature permanentis, quia in alia questione est dictum de generatione puri successivi, ut de generatione motus localis	—	—	—
V.10 Utrum ad unitatem motus requiritur quod mobile sit idem quod forma, vel dispositio secundum quam est motus sit	V.10 Utrum ad unitatem motus requirantur et sufficiant unitas mobilis, unitas temporis et unitas dispositionis secundum quam est	V.8 Utrum ad unitatem motus requiruntur unitas temporis, unitas subiecti et unitas dispositionis secundum quam est motus (82va)	V.8 Utrum ad unitatem motus requirantur unitas mobilis, unitas temporis et unitas dispositionis secundum quam fit motus (95vb)

eadem, et quod sit tempus idem, et utrum etiam hec sufficiant ad hoc quod sit motus unus	motus (160rb)		
--	---------------	--	--

Quaestiones libri sexti

B	O	M	K
VI.1 Utrum puncta sint sibi invicem proxima in linea	VI.2 Utrum puncta in linea sunt sibi invicem proxima (164rb)	VI.1 Utrum in linea puncta sint sibi invicem proxima seu immediata (83rb)	VI.1 Utrum in linea sunt puncta sibi invicem proxima et immediata. Ista questio unum supponit et aliud querit (98ra)
VI.2 Utrum linea componitur ex punctis	VI.4 Utrum linea componitur ex punctis (167ra)	VI.2 Utrum linea sit composita ex punctis (83vb)	—
VI.3 Utrum in eodem corpore longitudo sit res distincta a latitudine et profunditate	VI.3 Utrum longitudo corporis distinguatur a latitudine et profunditate eiusdem corporis (165ra)	—	VI.2 Utrum in eodem corpore longitudo, latitudo et profunditas realiter distinguantur (99ra)
VI.4 Utrum puncta sint res indivisibiles in linea	VI.1 Utrum puncta sint res indivisibiles in linea (161vb)	—	[Cf. VI.1]
VI.5 Utrum sit aliqua transmutatio instantanea	VI.5 Utrum aliqua est mutacio instantanea (167vb)	VI.3 Utrum aliqua sit mutacio instantanea (84va)	VI.3 Utrum sit dare aliquam mutationem instantaneam (99vb)
VI.6 Utrum instans transmutationis debeat attribui posteriori passioni, idest termino ad quem, verbi gratia sic quod in instanti generationis ipsius B sit verum quod B est et in instanti corruptionis post (ipsius?) sit verum quod B non est	VI.6 Utrum instans transmutationis instantanee attribuendum sit posteriori passioni vel termino ad quem (169ra)	VI.4 Utrum instans transmutationis sit attribuendum priori passioni vel posteriori (84Arb)	VI.7 Utrum instans transmutationis instantanee sit attribuendum posteriori passioni, idest, si aliquid transmutatur instantanee et indivisibiliter, utrum sit in termino ad quem quando transmutatur (103va)

VI.7 Utrum omne quod mutatur est divisibile	VI.9 Utrum indivisibile potest moveri (172ra) ³⁷	VI.5 Utrum indivisibile possit moveri (84Avb)	VI.4 Utrum indivisibile sit mobile (100vb)
VI.8 Utrum ante omne mutari est mutatum esse et ante omne mutatum esse est mutari	VI.7 Utrum ante omne mutari est mutatum esse et e contra (170ra)	VI.6 Utrum ante omne mutari sit mutatum esse et ante omne mutatum esse sit mutari (85va)	VI.5 Utrum ante omne mutari sit mutatum esse et ante omne mutatum esse sit mutari (101vb)
—	—	VI.7 Utrum omni motu veloci sit motus velocior (87ra)	VI.6 Utrum omni motu veloci sit aliquis motus velocior (102va)
VI.9 Utrum in tempore finito potest transiri magnitudo infinita et in infinito finita	VI.8 Utrum magnitudo finita potest pertransiri tempore infinito (171ra)	VI.9 Utrum in tempore finito possit pertransiri infinita magnitudo et in tempore infinito ³⁸ finita (89rb)	VI.9 Utrum in tempore finito possit pertransiri magnitudo infinita vel utrum in tempore <in>finito possit pertransiri magnitudo finita (105vb)
VI.10 Queritur... de opinione et rationibus Zenonis utrum possibile est aliquid moveri	VI.10 Utrum possibile est aliquid posse moveri (173rb)	VI.8 Utrum possibile sit aliquid moveri (87va)	VI.8 Utrum possibile sit aliquid moveri et non movetur ex eo quod sint dubia propter rationes Zenonis (104rb)

Quaestiones libri septimi

B	O	M	K
VII.1 Utrum omne quod movetur movetur ab alio. Vel questio formari potest universalius, scilicet utrum aliquid potest agere in se ipso vel pati a se ipso	VII.1 Utrum omne quod movetur movetur ab alio seu utrum idem potest moveri a seipso (174rb)	VII.1 Utrum idem potest movere se ipsum et moveri a se ipso (90rb)	VII.1 Utrum idem possit movere seipsum et moveri a seipso. Alii aliter formant questionem et hoc sic: utrum idem possit agere in seipsum et pati a seipso (106va)
VII.2 Utrum demonstratio Aristotelis	VII.2 Utrum ratio Philosophi qua	VII.2 Utrum demonstratio quam	VII.2 Utrum ratio Philosophi qua

³⁷ This *quaestio* begins on f. 171vb (the first 12 lines). On f. 172ra the beginning of this *quaestio* is repeated.

³⁸ infinito] finito M

sit bona in qua nititur in principio huius septimi demonstrare quod omne quod movetur movetur ab alio	probat in principio huius septimi quod omne quod movetur movetur ab alio est bona (175va)	facit Aristoteles ad probandum quod omne quod movetur movetur ab alio sit bona (91ra)	demonstrat in principio huius septimi quod omne quod movetur movetur ab alio, sit bona (107va)
VII.3 Utrum potest esse processus in infinitum in moventibus et motis	VII.3 Utrum in moventibus et motis possit procedi in infinitum (176va)	VII.3 Utrum possibile sit in mobilibus et motis esse processus in infinitum (91va)	VII.3 Utrum possibile sit esse processus in infinitum in motibus et motis (108ra)
VII.4 Utrum necesse est in omni motu movens esse simul cum moto	VII.4 Utrum in omni motu ³⁹ movens est simul cum moto (177va)	VII.4 Utrum necesse sit in omni motu movens esse simul cum moto (92ra)	VII.4 Utrum necesse sit in omni motu movens esse simul cum moto (108vb)
VII.5 Utrum secundum qualitates de prima specie qualitatis vel de quarta sit per se motus	VII.5 Utrum ad qualitates de prima vel de quarta specie qualitatis sit per se motus (178vb)	VII.5 Utrum secundum qualitates de prima specie qualitatis et secundum illas quarte speciei qualitatis sit per se motus (92va)	VII.5 Utrum ad qualitates de secunda et quarta speciebus sit motus (109va)
VII.6 Utrum ad hoc quod aliqua sint comparabilia requiritur et sufficit quod ipsa sint specialissime univoca	VII.6 Utrum ad hoc quod aliqua sint comparabilia in aliquo requiritur et sufficit quod specialissime univoce convenient (180ra)	VII.6 Utrum ad hoc quod aliqua sint ad invicem comparabilia requiratur quod sint specialissime univoca (93va)	VII.6 Utrum ad hoc quod aliqua ad invicem sint comparabilia sufficit et requiritur quod sint specialissime univoca (110rb)
VII.7 Utrum due regule sint vere, videlicet iste: "si aliqua virtus movet aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, eadem vel equalis virtus movebit medietatem illius mobilis per duplex spatium in equali tempore"; secunda regula est: "si aliqua	VII.7 Utrum littera Philosophi posita in ultimo capitulo huius septimi sit vera qua dicitur "si aliqua virtus seu potencia moveat aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, tunc eadem virtus movebit medietatem illius mobilis per duplex spatium in	VII.7 Utrum due prime regule quas ponit ibidem Aristoteles sint vere. Prima est: "si aliqua virtus moveat aliquod mobile per aliquod spatium in eodem tempore, eadem movebit medietatem illius per duplex spatium in equali tempore". Secunda est: "si aliqua virtus	VII.7 Utrum prima regula quam ponit Philosophus in isto septimo sit vera: si aliqua virtus vel potentia movet aliquod mobile per aliquod spatium in tempore, eadem virtus vel equalis movebit medietatem istius mobilis in duplo per spatium in eodem tempore (111rb)

³⁹ motu] moto O

virtus movet aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, eadem vel equalis virtus movebit medietatem illius mobilis per equale spatium in medio tempore”	equali tempore” (185vb)	moveat aliquod mobile per aliquod spatium in eodem tempore, eadem movebit medietatem illius mobilis per idem spatium in dimidio tempore” (94rb)	VII.8 Utrum ista regula Philosophi sit vera: si aliqua virtus vel potentia moveat aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, utrum eadem potentia vel equalis movebit medietatem istius mobilis per idem spatium in tempore medio (112ra)
VII.8 De illis regulis Aristotelis quas ipse ponit in ultimo capitulo huius septimi <i>Physicorum</i> queritur utrum sint universaliter vere	—	VII.8 Utrum tres regule, scilicet tertia, quarta et quinta, quas ponit Aristoteles in isto septimo sint benedate. Prima est: “si aliqua virtus moveat aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, eadem vel equalis virtus movebit illud mobile per medietatem spacii in medio tempore”. Secunda regula est hec: “si aliqua virtus moveat aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, medietas illius virtutis movebit medietatem illius mobilis per equale spatium in eodem tempore”. Tercia est: “si due virtutes moveant duo mobilia per aliquod spatium in eodem tempore, aggregatum illarum virtutum movebit aggregatum	—

		ex illis mobilibus per equale spacium in eodem vel equali tempore" (95rb)	
--	--	--	--

Quaestiones libri octavi

B	O	M	K
VIII.1 Utrum ad scientiam naturalem pertinet considerare de primo motore	VIII.1 Utrum ad philosophiam naturalem spectat considerare de primo motore immobili (187ra)	—	—
VIII.2 Utrum Deus sic potuit facere motum de novo quod ante non fuisset motus neque mutatio	VIII.2 Utrum Deus potuit producere motum de novo sic quod ante illum motum nullus fuisset motus vel mutacio (187vb)	VIII.1 Utrum Deus [sic] potuit facere motum de novo sic quod ante nullus motus vel mutacio esset (96rb)	VIII.1 Utrum Deus potuit facere motum de novo ita quod ante non fuerit mutatio vel motus (112vb)
VIII.3 Utrum sit aliquis motus eternus	VIII.3 Utrum motus est eternus (189rb)	VIII.2 Utrum sit aliquis motus eternus seu perpetuus (97ra)	VIII.2 Utrum motus fuerit ab eterno (113vb)
VIII.4 Utrum animal movetur ex se et non grave inanimatum	VIII.4 Utrum animal movetur ex se et non grave simplex (191ra-rb)	VIII.3 Utrum animal moveatur ex se, et grave vel leve inanimatum non (98va)	VIII.3 Utrum animal moveatur ex se, grave inanimatum non (114vb)
VIII.5 Utrum actu grave existens sursum moveatur per se post remotionem prohibentis, et a quo moveatur	VIII.5 Utrum grave existens sursum post remocionem prohibentis movetur per se deorsum. Similiter posset queri de levi actualiter respectu motus sursum (192rb)	VIII.4 Utrum actu grave existens sursum post remocionem prohibentis moveatur deorsum per se (99va)	VIII.4 Utrum actu grave existens sursum moveatur deorsum a removente prohibens. Et eodem modo queritur de actu levi respectu motus sursum (115vb)
VIII.6 Utrum primus motor est immobilis	VIII.6 <Utrum primus ⁴⁰ > motor est immobilis (193va)	VIII.5 Utrum primus motor sit omnino immobilis (101ra)	VIII.5 Utrum primus motor qui Deus est, sit omnino immobilis et immutabilis (117va)

⁴⁰ The first two words of this *quaestio* are missing because the upper right corner of the paper has been torn out. The conjecture ("Utrum primus") is based on the text of this *quaestio*.

VIII.7 Utrum motus localis sit primus motuum	VIII.7 Utrum motus localis est primus motuum (194va)	VIII.6 Utrum motus localis sit primus motuum (101vb)	VIII.6 Utrum motus localis sit omnium aliorum motuum primus (118va)
VIII.8 Utrum necesse est in omni motu reflexo mobile quiescere in termino reflexionis	VIII.8 Utrum in omni motu reflexo est quies media (195vb) ⁴¹	VIII.7 Utrum necesse sit in omni motu reflexo mobile quiescere in puncto seu in termino reflexionis (102vb)	VIII.7 Utrum in omni motu reflexo necesse sit mobile quiescere in puncto reflexionis (119vb)
VIII.9 Utrum movens finitum potest movere per infinitum tempus	—	VIII.8 Utrum possibile sit movens finitum movere per tempus infinitum (103vb)	—
VIII.10 Utrum virtus infinita possit esse in magnitudine finita	—	VIII.9 Utrum in magnitudine finita possit esse virtus infinita (104va)	—
VIII.11 Utrum primus motor, scilicet Deus, sit infiniti vigoris	—	—	VIII.8 Utrum primus motor, scilicet Deus, sit infiniti vigoris (120rb)
VIII.12 Utrum proiectum post exitum a manu proicientis moveatur vel ab aere vel a quo moveatur	—	—	VIII.9 Utrum proiectum cessante proiciente moveatur ab aere (121rb)
VIII.13 Utrum primus motor est indivisibilis et nullam habens magnitudinem	—	VIII.10 Utrum primus motor sit impassibilis et indivisibilis nullam habens magnitudinem (105rb)	VIII.10 Utrum primus motor, scilicet Deus, sit omnino immobilis, indivisibilis, impartibilis, nullam habens magnitudinem (122rb)

* * *

⁴¹ The manuscript contains only the first 7 lines of this *quaestio*.

APPENDIX

(a) INCERTI AUCTORIS *Quaestiones super libros Physicorum*
(Oxford, Bodleian Library, Ms. Lat. misc. e.111 = O)

<Liber I quaestio 4>

O 7rb | Utrum ex cognitione causarum, principiorum et elementorum con-
tingit cognoscere causata, principiata et elementata. 5

Et arguitur quod non.

Primo sic: cause sunt minus note quam effectus; igitur questio falsa.
Tenet consequentia, quia minus notum non ducit in cognitionem magis
noti. Antecedens patet per PHILOSOPHUM in prohemio *huius*¹, ubi ponit
quod in sciencia naturali procedendum est a compositis ad simplicia, id est
ab effectibus ad causas. Et hoc non est ex alio nisi quia effectus sunt noci- 10
ores suis causis.

Secundo sic: causa demonstratur per effectum; ergo effectus non de-
monstratur per causam. Consequencia tenet, quia aliter fuerit circulacio in
demonstracione; modo secundum PHILOSOPHUM primo *Posteriorum*² cir- 15
culo demonstrare est impossibile. Antecedens patet, quia nisi sic, tunc
omnis demonstracio quia est periret. Patet hoc, quia in demonstracione quia
est proceditur ab effectu ad causam.

Tercio sic: si questio esset vera, hoc maxime esset prout ly 'ex' diceret
circumstanciam cause efficientis. Patet hoc, quia una cognicio non est ma- 20
teria nec forma nec finis alterius cognitionis. Sed ly 'ex' in tytulo questi-
onis non importat causam efficientem, quia una noticia non efficit aliam,
sed ipse intellectus hoc facit.

Quarto sic: una res non cognoscitur per aliam nisi propter aliquam simi-
litudinem inter eas repertam; sed quandoque inter causam et eius effectum | 25
nulla est similitudo, ut patet de Deo, qui est insensibilis, et de eius effectu
sensibili; igitur ex cognitione causarum etc. non contingit cognoscere etc.

Quinto sic: si questio vera, sequitur quod cognitis principiis geometrie,
statim cognosceremus omnes conclusiones geometrie. Consequens falsum,
quia sic valde faciliter sciremus illas, quia principia geometrie faciliter 30

28 geometrie] gremathice O 29 geometrie] gremathice O 30 geometrie] gremathice O

¹ ARISTOTELES, *Physica* I.1 (184a22-23) ² ARISTOTELES, *Analytica posteriora* I.3 (72b25-26; *Auctoritates Aristotelis*, ed. J. HAMESSE, Louvain 1974 [= AA], 35:33)

possunt cognosci. Sed consequencia probatur quia: principia sunt causa prime propositionis EUCLIDIS, et prima propositio est causa sufficiens ad sciendum secundam propositionem, et sic consequenter. Si igitur ex cognitione causarum etc. cognoscuntur principiata, sequeretur consequens illatum.

Sexto sic: ad causam esse non sequitur effectum esse; igitur questio falsa. Tenet consequencia, quia, sicut se habet res ad esse, ita se habet ad cognosci. Antecedens patet, quia effectus et sua causa sunt distincta ab invicem; modo dicit articulus Parisiensis³ quod quibuscumque duobus distinctis ab invicem datis, possibile est unum illorum remanere reliquo non remanente. Item non sequitur: B causa est, ergo effectus B cause est. Quod patet, quia ad unam rem esse non sequitur aliam rem esse, quia omnis consequencia fundari debet in contradictione; modo hic non est contradictio 'una res est et alia non est'.

In oppositum arguitur per PHILOSOPHUM, qui primo *huius*⁴ dicit: 'quoniam quidem scire et intelligere contingit etc.' Et postea subditur: 'tunc unumquodque scire arbitramur cum causas eius cognoscimus usque ad elementa'.

In questione primo premittentur aliqua notabilia. Secundo respondebitur ad | questionem. Et in tertio erunt dubitationes.

O 7vb

<Articulus primus>

Est primo notandum quod una fuit opinio que posuit quod nulla noticia incomplexa potest fieri ex alia incomplexa. Probant sic: una noticia non fit ex alia nisi per discursum seu consequenciam; sed discursus seu consequencia solum fit inter complexa, quia oportet antecedens et consequens esse propositiones; igitur opinio vera.

Correlarie sequitur quod nulla est noticia incomplexa mentalis. Patet, quia nulla noticia incomplexa fit ex alia; sed noticia intellectiva fit ex alia, scilicet ex sensitiva; igitur nulla noticia intellectiva est incomplexa. Secundo infert hec opinio quod nulla est noticia incomplexa substantialis. Patet, quia nulla noticia incomplexa fit ex alia; sed omnis noticia substantialis fit ex alia, scilicet ex noticia accidentis, quia accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est⁵; igitur correlarium verum.

³ Forte (per implicationem) articuli 138-141 condemnati a Stephano Tempier anno 1277 (cf. R. HISSETTE, *Enquête*: 196-99) ⁴ ARISTOTELES, *Physica* I.1 (184a10) ⁵ Cf. ARISTOTELES, *De anima* I.1 (402b21-22; AA 6:7)

Sed falsitas huius opinionis probatur nam: si hec opinio esset vera, sequitur quod nullus esset terminus ponibilis in predicamento substantie. Consequens falsum. Et consequentia patet, quia nullus terminus ponitur in predicamento substantie nisi incomplexus et substancialis, quia quidquid debet poni in predicamento debet esse predicabile vel individuum incomplexum; sed nullus est terminus substancialis incomplexus, per opinionem narratam; igitur sequitur consequens illatum. 65 70

O 8ra Secundo probatur hoc idem quia: dato aliquo conceptu complexo, vel ille complectitur ex conceptibus complexis vel ex conceptibus incomplexis, sufficienti divisione. Si ex incomplexis, habetur propositum, | scilicet quod aliquis est conceptus incomplexus, et per consequens primum correlarium est falsum. Si componatur ex complexis, tunc iterum peto de illis utrum componuntur ex complexis vel ex incomplexis; et sic oportet devenire ad conceptum incomplexum vel oportet procedere in infinitum; sed processus in infinitum est prohibitus a PHILOSOPHO in multis locis; igitur oportet devenire ad conceptum incomplexum. 75

Tercio sic: omnis noticia intellectiva fit ex sensitiva, ut patet ex primo *Posteriorum*⁶; sed aliqua noticia intellectiva est incomplexa; igitur aliqua noticia incomplexa fit ex alia. 80

Sed ad rationem alterius opinionis: negatur quod nulla noticia fit ex alia nisi per discursum seu consequentiam. Nam licet hoc sit verum de noticia scientifica, tamen non est universaliter verum. 85

Pro quo notandum quod una noticia incomplexa fit ex alia sine discursu quatuor modis. Primo modo intuitive seu objective, ut a re sensibili immediate in sensu exteriori generatur noticia sensitiva, et ex noticia sensitiva seu sensazione generatur in sensu communi intencio seu fantasma, et ex illa vel illo ulterius generatur conceptus singularis, qui est noticia intuitiva et incomplexa. Secundo modo una noticia incomplexa generatur ex alia elicitive, ut ovis ex figura, motu, colore et dispositione lupi elicit speciem inimicie, ut dicit COMMENTATOR⁷. Et sic ex sensazione lupi in ove generatur noticia sensitiva incomplexa et etiam noticia inimicie non sensate. Tercio modo una noticia incomplexa fit ex alia per viam abstractionis. Unde intellectus habens in se conceptum confuse representantem substantiam et accidens abstrahit | ab illo duas noticias incomplexas, quarum una 90 95

O 8rb

87 intuitive] intuicutive(?) O

⁶ ARISTOTELES, *Analytica posteriora*, I.18 (81a38-40; AA 35:70) ⁷ Potius AVICENNA, *Liber de anima seu sextus de naturalibus* I.5, ed. S. VAN RIET, Louvain-Leiden 1972, 86⁹⁶⁻¹⁰⁵

est representativa substantie et alia representativa accidentis. Unde intellectus habens in se conceptum albi percipiens illud album manere et eius
 100 albedinem corrumpi, iudicat illud album non esse albedinem; et sic format in se conceptum albedinis incomplexum etc. Hoc tamen non est sic intelligendum quod illa noticia confusa dividitur in duas parciales noticias, sed quod habita illa noticia confusa, intellectus per viam abstractionis format in se duas noticias incomplexas, quarum neutra est illa noticia confusa.
 105 Quarto modo una *noticia* incomplexa fit ex alia compositive, ut intellectus habitis istis duobus conceptibus ‘homo’, ‘animal’, format in se actum complexivum illorum terminorum ad invicem, faciendo unam propositionem talem ‘homo est animal’.

Secundo notandum quod in demonstratione propter quid premissæ dicuntur cause conclusionis. Pro cuius declaratione est notandum quod triplex est demonstratio seu processus demonstrativus, scilicet demonstratio propter quid, demonstratio quia est et demonstratio mathematica. Unde demonstratio propter quid dicitur illa in qua proceditur a causa ad effectum, ut sic arguendo: omne habens animam intellectivam est susceptivum
 115 discipline; et omne risibile est habens animam intellectivam; igitur omne risibile est susceptivum discipline. Ecce qualiter hic proceditur a causa ad effectum, quia anima intellectiva est causa quare aliquid suscipit disciplinam. Sed demonstratio quia est dicitur illa in qua proceditur ab effectu ad causam. Exemplum ut: omne susceptivum discipline habet animam intellectivam; et omne risibile est susceptivum discipline; igitur omne risibile
 120 habet animam intellectivam. Sed demonstratio mathematica | dicitur illa in qua proprie loquendo non proceditur a causa ad effectum, nec e converso ab effectu ad causam, sed in qua proceditur a premissis naturali ordine cognoscendi prius notis ad conclusionem naturali ordine cognoscendi posterius seu minus notam, ut sunt demonstrationes quibus EUCLIDES demonstrat suas propositiones. Et tales demonstrationes similitudinarie solent dici demonstrationes propter quid, improprie tamen loquendo. Et hec est similitudo, quia, sicut causa naturaliter prior est effectu, ita premissæ talium demonstrationum naturali ordine cognoscendi sunt prius note quam
 125 conclusiones. O 8va

Tercio notandum quod premissas esse causas conclusionis in demonstratione potest multis modis intelligi, ut solet videri primo *Posteriorum*. Tamen pro nunc ponuntur aliquæ propositiones pro maiori declaratione dicendorum postea.

135 Prima propositio: premissæ demonstrationis non sunt cause conclusionis quoad esse. Patet, quia premissæ possunt esse sine conclusione et e

converso. Igitur propositio vera.

Secunda propositio: premissae in demonstratione non sunt causa conclusionis quoad esse verum. Patet, cum premissae possunt esse <vere> sine conclusione. <Patet>, quia possunt esse sine conclusione; igitur possunt esse vere sine conclusione. 140

Tercia propositio: in omni demonstratione notitiae premissarum adhesive sunt causa notitiae scientificae conclusionis. Patet per PHILOSOPHUM primo *Posteriorum*⁸, nam habitis notitiis premissarum, bonitate consequentiae et intellectu advertente, statim scitur conclusio, id est simul tempore; quod non esset, si notitiae premissarum non essent causa scientiae conclusionis. Et isto modo per premissas esse causas conclusionis non ponitur differentia | inter demonstrationem propter quid et inter demonstrationem quia est et inter demonstrationem mathematicam. 145

Quarta igitur propositio est ista: quod in demonstratione propter quid sic esse sicut significatur per premissas est causa ita essendi sicut significatur per conclusionem, id est medium in demonstratione propter quid importat causam rei significatam per terminum vel per terminos conclusionis. Patet, quia in demonstratione propter quid premissae dicuntur causa conclusionis, et non quoad esse nec quoad esse verum; nec distinguitur a demonstratione quia est per hoc quod notitia premissarum est causa notitiae conclusionis, ut patet ex propositionibus precedentibus; et non videtur alius modus distinguendi demonstrationem propter quid a demonstratione quia nisi ad intellectum iam dictum in quarta propositione; igitur quarta propositio est vera. Unde haec demonstratio est propter quid: omne rationale est risibile; omnis homo est rationalis; igitur omnis homo est risibilis. Et illud medium 'rationale' connotat animam intellectivam. Modo anima intellectiva est causa actus ridendi, qui significatur per ly 'risibile'. Igitur etc. 150 155 160

Quarto principaliter est notandum iuxta materiam tactam in ultimo argumento – utrum ad unam rem esse sequitur aliam rem esse, et utrum bona consequentia debet fundari in contradictione seu in reductione ad primum principium – quod una fuit opinio que dixit quod ad unam rem esse non sequitur aliam esse, nam secundum eam propositio de secundo adiacente non est demonstrabilis. Probatur sic nam: predicatum notissimum de nullo potest demonstrari; sed hoc verbum 'est' vel suum participium est predicatum notissimum; igitur de nullo potest demonstrari. Consequentia nota est. 165 170

144-145 bonitate consequentiae] (?) (bōt¹) 9^e) O 165 sequitur] ad add. O

⁸ *Locus non inventus*

Et maior patet, quia omnis demonstratio debet fieri a nociori. Minor patet quod quanto aliquod predicatum sit communius, tanto est nocius, quia communiora sunt nociora; sed hoc predicatum 'ens' est communissimum; igitur est notissimum. | Secundo sic: si propositio de secundo adiacente esset demonstrabilis, sequitur quod in bona demonstratione fieret petitio principii. Consequens est contra PHILOSOPHUM primo *Posteriorum*⁹. Et consequentia patet, quia si sic, tunc fieret taliter arguendo: 'omne A est; omne B est A; igitur omne B est'. Modo in minore manifeste petitur principium, quia minor presupponit omne B esse. Tercio potest argui quod ad unam rem esse sequitur aliam rem esse, cuius contrarium argutum est ante oppositum. O 9ra

Secunda opinio ponit quod propositio de secundo adiacente non est demonstrabilis demonstratione cathégorica sed bene demonstratione ypothetica. Prima pars patet per primam et secundam rationes factas pro prima opinione. Sed secunda pars patet, nam ista est bona demonstratio: si transmutatio naturalis est, materia prima est; sed transmutatio naturalis est; ergo materia prima est. Taliter enim PHILOSOPHUS demonstrat materiam primam esse. Similiter illa est bona demonstratio: vel in causis est processus in infinitum vel est devenire ad aliquam primam causam; sed non est processus in infinitum in causis; ergo aliqua prima causa est. Item ex alio, nam questio 'si est' est propositio de 'est' secundo adiacente; sed omnis questio est terminabilis diffinitive vel demonstrative, ut solet videri secundo *Posteriorum*¹⁰; sed questio 'si est' non terminatur diffinitione, quia solum questio 'quid est' diffinitive terminatur; igitur questio 'si est' terminatur demonstratione. 185 190 195

Tercia opinio ponit quod propositio de secundo adiacente bene est terminabilis demonstratione, id est demonstrabilis demonstratione cathégorica, sed non in modo et figura positus a PHILOSOPHO, ut hec est bona demonstratio: transmutatio naturalis est; et transmutatio naturalis non potest esse sine materia prima; ergo materia prima est. Similiter | ista est bona demonstratio: homo est; et nullus homo potest esse sine corde; ergo cor hominis est. Et ibi demonstratur propositio de secundo adiacente demonstratione cathégorica, quia neutra premissarum est propositio ypothetica. 200 205 O 9rb

Hic dicunt aliqui respondendo quod minor est propositio ypothetica in talibus argumentis, et sic non demonstratur propositio de secundo ad-

⁹ ARISTOTELES, *Analytica posteriora* I.3 (72b25-26) ¹⁰ ARISTOTELES, *Analytica posteriora* II.3 (90a35sqq.)

iacente demonstracione cathgorica sed demonstracione ypothetica. Unde ista 'transmutacio naturalis non potest esse sine materia prima' secundum eos valet tantum 'si transmutacio naturalis est, materia prima est'. Sed illud nichil valet, quia dicta propositio est modalis formaliter vel equivalenter vel faciliter poneretur in sensu modali; modo propositiones modales sunt propositiones cathgorice, ut dicunt loyci; igitur dicta solucio nulla. 210

Quarta opinio ponit quod propositio de secundo adiacente non solum demonstrabilis est ypothetice, non solum sillogistice, sed eciam enthymematice, ut hec est bona demonstracio: primus motus est; ergo primus motor est. Similiter et ista: transmutacio naturalis est; ergo materia prima est; et ita de aliis. Taliter enim PHILOSOPHUS demonstrat propositiones de secundo adiacente. Unde quelibet dictarum consequenciarum est necessaria, et antecedens est nocius consequente; igitur videtur esse demonstracio. Item prima opinio concedit quod ista est demonstrabilis: aliquid est primus motor; aliquid est materia prima. Sed ex hoc non sequitur, ut dicit illa opinio, quod propositio de secundo adiacente sit demonstrabilis. Sed contra istud arguit BURIDANUS¹¹ per illam potestatem sillogismorum que dicit eundem sillogismum posse concludere plures conclusiones; modo si ista sit demonstrabilis 'aliquid est primus motor', et ad illam sequitur ista 'primus motor est aliquid', per conversionem simplicem, et ad illam sequitur ulterius ista 'primus motor est', ergo, si prima est demonstrabilis, eciam ista 'primus motor est' est demonstrabilis. Et sic dicit | quod prima opinio deficit, quia non considerat predictam potestatem sillogismorum. 225 230

Hic tamen est notandum quod, licet quidquid sequitur ad consequens hoc eciam sequitur ad antecedens, tamen aliquid bene sequitur ad consequens demonstratum quod non sequitur demonstrative ad antecedens. Unde hec propositio 'omnis homo est' sequitur ad istam conclusionem demonstratam 'omnis homo est risibilis'; tamen non sequitur demonstrative ad premissas demonstrantes illam 'omnis homo est risibilis', ut hec non est bona demonstracio: omne rationale est risibile; omnis homo est rationalis; ergo omnis homo est, quia conclusio est magis nota quam sit minor; et sic ibi petitur principium. 235

Hiis premissis, tenendo quartam opinionem, respondetur ad rationes prime opinionis. 240

Ad primam: quando dicitur 'predicatum notissimum de nullo potest

211 modalis] mo"lis O 212 modalis] mo"li O modales] mo"les O

¹¹ IOANNES BURIDANUS, *Quaestiones Physicorum* I.4, ed. STREIJGER et BAKKER, 38²³-40²

demonstrari', negatur illa, nam, licet illud predicatum 'ens' simpliciter est notissimum de quolibet subiecto, tamen est nocius de uno subiecto quam
 245 de alio, quia nocius est de isto subiecto 'transmutacio naturalis' quam de isto subiecto 'materia prima'. Et ergo ista est bona probacio: transmutacio naturalis est; ergo materia prima est.

Ad secundam: quando dicitur 'sequitur quod in bona demonstracione fieret peticio principii', negatur consequencia. Ulterius bene conceditur
 250 quod sic arguendo 'omne A est; omne B est A; ergo omne B est', petitur principium. Nec taliter propositio de secundo adiacente est demonstrabilis, sed aliter, ut elici potest ex tribus ultimis opinionibus.

Ad ultimam: negatur quod ad unam rem esse non sequitur aliam rem esse, quia ad transmutacionem naturalem esse sequitur materiam primam
 255 esse, et ad primum motum esse sequitur primum motorem <esse>, et ita de multis aliis. Et si dicatur: omnis consequencia fundari debet in contradictione, ut dicunt antiqui loyci; sed talis consequencia non fundatur in contradictione; ergo etc. – Respondetur negando maiorem. Ulterius dicitur quod antiqui | philosophi nichil plus voluerunt quam quod in omni consequencia
 260 bona ex contradictorio consequente debet inferri vel posse inferri contradictorium antecedentis, et hoc est verum. O 9vb

Sed queritur tunc utrum omnis consequencia debet reduci ad primum principium. Dicitur quod non, quia quatuor modi prime figure sunt consequencie ita evidentes quod nulla reductione indigent. Item talis demonstracio ypothetica 'si primus motus est, primus motor est; sed primus motus
 265 est; ergo etc.' est evidentissima. Ideo dicunt aliqui quod talis consequencia qua sic arguitur a tota condicionali etc. est evidentissima et evidentior quam sillogismi quatuor modorum prime figure, licet illi modi sunt <ita> evidentes quod nulla reductione indigeant. Sed an premissae demonstracionis debent reduci ad primum principium: respondetur quod non, quia
 270 multe premissae sunt de se note vel note ad experienciam, et sic reductione non indigent. Item valde multe et diverse sunt premissae et solum est unum primum principium simpliciter loquendo, scilicet istud 'quodlibet est vel non est'; ergo non videretur quomodo quelibet premissarum deberet predicari per illud principium.
 275

<Articulus secundus>

Presupponitur primo quod triplex est demonstratio etc.

Secundo notandum quod isti termini 'causa', 'principium' et 'elementum' communiter capiuntur permiscue, scilicet unus pro alio; et similiter isti termini 'causatum', 'principiatum' et 'elementatum' eciam permiscue capiuntur. Sed PHILOSOPHUS in textu, ut dicunt expositores¹², cepit ly 'causa' solum pro causa finali, quia causa finalis est principalissima causa; et ly 'causatum' cepit PHILOSOPHUS pro effectu | cause finalis. Et ly 'elementum' secundum PHILOSOPHUM capitur solum pro causis intrinsecis, scilicet pro materia et forma; et ly 'elementatum' capitur pro effectu cause materialis vel formalis. Sed ly 'principium' capitur pro causa efficiente; sed ly 'principiatum' pro effectu cause efficientis.

Tercio notandum quod tytilus questionis qua queritur utrum ex cognitione causarum etc. debet sic intelligi: utrum propositio significans causam demonstrare potest propositionem significantem effectum.

Tunc sit hec prima conclusio: non in omni demonstratione propositio significans causam demonstrat propositionem significantem effectum nec e converso. Patet de demonstratione mathematica, quia ista propositio 'triangulus habet tres angulos etc.' demonstratur per hoc quod angulus extrinsecus equivalet duobus angulis intrinsecis sibi oppositis. Modo nec angulus extrinsecus nec triangulus est causa alterius, quia licet unus esset angulus extrinsecus, adhuc triangulus haberet tres etc.

Secunda conclusio: per propositionem significantem causam propinquam potest demonstrari propositio significans effectum. Patet, quia nisi sic, tunc taliter periret demonstratio propter quid, ex quo in illa proceditur ex causa ad effectum. Item scire est rem per causam cognoscere, ut patet primo *Posteriorum*¹³; ergo effectus cognosci potest per causam suam.

Tercia conclusio: propositio significans effectum potest demonstrare propositionem significantem causam. Patet, quia nisi sic, tunc nulla esset demonstratio quia est. Item nos dicimus nos | scire illud quod ante dubitabamus et de quo nunc non dubitamus, sed ei assentimus; modo sepe dubitamus de causa et per cognitionem effectus devenimus <in cognitionem> illius cause, ut visa eclipsi lune primo dubitamus causam et postea ex cognitione illius effectus cognoscimus causam, scilicet dyametralem interpositionem terre inter solem et lunam. Item viso effectu nos ammirantur donec

287 formalis] et ly elementum add. O

¹² E.g. AVERROES, *In Physicam* I comm. 1 (6raB) ¹³ ARISTOTELES, *Analytica posteriora* I.2 (71b10-12)

scimus causam, nam propter ammirari inventum est philosophari. Sed scita causa non plus ammiramur de effectu. Et sic effectus ducit nos ad inquirendum causam. Ergo conclusio vera.

315

<Articulus tertius>

Dubitatur primo utrum propositio significans effectum sit nocior vel propositio significans causam.

Hic dicitur primo quod effectus sensibilis notus est per experienciam. Patet, quia aliter non esset sensibilis.

320

Secundo dicitur quod effectus sensibilis est nocior sua causa insensibili. Patet, quia experientia est rerum magistra ita quod illud est nocius altero quod est cognitum per experienciam.

325

Tercio dicitur quod propositio significans effectum sensibilem esse est nocior quoad quia est quam propositio significans causam esse. Patet, quia talis effectus est nocior sua causa, per secundum dictum; igitur propositio significans talem effectum etc.

330

Quarto dicitur quod aliquando causa est nocior quoad quia est quam effectus. Patet, quia composita sensibilia sunt nociora speciebus ab eis multiplicatis, quia talia composita sunt nota ad experienciam et tales species solum cognoscuntur ab intellectu et non a sensu; et tamen illa composita sunt cause illarum specierum; igitur dictum verum.

335

Quinto dicitur quod propositio significans causam esse est nocior quoad quia est quam propositio significans effectum esse. Patet ex dicto precedenti, nam hec est nocior ‘color est’ quam sit hec propositio ‘species coloris est’, quia prima est nota | ad experienciam et secunda non est nota nisi per discursum et rationem seu intellectum. Modo illud est nocius quod tam sensu quam intellectu cognoscitur quam illud quod solo intellectu est cognoscibile; igitur quintum dictum verum.

O 10va

340

Sexto dicitur quod quoad quia est effectus est nocior ut in pluribus quam sua causa. Patet, quia sepius effectus est sensibilis et causa insensibilis.

Septimo dicitur quod propositio significans causam esse est nocior quam propositio significans effectum esse propter talem causam, ut hec est nocior ‘homo habet animam intellectivam’ quam ista ‘homo est risibilis propter animam intellectivam’, quia secunda presupponit primam, quia, si

316 nocior] noticior O 328 composita] 9ta O 329 composita] 9ta O 330-331 composita] 9ta O

secunda debeat esse vera, oportet quod homo, qui est risibilis, habeat animam intellectivam. 345

Ex predictis haberi potest qualiter propositio significans causam demonstrari potest per propositionem significantem effectum, et e converso, et hoc diversis generibus demonstrationum, quia effectus notificatur per causam demonstratione propter quid et causa notificatur per effectum demonstratione quia est. Sic enim ista 'omnis homo est rationalis' solet probare istam 'omnis homo est risibilis' et e converso secunda solet probare primam. 350

Secundo dubitatur circa hoc que illarum propositionum iam dictarum sit nocior alia. Ad hoc respondetur quod prima est nocior noticia propter quid et secunda est nocior noticia quia est. Et sic idem est magis notum et minus notum respectu eiusdem diversis generibus notarum. 355

Dico tamen quod ista est simpliciter nocior 'omnis homo est risibilis' quam ista 'omnis <homo> est rationalis'. Patet, quia quod omnis homo est risibilis hoc est notum ad experientiam, sed quod omnis homo habet animam intellectivam hoc non est notum ad experientiam. 360

O 10vb Infero correlarie quod, arguendo ab ista propositione 'omnis homo est rationalis' ad istam 'omnis | homo est risibilis', fit petitio principii. Patet, quia arguitur a minus nota ad magis notum.

Secundo sequitur quod non est bona demonstratio quando arguitur a prima ad secundam. Patet, quia in bona demonstratione non debet fieri petitio principii, ut patet primo *Posteriorum*¹⁴; sed taliter arguendo fit petitio principii, per correlarium precedens; igitur secundum correlarium verum. 365

Sed tunc dubitatur tercio quomodo debet intelligi illud quod communiter dicitur, scilicet quod ista 'omnis homo est rationalis' demonstrat istam 'omnis homo est risibilis' in demonstratione propter quid, et quod secunda demonstrat primam in demonstratione quia est. 370

Respondetur quod illud dictum sicut iacet non est verum. Quod probatur quia: vel ambe propositiones iam dicte sunt eque note, et sic neutra demonstrat aliam, quia arguendo ab equivoco ad equivocum fit petitio principii et non fit probatio; vel una est magis nota quam alia, et sic minus nota non potest demonstrare illam que est magis nota, quia fieret petitio principii; igitur etc. 375

¹⁴ ARISTOTELES, *Analytica posteriora* I.3 (72b25-26)

380 Sed illud dictum debet sic intelligi quod ista propositio ‘omnis <homo>
est risibilis’ demonstrat istam ‘omnis homo est racionalis’, quia est nocior
ea, et hoc in demonstracione quia est, et e converso ista propositio ‘omnis
homo est racionalis’ demonstrat istam ‘omnis homo est risibilis propter
animam intellectivam’ demonstracione propter quid, quia est nocior ea; et
385 sic semper arguitur a magis noto ad minus notum; nec sequitur ex hoc quod
idem respectu eiusdem sit magis notum et minus notum. Unde per demon-
stracionem propter quid non solum demonstratur quod effectus <est>, sed
quod effectus est propter talem causam; et sic non demonstratur quod
homo est risibilis per demonstracionem propter quid, sed quod homo est
390 risibilis propter animam intellectivam.

Ista materia laciis dixi circa primum *Posteriorum*. Et ergo | faciliter O 11ra
transeo. Et hec de <tercio articulo>.

<Ad rationes>

Ad primam: conceditur quod effectus quoad quia est sunt nociores suis
395 causis, tamen nocius causas esse quam effectus esse propter tales causas, ut
patet ex predictis.

Ad secundam: negatur consequencia. Ad probacionem: dicitur quod non
est inconveniens circulariter demonstrare in diversis generibus demonstra-
cionum. Vel potest dici quod procedendo a causa ad effectum et e converso
400 non fit circulacio, quia propositio demonstrata significans causam non
demonstrat proposicionem significantem effectum per quam demonstraba-
tur, ut patet ex tercio articulo.

Ad terciam: conceditur consequencia et consequens, scilicet quod ly
‘ex’ importat circumstanciam cause efficientis. Ad improbacionem illius:
405 bene conceditur quod noticia non est causa efficiens principalis alterius
noticie, sed est causa instrumentalis, et ipse intellectus inter causas particu-
lares est principalis causa efficiens ipsius noticie.

Ad quartam: admissa maiore, gracia argumenti, negatur minor, quia
omnis effectus dicitur quedam participata similitudo sue cause, licet effec-
410 tus et causa sepe sunt valde dissimiles, ut tangebatur in arguendo.

Ad quintam: negatur consequencia, quia ad habendum scienciam de
conclusionem non sufficit noticia premissarum, ut solet videri primo *Posteri-
orum*, sed requiritur quod intellectus actualiter advertat et quod sciat conse-
quenciam esse bonam et quod ordinet premissas in debita forma sillogis-

385 ad iter. O nec] (?) O 414-415 sillogistica] soligis^{ca} O

O 11rb | tica; modo quamvis quis cognosceret principia geometrie, tamen difficile 415
est illa sic ordinare in debita forma | ad inferendum primam proposicionem
sic quod intellectus advertat et sciat consequenciam esse bonam, et adhuc
difficilius est ordinare taliter illa principia cum prima proposicione ad infe-
rendum secundam debite, et sic consequenter; quare non oportet quod cog-
nitis principiis statim sciantur omnes conclusiones geometrie. 420

Ad sextam rationem et eius confirmacionem: quid sit dicendum satis
patet ex tactis in quarto notabili. Item illa proposicio que dicit 'quibuscum-
que duobus distinctis ab invicem etc.' indiget multa glosa, si debeat esse
vera. Ymmo fallit in multis, quia cor hominis et caput hominis sunt duo 425
realiter ab invicem distincta, et tamen unum illorum non potest remanere
sine reliquo, saltem per naturam et sine miraculo. Item naturaliter loquendo
impossibile esset primum motorem esse et primum mobile non esse, et
tamen realiter distinguuntur ab invicem. Sed forte articulus vult dicere
quod quoad potenciam Dei absolutam Deus potest quecumque distincta ab
invicem separare ab invicem et unum conservare et non reliquum. 430

Racio post oppositum est pro dictis in secundo articulo.

Et hec de questione.

* * *

(b) INCERTI AUCTORIS *Quaestiones super libros Physicorum*
(München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 279 = M)

<Liber I quaestio 4>

M 3rb | Queritur consequenter quarto utrum in omni sciencia ex cognitione 5
causarum, principiorum et elementorum deveniamus in cognici-
onem causatorum, principiatorum et elementatorum.

Arguitur quod non nam: cause, principia et elementa sunt minus nota
quam principiata, causata et elementata; ergo. Consequencia tenet, quia
nunquam minus notum <ducit> in noticiam magis noti. Antecedens apparet
per PHILOSOPHUM in prohemio *huius*¹⁵: unde causata, principiata et ele- 10
mentata sunt sensibilia, cause vero et principia et elementa non sunt sensi-
bilia.

Secundo sic: ex cognitione causatorum, principiatorum et elementato-

415 geometrie] greme^e O 420 geometrie] gre^e O 13 principiatorum] principiorum M

¹⁵ ARISTOTELES, *Physica* I.1 (184a22-3)

rum fit noticia causarum, principiorum et elementorum; ergo non e contra.

- 15 Consequencia tenet, quia alias idem esset nocius et innocius se ipso vel respectu eiusdem. Antecedens apparet in prohemio *huius*¹⁶.

- Tercio sic: causata, principiata et elementata cognoscuntur per suas naturales similitudines; ergo cognitio causatorum non provenit ex cognitione causarum. Consequencia tenet, quia cognitio rei causate non provenit
20 ex cognitione <cause>. Antecedens apparet, quia unumquodque cognoscibile natum est cognosci | per naturalem eius similitudinem.

M 3va

- Quarto: si cognitio etc., aut li 'ex' diceret circumstanciam cause efficientis, aut materialis, aut formalis, aut finalis; nullum istorum potest dici; ergo. Maior est nota. Minor probatur: primo non potest dici primum, quia
25 noticia causarum non generat effective noticiam causatorum; nec secundum, quia noticia cause non est materia noticie effectus; nec tertium, quia noticia cause non est forma noticie effectus, quia forme non est forma; nec quartum, quia noticia cause non est finis noticie effectus.

- Quinto: si sic, sequeretur quod statim cognita causa alicuius effectus,
30 statim effectus cognoscitur. Consequens est falsum, ut notum est, quia possibile est quod aliquis de matre Sortis habeat noticiam et quod non cognoscat Sortem. Consequencia nota est.

- Sexto: si sic, sequitur quod scitis principiis geometrie, scirentur omnes conclusiones demonstrate in geometria. Consequens est falsum, ut notum
35 est. Et consequencia apparet de se.

- Septimo: impossibile est noticiam unius generari seu fieri ex noticia alterius; ergo. Antecedens probatur nam: nunquam consequencia est bona nisi sit reducibilis ad primum principium; modo primum principium est fundatum in contradictione, et ad contradictionem requiritur quod detur
40 contradictio respectu unius et eiusdem; modo si ex A esse inferatur B esse, tunc non poterit argumentum reduci ad contradictionem. Secundo probatur: noticia unius non potest esse obiectum noticie alterius, maxime ubi non est reflexio; ergo impossibile est noticiam unius ex noticia alterius generari. Consequencia est nota. Tercio probatur nam: sicut se habet res ad esse, ita
45 ad cognosci; modo A esse non est causa huius quod est B esse; ergo noticia huius quod est A esse non est causa noticie huius quod est B esse.

19 causate] (?) M 31 matre] materia (m^a) M 32 Sortem] probatur(?) add. M est] postquam add. *necnon del.* M 39 requiritur] requiruntur M 40 esse¹] et c(?) M esse²] et c(?) M 43 ex] in M 45 esse¹] et c(?) M esse²] et c(?) M 46 esse¹] et c(?) M esse²] et c(?) M

¹⁶ ARISTOTELES, *Physica* I.1 (184a22-23)

Oppositum est de intencione PHILOSOPHI in primo *huius*¹⁷.

In ista questione erunt tres articuli. In primo videbitur de noticia incomplexa utrum una noticia incomplexa possit causari ex alia. In secundo videbitur de noticiis complexis utrum una noticia complexa generetur ex alia. 50
Et in tercio videbitur de quesito principali.

<Articulus primus>

Quantum ad primum dubitatur utrum una noticia incomplexa possit generari ex alia noticia incomplexa.

Arguitur quod non nam: impossibile est unam noticiam ex alia generari 55
nisi per discursum; sed omnis talis est complexa; ergo. Maior apparet de se. Minor patet, quia est noticia conclusionis vel consequentis.

Pro evidencia istius dubii nota quod duplex est noticia: quedam est complexa, alia est incomplexa. Incomplexa est simplex rei apprehensio. Com- 60
M 3vb plexa est noticia iudicativa, | scilicet qua iudicatur de sic esse vel non esse.

Secundo nota quod noticia complexa est duplex: quedam est apprehensiva sine hoc quod intellectus assentiat vel dissentiat, alia est adhesiva.

Tercio supponitur quod omnis noticia nostra intellectiva dependet ex sensitiva, et hoc mediate vel immediate. Apparet tercio *De anima*¹⁸, similiter in primo *Posteriorum*¹⁹. 65

Hiis premissis, sit conclusio responsalis: possibile est unam noticiam incomplexam ex alia noticia generari. Probatur nam: aliqua noticia intellectiva est complexa, et tamen omnis talis generatur ex alia noticia; ergo conclusio vera. Maior supponitur, quia conceptus cui li 'homo' subordinatur est incomplexus, et tamen est noticia intellectiva. Minor apparet ex tercia 70
supposicione.

Tunc ad rationem: quando dicitur 'impossibile est etc.', negatur maior. Ymmo multis aliis modis generatur.

Secundum dubium est: utrum possibile sit de substantia habere conceptum mere simplicem et incomplexum. 75

47 oppositum] in *praem.* M 57 conclusionis] (?) (9nōnis) M consequentis] (?) M 60 noticia] iud^a seu ind^a(?) add. M 63 intellectiva] int^{va} M 67-68 intellectiva] int^{va} M 70 intellectiva] int^{va} M

¹⁷ ARISTOTELES, *Physica* I.1 (184a10-12)

¹⁸ ARISTOTELES, *De anima* III.8 (432a8-9)

¹⁹ ARISTOTELES, *Analytica posteriora* I.18 (81a38-40; AA 35:70)

De isto dubio aliqui tenuerunt partem dubiam dicentes quod nunquam de substantia possumus habere conceptum mere simplicem. Et causa est quia noticia substantie generatur ex noticia accidentium, et impossibile est noticiam generatam ex alia esse incomplexam.

80 Sed quia hoc non est verum, ideo ponitur conclusio opposita, scilicet quod possibile est de substantia habere noticiam incomplexam. Et ista conclusio probatur nam: capiatur conceptus cui li ‘homo’ subordinatur. Vel ergo ille conceptus est solum representativus substantie, ita quod solum
85 pro substantia, vel pro aggregato ex substantia et accidente, vel pro substantia connotando accidens. Si primum, tunc sequitur quod talis est mere simplex et incomplexus. Non secundum, quia tunc ista esset falsa ‘homo est substantia’. Nec tertium, quia tunc non esset in predicamento substantie.

Secundo sic: capio conceptum cui li ‘homo’ subordinatur. Vel ergo ille
90 conceptus est incomplexus vel complexus. Si primum, habeo propositum. Si secundum: sit compositus ex istis tribus conceptibus A, B, C. Vel ergo conceptus A est conceptus mere substancialis vel non. Si sic, habeo propositum. Si non, sequitur quod eadem ratione ita erit de C et B, et sic ille terminus ‘homo’ non erit terminus substancialis.

95 Tercio sic nam: est dare terminum mere substancialem qui non est diffinibilis; et talis est terminus mere substancialis et incomplexus; ergo. Maior apparet de se, quia in diffinicionibus quidditativis esset processus in infinitum. Minor probatur quia: si esset complexus, talis terminus posset diffiniri per oracionem vocalem constitutam ex vocibus correspondentibus concep-
100 tibus simplicibus ex quibus ille terminus complecteretur.

Pro quarta ratione | sit ista suppositio prima: quod cuilibet conceptui potest correspondere aliqua vox cui subordinatur. Apparet, quia alias nos non possemus exprimere mentis conceptum.

M 4ra

Secunda suppositio: quocienscumque alicui voci incomplexo correspon-
105 det aliqua vox incomplexa, ipsa potest diffiniri per oracionem compositam ex vocibus correspondentibus conceptibus simplicibus ex quibus ille conceptus constituebatur. Apparet, quia diffinicio quid nominis significat explicite quid diffinitum implicite.

Tercia: quod semper oportet terminum per quem aliquod diffinibile
110 diffinitur esse simpliciore illo diffinibili. Apparet clare.

78 noticia²] noticiam M 80 hoc] hec M 85 connotando] cogno^{do} M 101 pro quarta] (?) M
110 illo] sim^{em} M

Quarta: quod nunquam substantia diffinitur proprie dicta diffinitione per terminum accidentalem, sed bene e contra. Apparet septimo *Metaphysice*²⁰.

Tunc arguitur sic nam: si diffinitur aliquod accidens, tunc diffinitur per terminum substantialem; vel ergo ille terminus erit complexus vel incomplexus. Si complexus, non erit simplicior quam diffinibile. Similiter diffinitio non notificabit diffinitum. Si incomplexus, habetur propositum. 115

Dubium tercium: quot modis noticia incomplexa potest generari ex alia?

Respondetur quod quatuor modis, scilicet intuitive, abstractive, elicitive et compositive. Intuitive quando res cognoscitur ab intellectu per species directe multiplicatas. Abstractive ut postquam confuse substantia et accidens cognoscuntur secundum quod a sensu representantur, tunc ab illo intellectu confuso conceptum substantialem et accidentalem abstrahimus. Elicitive quando ex speciebus rerum sensatarum elicimus species rerum non sensatarum, sicut ovis videns accidentia que sunt in lupo, tunc fugiet. Compositive ut <quando> intellectus habet conceptum hominis et animalis, libere format unam propositionem mediante actu complexivo. 120 125

Et hec sufficiant pro primo articulo.

<Articulus secundus>

Quantum ad secundum articulum dubitatur utrum aliqua propositio de 'est' secundo adiacente sit demonstrabilis. 130

Arguitur quod non: nullum predicatum est nocius de aliquo subiecto quam hoc verbum 'est'; ergo etc. Consequencia tenet, quia semper in demonstratione debemus procedere ex nocioribus. Antecedens probatur quia: quodcumque predicatum diceretur de illo subiecto, tale semper presupponeret hoc verbum 'est'. 135

Secundo: in tali processu ubi propositio de 'est' secundo adiacente demonstratur, peteretur principium; ergo etc. Consequencia tenet, quia in nulla demonstratione debet esse peticio principii. Antecedens probatur quia: per adversarium demonstretur ista 'B est', arguendo sic: 'omne A est; B est A; ergo B est'. Notum est quod ista propositio 'B est A' presupponit quod B est. 140

111 nunquam] accidens(?) add. necnon del. M

122 representantur] representatur M

121 multiplicatas] multiplicatis(?) M

²⁰ Cf. ARISTOTELES, *Metaphysica* VII.5 (1031a1-14)

Tercio sic: si sic, maxime esset talis propositio ‘primus | motor est’. Sed
 ipsa nullo modo est demonstrabilis; ergo nulla. Maior est nota. Minor pro-
 145 batur quia: sicut dicunt adversarii, ista non demonstratur ‘primus motor
 est’, sed ista ‘aliquid est primus motor’.

Quarto: si sic, sequitur quod in bona demonstratione conclusio posset
 sequi ex una premissa tantum. Consequens est falsum. Patet consequentia,
 demonstrando istam ‘B est’, arguendo sic: ‘omne A est; B est A; ergo B
 150 est’. Notum est quod ad istam ‘B est A’ sequitur ista ‘B est’.

Pro isto dubio nota quod duplex est demonstratio. Quedam est catego-
 rica, ubi premissae sunt categorice, ut arguendo sic: omne animal rationale
 est risibile; omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis.
 Alia est ypothetica, in qua altera premissarum est ypothetica, ut arguendo
 155 sic ut: si transmutatio substantialis est, materia est; sed transmutatio sub-
 stancialis est; ergo materia est.

Secundo nota quod differentia est inter categoricam demonstrationem
 et ypotheticam nam in demonstratione categorica oportet quod medium sit
 nocius de subiecto conclusionis quam predicatum. Unde li ‘animal racio-
 160 nale’ est nocius de li ‘homo’ quam de li ‘risibile’. Sed in ypothetica non
 oportet, sed sufficit quod altera premissarum sit evidencior conclusionem, ut
 arguendo sic: si homo est, cor est; sed homo est; ergo cor est. Conclusio
 non est ita nota sicut maior.

Tercio nota quod in bona consequentia quidquid sequitur ad conse-
 165 quens, sequitur ad antecedens. Ex quo sequitur quod, si aliqua conclusio
 per premissas sit demonstrata, oportet quod quicquid sequitur ad illam
 conclusionem, demonstretur per easdem premissas.

Quarto nota quod quatuor sunt questiones scibiles, scilicet ‘si est’, ‘quia
 est’, ‘propter quid est’ et ‘quid est’. Et omnes ille sunt terminabiles demon-
 170 stratione excepta questione ‘quid est’.

Tunc sit conclusio responsalis quod propositio de ‘est’ secundo ad-ia-
 cente est demonstrabilis. Patet nam questio ‘si est’ est terminabilis demon-
 stratione; et tamen ipsa querit hoc verbum ‘est’ secundo adiacens; ergo etc.
 Maior apparet per notabile. Minor est nota.

175 Secundo arguitur sic: propositio de ‘est’ secundo adiacente in bona
 consequentia sequitur ad conclusionem vere demonstratam per premissas;

163 non sup. lin. M
 queritur(?) M

166 premissas] oportet quod add. necnon del. M

173 querit seu

ergo talis est demonstrabilis. Consequencia tenet per unum correlarium. Antecedens patet, quia, si conclusio sit de 'est' tercio adiacente, ipsa poterit inferre proposicionem de 'est' secundo adiacente. Ex quo sequitur quod
proposicio de 'est' secundo adiacente est demonstrabilis demonstracione 180
categorica mediate, licet non immediate. Confirmatur nam: tenentes partem
M 4va oppositam concedunt quod ista est demonstrabilis | 'aliquid est materia
prima'; modo ipsa magnifeste infert istam 'materia prima est'.

Tercio sic: aliqua proposicio de 'est' secundo adiacente prius dubia fit posterius nota, sic quod intellectus ei assentit in virtute alicuius processus 185
probativi; ergo. Consequencia est nota. Antecedens patet, nam stat quod
ista sit dubia alicui 'cor est'. Et tamen, si arguatur sic 'si homo est, cor est;
sed homo est; ergo cor est', ipse statim assentiet illi proposicioni.

Tunc ad rationes: dicitur quod ille bene probant quod talis non est proprie demonstrabilis immediate demonstracione categorica. Sed non probant 190
quod talis non sit demonstrabilis demonstracione ypothetica vel mediate
demonstracione categorica.

Secundum dubium est utrum ad A esse sequitur B esse, esto quod A et B sint res distincte.

Pro isto dubio sit prima conclusio: non in omni demonstrativa conse- 195
quencia oportet quamlibet premissarum ad primum principium esse reduci-
bilem. Patet, nam quandoque altera premissarum est principium indemon-
strabile; ergo non potest reduci ad primum principium. Et hoc maxime est
verum, quia in demonstracionibus non est processus in infinitum; ergo est
devenire ad premissas indemonstrabiles. Similiter quandoque aliqua pre- 200
missarum est nota per experienciam vel saltem talis est nota per sensum.

Secunda conclusio est ista: non oportet omnem consequenciam ad hoc
quod ipsa sit evidens ad primum principium esse reducibilem. Patet, nam
quatuor modi prime figure, si debite fiant, sunt consequencie ita evidentes
quod nullo modo indigent probari per aliquod nocius eis. 205

Tercia conclusio: ad A esse cum una altera premissarum qua adsumpit
in bona consequencia potest inferri B esse. Probatur ista conclusio nam: si
ista proposicio 'A est' sumatur cum ista proposicione 'si A est, B est', tunc
notum est quod optime sequitur ista 'B est'; ergo conclusio vera. Conse-
quencia est nota. Antecedens probatur, arguendo sic: 'si A est, B est; sed A 210
est; ergo B est'.

Quarta conclusio: una noticia complexa potest generari ex alia noticia complexa. Apparet ex precedentibus.

215 Tercium dubium est utrum in demonstracione premissae sint cause conclusionis.

Pro isto dubio ponuntur conclusiones.

Prima est quod in demonstracione nunquam premissae sunt cause conclusionis proprie. Probatur quia: conclusio potest esse sine premissis; ergo.

220 Secunda conclusio: in qualibet demonstracione ostensiva premissae sunt cause conclusionis ad istum sensum quod sciencia premissarum est causa sciencie conclusionis. Patet, nam posita sciencia premissarum cum aliis requisitis, ponitur sciencia conclusionis, et ipsa non posita, non potest poni sciencia conclusionis. M 4vb

225 Tercia conclusio: in demonstracione propter quid premissae sunt cause conclusionis ad istum sensum quod res significata per medium positum in premissis est causa propter quam predicatum positum in conclusione attribuitur subiecto eiusdem conclusionis.

230 Quarta conclusio: quod in demonstracione quia oppositum ponitur, scilicet quod medium importat effectum et terminus conclusionis importat causam. Exemplum ut arguendo sic: omne risibile est animal rationale; omnis homo est risibilis; ergo omnis homo est animal rationale. Ex quibus apparet differentia inter demonstracionem propter quid et demonstracionem quia, quia in demonstracione propter quid proceditur a causis ad effectum, sed in demonstracione quia proceditur ab effectibus ad causas.

235 Dubium quartum est quod, postquam in omni demonstracione propter quid est procedendum a causis ad effectum, quo modo salvabitur quod demonstraciones mathematicae sunt demonstraciones propter quid, cum in eis non est habitudo cause realis ad effectum realem.

240 Pro hoc notandum est quod demonstracio potest dici propter quid dupliciter. Primo modo, quia ibi est habitudo cause realis ad effectum realem, et talis demonstracio est naturalis. Alio modo prout proceditur ex premissis nocioribus et evidencioribus et magis scitis et eciam ordine convenienciori, et sic demonstraciones mathematicae sunt demonstraciones propter quid.

Et hec de secundo articulo sufficiant etc.

<Articulus tertius>

245

Quantum ad tertium articulum nota quod 'elementum', 'causa' et 'principium' capiuntur dupliciter: uno modo large, et sic utuntur ipsis sinonime sive permiscue, alio modo proprie, et sic 'elementum' capitur pro materia, 'principium' vero capitur pro causa efficiente, et 'causa' capitur pro causa formali vel pro causa finali.

250

Tunc sit conclusio responsalis quod ex cognitione causarum, principiorum et elementorum devenimus in noticiam causatorum, principiorum et elementorum. Apparet per experienciam, nam, si aliquis effectus fiat, de illo mirabimur quousque nos viderimus causas eius, et quando invenimus causas eius, cessabit admiracio nostra.

255

M 5ra Secundo probatur quia: alias demonstraciones propter quid essent frustra. Consequens est falsum, ut apparet primo *Posteriorum*²¹. Patet consequencia, | quia in demonstracione propter quid proceditur a causis, principiis et elementis ad causata, principia et elementata.

<Ad rationes>

260

Hiis visis, respondetur ad rationes.

Ad primam: quando dicitur 'principiata etc.', conceditur quoad noticiam quia, sed non quoad noticiam propter quid.

Ad secundam: quando dicitur 'ex noticia causatorum etc.', conceditur antecedens quoad noticiam quia. Et quando dicitur 'ergo non e contra', negatur consequencia quoad noticiam propter quid.

265

Ad terciam: quando dicitur 'causata etc.', conceditur antecedens. Ergo negatur consequencia. Unde loquendo de noticia incomplexa, talia causata cognoscuntur per suam similitudinem, sed non loquendo de noticia complexa.

270

Ad quartam: quando dicitur 'vel li "ex" denominat etc.', dicitur quod li 'ex' dicit circumstanciam cause efficientis instrumentalis. Unde intellectus predispositus per noticiam causarum format noticiam causatorum.

Ad quintam: quando dicitur 'sequeretur quod cognita causa etc.', negatur consequencia, quia cum hoc requiruntur multa alia, scilicet quod sit

275

247 large] alio modo stricte large add. M 254 viderimus] videribus(!) M 267 terciam] ex add. necnon del. M

²¹ ARISTOTELES, *Analytica posteriora* I.27 (87a31-33 ?)

applicacio debita causarum ad causata et quod intellectus bene advertat et quod non sit aliunde impeditus.

Ad sextam: quando dicitur ‘sequeretur quod habita noticia etc.’, negatur consequencia, quia oportet adhuc ordinare premissas in debito modo et
280 debita figura ad inferendum debite conclusionem.

Ad septimam (‘impossibile etc.’): negatur antecedens. Nec valet probacio prima, ut dictum est in posicionem questionis. Quando eciam dicitur quod noticia non potest esse obiectum respectu alterius noticie, dico quod noticia causarum fit ex noticia causarum sic quod ipsa est causa predisponens intellectum. Alia probacio non valet sicut prima.
285

Racio post oppositum est pro conclusione responsali.

* * *

(c) INCERTI AUCTORIS *Quaestiones super libros Physicorum*
[Sint Agatha, Kruisherenklooster, Hs. 138 (C 12) = K]

<Liber I quaestio 4>

| Utrum noticia causarum, principiatorum, elementorum generatur ex noticia causarum, principiorum et elementorum in nobis, idest utrum noticia effectuum dependet ex | noticia causarum.
5 K 5ra K 5rb

Arguitur quod non: causata, principiata et elementata sunt nociora nobis causis, elementis et principiis; igitur etc. Consequentia tenet, quia minus notum non ducit in cognitionem et in noticiam magis noti. Antecedens patet per PHILOSOPHUM primo *Physicorum*²² dicentem ‘manifesta autem nobis sunt et certa universalialia magis, idest composita materialia, posterius autem nobis nota sunt principia’. Et antecedens patet ratione, nam principiata et causata sunt a nobis sensibilia, et cause ut in pluribus sunt insensibiles; modo sensibilia nobis sunt nociora insensibilibus, quia dicit PHILOSOPHUS²³ quod omnis noticia intellectiva dependet ex noticia sensitiva; 15 igitur propositum.

Secundo: noticia principiorum et causarum generatur in nobis ex noticia effectuum et principiatorum; igitur non e converso, quia circulo demonstrare est impossibile, ex primo *Posteriorum*²⁴. Item ex alio patet, quia alias

282 quando] quando dicitur (qn^a) M

²² ARISTOTELES, *Physica* I.1 (184a21-23)

²³ ARISTOTELES, *Analytica posteriora* I.18

(81a38-40; AA 35:70) ²⁴ ARISTOTELES, *Analytica posteriora* I.3, (72b25-26; AA 35:33)

verum est idem esse nocius et ignocius, quod est absurdum et impossibile. 20
Antecedens est iterum PHILOSOPHI primo *Phisicorum*²⁵ dicentem quod debemus procedere in sciencia ab effectibus ad causas.

Tercio: causata et principiata cognoscuntur per proprias similitudines; ergo noticia eorum non generatur ex noticia principiorum et causarum. Consequencia tenet, quia multociens differunt causa et effectus; igitur non 25
semper causa est similis effectui. Antecedens patet, quia unumquodque cognoscibile est aptum cognosci per eius similitudinem propriam.

Quarto: si sic, vel hoc esset prout li 'ex' diceret circumstanciam cause efficientis vel cause materialis vel cause formalis vel cause finalis, sufficienti divisione. Sed primum non potest dici, quia noticia principiorum et 30
causarum non generat in nobis effective noticiam causatorum et principiatorum, quia hoc facit solum intellectus humanus. Secundum eciam non potest dici, quia una noticia non est causa materialis alterius noticie. Tertium eciam non potest dici, quia noticia causarum et principiorum est forma; modo forme non est forma. Quartum non potest dici, quia noticia 35
causarum non est finis noticie causatorum.

Quinto: si sic, sequeretur quod habita vel producta noticia causarum alicuius effectus, statim haberetur noticia illius effectus. Consequens falsum, quia habita noticia cause, adhuc oportet cognoscere quod illa causa sit causa illius effectus et quod ille effectus sit ab illa causa et non ab alia. 40
Consequencia probatur quia: posita causa sufficienti debet effectus poni.

Sexto sic: si sic, sequeretur quod sciens principia geometrie cognosceret omnes conclusiones geometrie. Consequens falsum, nam postquam aliquis scit principia, adhuc indiget sillogizacione et deductione antequam per illa principia sciat inferre conclusiones. Consequencia tenet, quia posita causa 45
ponitur eius effectus.

K 5va Septimo sic: si | generaretur in nobis noticia causatorum ex noticia causarum, vel hoc esset verum de noticia complexa causarum et causatorum etc., sufficienti divisione. Secundum dici non potest, quia una noticia non potest fieri ab alia nisi per discursum; modo omnis noticia discursiva est 50
complexa, quia proposicionalis. Primum non potest dici, quia effectus est similitudo cause; ergo magis cognoscitur causa per effectum quam e converso, eo quod omnis similitudo rei ducit in cognitionem illius rei.

20 esse] esset K 26 effectui] effectum K 49 secundum] primum (*necnon corr.?*) K

²⁵ ARISTOTELES, *Physica* I.1 (184a22-23)

<In> oppositum est PHILOSOPHUS primo *Phisicorum*²⁶ proposicione
 55 prima, ubi sic inquit: 'sciencia considerans causas et causata primo debet
 considerare <causas> et posterius causata, seu effectus', quia dicit quod
 noticia effectuum fit ex noticia causarum.

Secundo: cause sunt principia effectuum in essendo; igitur cause etiam
 sunt principia effectuum in cognoscendo. Consequencia tenet, quia eadem
 60 sunt principia essendi et cognoscendi. Antecedens notum est, quia cause
 producunt effectus in esse.

Tercio sic: nunquam perfecte cognoscitur aliquis effectus nisi cogno-
 scatur eius causa et quod ille effectus sit ab illa causa et quod non posset
 esse ab alia causa; ergo noticia causarum naturaliter precedere debet noti-
 65 ciam causatorum. Et ergo dicit PHILOSOPHUS primo *Posteriorum*²⁷ 'scire
 est rem per causas etc.'

Quarto: propriissima noticia est noticia propter quid, et illa generatur ex
 noticia causarum, quia noticia propter quid cognoscitur effectus per suas
 causas.

70 In questione erunt quatuor articuli. In primo videbuntur distinctiones
 noticiarum. In secundo videbitur utrum una noticia incomplexa posset fieri
 ex alia. In tercio utrum una noticia complexa posset generari ex alia. In
 quarto respondebitur ad quesitum.

<Articulus primus>

75 Quantum ad primum est notandum quod multiplex est distinctio noticiarum
 vel quod multiplices sunt noticie. Prima distinctio est quod noticiarum alia
 est sensitiva, alia est intellectiva. Sensitiva dicitur illa que fit mediante
 sensu et certo organo corporeo. Sed intellectiva fit mediante intellectu et
 sine certo organo corporeo.

80 Secunda condicio quod noticia intellectiva est duplex: quedam est com-
 plexa et quedam incomplexa. Incomplexa ut illa qua intelligo Sortem vel
 Platonem. Complexa qua intelligo Sor esse hominem vel Sor esse.

Item tertia distinctio est quod noticiarum complexarum alia est appre-

61 esse] omne(?) K 65 causatorum] quia noticia propter quid cognoscitur *add. necnon del.*
 K posteriorum *corr. ex phisicorum* K 72 generari] generare K 75 est²] noticia causarum
add. necnon del. K 78 fit] mediante noticia *add. necnon del.* K

²⁶ ARISTOTELES, *Physica* I.1, (184a10-16 *ad sensum*) ²⁷ ARISTOTELES, *Analytica posteriora*
 I.2 (71b10-12)

K 5vb hensiva solummodo, ut illa qua apprehendo Sor esse, alia est iudicativa, et
ista presupponit primam. Item noticiarum iudicatarum alia est evidens, 85
alia est non evidens. Exemplum de noticia evidente: ut noticia intellectiva
quam ego habeo de ista propositione michi de | monstrata 'omnis triangu-
lus habet tres angulos equales duobus rectis'. Exemplum de non evidente:
ut ista 'Deus est trinus et unus'. Illa non est evidens, quia non est demon-
strabilis. 90

Item noticia iudicativa complexa evidens est duplex: quedam est neces-
saria, ut noticia primi principii vel istius propositionis 'omne totum inte-
grale est maius sua parte'; alia est contingens, ut noticia quam ego habeo
de ista propositione 'Sor currit', quando video Sor currere. Illa enim est
evidens et contingens. 95

Item evidens et necessaria est duplex: quedam est que generatur in nobis
processu silogistico per premissas, sicut noticia conclusionis demonstrate;
alia est que generatur in nobis absque discursu, scilicet per solam inclinacio-
nem naturalem intellectus ad veritatem cogentem inclinantem intellectum
ad assenciendum illi vero, ut est noticia primi principii. 100

Item noticia necessaria evidens <que> generatur per premissas in pro-
cessu silogistico adhuc est duplex: quedam est practica, que vocatur ars vel
prudencia, quedam est speculativa, et dicitur proprie sciencia vel sapiencia.

Item speculativa adhuc est duplex: quedam est de principiis primis et de
primis causis encium, ut de Deo et de intelligenciis, et illa vocatur proprio 105
nomine sapiencia; alia est speculativa que est de rebus posterioribus Deo et
intelligenciis, et illa vocatur proprie sciencia.

Ex quibus omnibus infero diffinitionem sciencie propriissime dicte, que
est talis: sciencia est noticia intellectiva complexa iudiciaria necessaria
evidens generata in nobis per premissas in processu silogistico et specula- 110
tiva rerum posteriorum Deo et intelligenciis.

Et hec de articulo primo.

<Articulus secundus>

Quantum ad secundum nota quod hic sunt principaliter tria videnda; et ergo
iste articulus habet tres partes. In secunda parte videbitur utrum substantia 115

84 est] iudican^a(?) vel *add.* K 91 iudicativa] iudici^aata(?) K 92 totum *iter.* K 97 de-
monstrate] demonstrante(?) K 109 iudiciaria] (?) K 115 secunda *corr. in marg. ex primo*
K

posset cognosci conceptu simplici et incomplexo. In prima parte videbitur utrum una noticia incomplexa ex alia posset generari. In tertia videbitur utrum noticia intuitiva requirat presenciam obiecti cognoscibilis per eam.

Quantum ad primam partem ponunt quidam istam conclusionem respon-
 120 salem quod nunquam una noticia incomplexa generatur ex alia noticia in
 nobis incomplexa. Probatur quia: nunquam generatur in nobis una noticia
 ex alia nisi in bona consequencia, et hoc supponunt ipsi; sed omnis noticia
 generata in virtute consequencie est complexa, quia est noticia conclusio-
 nis, | igitur noticia propositionis, et per consequens est noticia complexa, K 6ra
 125 quia omnis noticia proposicionalis est complexa.

Sed contra hanc opinionem ponitur talis conclusio: in nobis una noticia
 incomplexa potest generari ex alia noticia incomplexa. Probatur nam: ali-
 qua noticia methaphisicalis de quiditate rei, ut noticia incomplexa vel con-
 ceptus correspondens illi termino 'homo', talis noticia est incomplexa vel
 130 talis conceptus est incomplexus; cum ergo generatur in nobis ex alia noti-
 cia, puta ex sensitiva priore, quare sequitur propositum.

Ad opinionem et ad eius motivum: dicitur negando antecedens. Ad pro-
 bacionem: negatur hoc iterum. Pro quo nota quod absque discursu et ab-
 sque consequencia quatuor modis una noticia generatur ex alia, scilicet
 135 primo modo obiective, secundo modo abstractive, tercio modo elicitive,
 quarto modo compositive. Obiective ut noticia intellectualis generatur in
 nobis ex presenciam obiecti, sicut ex presenciam albedinis vel Sortis generatur
 in me noticia albedinis vel Sortis. Abstractive generatur in nobis etc. per
 istum modum nam si video album, id est rem albam, tunc confuse cognos-
 140 co simul substanciam et accidens; posterius video quod loco albedinis erit
 nigredo, subiecto manente eodem; ego tunc iudico per intellectum hoc
 subiectum et eius accidens esse res distinctas, quia in subiecto in quo primo
 vidi albedinem posterius video nigredinem. Tunc intellectus abstrahit unum
 conceptum incomplexum qui representat sibi subiectum et alium qui sibi
 145 representat accidens; et sic abstrahit ibi intellectus ibi duos conceptus,
 scilicet conceptum substancie et conceptum accidentis, adhuc incomplexos.
 Elicitive generatur una noticia ex alia per istum modum nam intellectus ex
 speciebus et noticia rei sensate elicit species et cognitiones rei insensate, ut
 ovis ex motu <et> figura lupi elicit noticiam inimicie, et ex figura et
 150 motu pastoris elicit noticiam amicicie. Et quod istud intellectus potest fa-
 cere apparet, quia hoc potest virtus estimativa bruti; igitur potest hoc virtus

119-120 responsalem] (?) K 124 igitur] (?) K 136 obiective] obiectiva K ut] (?) K
 140 posterius] (?) K 145 representat] (?) K 146 incomplexos] incomplexas(?) K

intellectiva a forciori in homine. Item ex alio probatur istud nam: agens non cognitivum produciens actum eius primum producit etiam actum consequentem ad illum, ut ignis primo et principaliter producit caliditatem, et posterius producit raritatem et levitatem, que consequuntur ad caliditatem; igitur agens cognitivum produciens cognitionem principalem quam immediate producit, potest etiam generare noticiam consequentem ad primam; igitur potest intellectus illo modo elicitive unam noticiam generare vel producere ex alia. Compositive una noticia generatur ex alia per hunc modum: intellectus habens in se conceptum hominis et conceptum Sortis componit conceptum Sortis cum conceptu hominis mediante actu complexivo incomplexo correspondente huic verbo 'est'. Et sic generatur istam mentalem propositionem et eius noticiam 'Sor est homo'.

Ex quibus infero quod fundamentum opinionis est falsum, quia supponit quod una noticia non posset ex alia fieri nisi in virtute consequencie, et hoc est falsum, ut patet.

Quantum ad secundam partem huius articuli notandum quod ad hoc respondet opinio que recitata <est>, et dicit quod nunquam posset substantia concipi conceptu simplici et incomplexo. Probat nam: omnis noticia que ex alia procedit est complexa, quia omnis talis est proposicionalis. Modo arguit sic: noticia substantie procedit ex alia, puta ex noticia accidentium, quia accidentia ducunt nos in cognitionem substantiarum²⁸; igitur dicit opinio quod impossibile sit quod substantia concipi posset conceptu simplici et incomplexo.

Sed contra istam opinionem ponitur talis conclusio: substantia potest cognosci et concipi conceptu simplici et incomplexo. Apparet conclusio, nam capio conceptum mentalem correspondentem isti termino 'homo': talis est simplex et incomplexus; et talis est immediate representativus substantie, quia est immediate representativus hominis. Probatur hoc quia: vel iste conceptus solummodo representativus est substantie vel est solum representativus accidentis vel est representativus simul aggregati ex substantia et accidente. Si dicitur primum, habetur propositum. Secundum vel tertium non potest dici, quia tunc iste conceptus non esset substantialis; ergo nec de predicamento substantie.

Secundo probatur hoc idem sic: et capio aliquem conceptum substantie, qui per adversarium sit complexus. Tunc arguo sic: vel quelibet pars illius

157-158 primam] primum(?) K 161-162 complexivo incomplexo] (?) K 175 talis] (?) K

²⁸ Cf. ARISTOTELES, *De anima* I.1 (402b21-22; AA 6:7)

conceptus complexi representat substantiam solum, vel quelibet pars representat accidens solum, vel una pars representat substantiam et alia accidens. Si dicitur primum, habetur propositum, quia quelibet pars illius complexi est conceptus substantie, et quelibet talis pars est conceptus simplex et incomplexus; igitur propositum. Secundum vel tertium iterum dici non potest, quia tunc ille conceptus non esset substancialis nec conceptus substantie, quod est contra suppositum.

Tercio principaliter volo quod aliquis terminus pure substancialis diffiniatur quidditative. Tunc arguitur sic: vel conceptus incomplexi per quos ille terminus diffinitur sunt substanciales vel non. Si dicitur primum, habetur iterum propositum. Si dicitur secundum, tunc habeo quod non sit diffinitio quidditativa, sed est accidentalis, quia non datur per terminos essentielles sed accidentales. Ex quo sequitur quod de substantia potest haberi conceptus simplex et incomplexus.

Et hec de secunda parte.

Quantum ad terciam partem istius articuli secundi videtur quod non, nam ad generandum noticiam intuitivam concurrat obiectum in genere cause efficientis. Ponatur ergo casus quod Deus suppleat activitatem obiecti concurrentis ad generationem noticie intuitive: | tunc generatur et habetur noticia intuitiva, et tamen ibi non concurrat presenciam obiecti, quia obiectum nullo modo concurrat, quia positum est oppositum. Et quod Deus suppleat activitatem obiecti concurrentis apparet, quia quidquid Deus potest cum causa secundaria, hoc potest se solo et absque illa causa secundaria; sed cum obiecto potest Deus illam noticiam intuitivam causare; igitur potest hoc se solo.

K 6va

Oppositum istius dubii videtur patere ex quid nominis noticie intuitive. Propter hoc enim intuitivam dicitur, quia ipsa potencia intuetur presenciam ipsum obiectum.

Pro solutione istius dubii nota quod multiplex est differentia inter noticiam intuitivam et inter noticiam abstractivam. Prima est nam noticia intuitiva illa est solummodo rei presentis et existentis ut presentis et existentis, sed noticia abstractiva est tam rei presentis quam non presentis, et tam existentis quam non existentis. Secunda differentia est quia noticia abstractiva non attingit obiectum per se sub propria et perfecta ratione eius, sed solummodo sub quadam similitudine, sed noticia intuitiva attingit obiectum

187 solum *corr.* ex solummodo K
intuitive K

199 accidentales] accidentalis(?) K

210 intuitivam]

cognoscibile per se et sub propria ratione eius. Tercia differentia est quod noticia intuitiva requirit actualem relacionem potencie cognoscentis super obiectum cognoscibile, id est quod requirit quod potencia actualiter feratur super obiectum; sed hoc non requiritur ad noticiam abstractivam. Quarta 225 differentia est quod movens potenciam ad generacionem noticie intuitive est obiectum cognitum immediate per ipsam potenciam; sed movens potenciam ad generacionem noticie abstractive non est obiectum cognitum immediate, sed est species reservata ab obiecto. Quinta differentia et ultima est hec quod noticia intuitiva requirit presenciam obiecti cognoscibilis sub 230 ratione cognoscibilitatis; sed hoc non facit noticia abstractiva. Illa enim bene habetur de obiecto in absencia illius obiecti per ipsam intuitive cognoscibilis. Patet ex differentiis positis.

Secundum correlarium est tale: nulla virtus sensitiva exterior potest cognoscere abstractive, nam hoc solum intellectus potest vel saltem sensus 235 communis interior.

Tercio sequitur quod obiectum concurrens ad generacionem noticie intuitive in genere cause efficientis non concurrit prescise vel solummodo active. Patet quia, si sic, tunc posset haberi intuitiva cognicio de obiecto in eius absencia, quia tunc <Deus> posset supplere activitatem obiecti, ut 240 arguebat ratio ante oppositum facta; sed etiam concurrit obiectum aliquantulum passive, et quia Deus respectu nullius effectus passive se | habet vel habere se potest, ergo Deus non potest supplere perfecte et totaliter activitatem obiecti concurrentis ad generacionem intuitive noticie.

Quarto sequitur quod concursus obiectivus reducibilis ad genus cause efficientis non habet se solummodo sub ratione activitatis; et ergo non 245 omnis causa reducibilis ad genus cause efficientis est pure activa, penitus et solummodo.

Et sic patet quid esset dicendum ad dubium istud.

Hec de articulo secundo. 250

<Articulus tertius>

Quantum ad tertium articulum videndum est de noticiis complexis utrum una talis posset generari ex alia. Unde hic tria sunt videnda. Unde primo videbitur utrum sit possibile demonstrare aliquid esse vel utrum possumus demonstrative aliquid scire esse, id est utrum propositio de 'est' secundo 255 adiacente sit demonstrative demonstrabilis. Secundo videtur utrum ex noti-

243 potest²] deus *add.* K

cia complexa de A esse posset generari noticia complexa de B esse. Tercio videtur utrum premissae sint cause conclusionis.

Quantum ad primum reperiuntur due opiniones.

- 260 Una dicit quod non sit possibile demonstrative scire aliquid esse, quia est impossibile propositionem de 'est' secundo adiacente demonstrare. Antecedens probatur. Primo sic: nullum est predicatum nocius demonstrabile de subiecto conclusionis quam hoc verbum 'est'; ergo nulla propositio de 'est' secundo adiacente est demonstrabilis. Consequencia tenet, quia in
265 omni demonstratione medium debet esse nocius de subiecto conclusionis quam predicatum, id est quod illa propositio debet esse nocior et evidencior in qua medium predicatur de subiecto conclusionis quam conclusio demonstrata. Probatur assumptum nam: omne predicatum predicabile vel dicibile de subiecto conclusionis presupponit hoc verbum 'est' dici de subiecto conclusionis, quia, si ista debet esse vera 'homo est animal', oportet
270 quod ista sit vera 'homo est', ut patet cuilibet intuenti. Secundo sic: in omni processu quo concluditur propositio de 'est' secundo adiacente petitur principium vel est petitio principii; igitur in nullo tali processu est demonstratio vel nullus talis processus est demonstrativus. Consequencia tenet. Antecedens probatur supponendo quod ista 'B est' demonstretur sic: 'omne A est; B est A; igitur B est'. Ibi petitur principium in minori, quia oportet probari B esse; sed hoc non probatur, sed petitur et supponitur ibi. Tercio sic ad idem: si esset aliqua propositio de 'est' secundo adiacente demonstrabilis, maxime esset ista 'primus motor est' vel 'materia prima
280 est'; sed illa non est demonstrabilis; igitur etc. Maior nota. Minor probatur quia: ista 'primus motor est' non est demonstrabilis, sed ista 'aliquid est primus motor' bene demonstratur, ubi tunc est propositio de 'est' tercio adiacente. | Item ista 'materia prima est' non demonstratur, primo *Phisicorum*²⁹, sed ista 'aliquid est materia prima'. Quarto ad idem sic: in nulla
285 demonstratione premissae dicuntur sic se habere quod quilibet earum sit nata inferre conclusionem; sed sic fit in omni tali processu ubi concluditur conclusio de 'est' secundo adiacente; igitur etc. Maior apparet, quia, si una premissarum sufficeret inferre conclusionem, tunc altera superflueret. Minor patet in demonstratione iam facta: 'omne A est; omne B est A; igitur B
290 est'.

Sed adhuc est alia opinio, quam credo veriore, que ponit talem conclu-

282 ubi] (?) K 285 quod] que K

²⁹ ARISTOTELES, *Physica* I.7 (191b9-12 ?)

sionem quod possibile est nos demonstrare aliquid scire esse, quia propositio de 'est' secundo adiacente est demonstrabilis. Probatur nam: questio 'si est' est demonstracione terminabilis, ut patet secundo *Posteriorum*³⁰, ubi ponit PHILOSOPHUS quatuor questiones scibiles demonstracione terminabiles ut questio 'si est', questio 'quid est', questio 'quia est' et questio 'propter quid <est>'. Modo questio 'si est' querit questionem de 'est' secundo adiacente. Secundo sic ad idem: propositio de 'est' secundo adiacente sequitur ad propositionem demonstrabilem formaliter; igitur propositio de 'est' secundo adiacente est demonstrabilis. Consequencia tenet per unam regulam consequenciarum que dicit: quidquid sequitur ad consequens bone consequencie sequitur ad antecedens eiusdem. Antecedens probatur nam: propositio de 'est' secundo adiacente sequitur ad propositionem de 'est' tercio adiacente; sed propositio de 'est' tercio adiacente est demonstrabilis; igitur etc. Tercio sic ad idem: omnis propositio que est per prius dubia et potest per processum demonstrativum fieri certa et evidens illa est demonstrabilis; sed sic est de propositione de 'est' secundo adiacente; igitur etc. Maior patet ex quid nominis demonstracionis. Minor patet de ista 'materia prima est', supponendo quod sit tibi dubia. Tunc arguitur sic: si transmutacio substantialis est, materia prima est; sed transmutacio substantialis est; igitur materia prima est.

Sed pro istarum opinionum concordancia et pro rationum solucionibus est notandum quod duplex est demonstracio: quedam est categorica, cuius ambe premissae sunt categorice; alia est demonstracio ypothetica, tunc altera premissarum est ypothetica, ut arguendo a tota condicionali cum positione antecedentis ad positionem consequentis. Et inter istas demonstraciones est hec differentia nam demonstracio categorica requirit quod medium demonstracionis sit nocius de subiecto quam predicatum conclusionis, id est quod illa propositio in qua medium predicatur de subiecto conclusionis sit nocior quam sit illa conclusio. Sed hoc non requiritur ad demonstracionem ypotheticam, nam ibi sufficit quod altera premissarum sit nocior vel evidencior quam conclusio.

Tunc ponuntur due conclusiones pro concordia opinionum. Prima propositio: nulla propositio mere categorica de 'est' secundo adiacente est demonstrabilis demonstracione categorica. Istam conclusionem intendebat prima opinio. Secunda propositio: quod propositio de 'est' secundo adiacente est bene demonstrabilis demonstracione ypothetica. Et istam con-

305 et sup. lin. K

³⁰ ARISTOTELES, *Analytica posteriora* II.3 (90a35sq.; AA 35:98)

clusionem intendebat opinio secunda. Et sic patet ista pars istius articuli.

Hec de parte prima.

330 Quantum ad secundam | partem istius articuli notandum quod hec opinio K 7rb
que dicit quod nulla noticia complexa ipsius B esse potest generari ex noti-
cia complexa ipsius A esse probatur sic nam: omnis noticia complexa que
generatur ex alia generatur per discursum et consequenciam; sed nunquam
valet consequencia nisi reducibilis sit ad primum principium; sed illa con-
335 sequencia qua arguitur ab A esse ad B esse non est reducibilis ad primum
principium; igitur etc.

Sed contra istam opinionem ponitur ista propositio: noticia complexa de
B esse potest generari ex noticia complexa de A esse et e converso. Proba-
tur: non enim oportet omnes premissas in demonstratione esse reducibiles
340 ad primum principium, quia aliquae tales sunt per expergenciam note, et
tales non sunt ad primum principium reducibiles. Item aliquae premissae sunt
indemonstrabiles, quia alias fieret processus in infinitum in talibus princi-
piis. Tunc ultra: ergo etiam non oportet omnem consequenciam bonam
esse reducibilem ad primum principium. Unde aliqua consequencia bona
345 ita evidens est sicut primum principium, et illam non oportet reducere ad
primum principium. Patet hoc de quatuor primis modis prime figure. Et
ergo suppositum et fundamentum illius opinionis est falsum. Et ergo non
oportet eam sustinere.

Quantum ad terciam est notandum quod de isto satis clare visum est in
350 primo *Posteriorum*.

Et hec de articulo tercio.

<Articulus quartus>

Quantum ad quartum sit hec conclusio responsalis: ex noticia propter quid
355 principiatorum, elementarum <et> causatorum generatur in nobis noticia
causarum, elementorum et principiorum. Probatur nam: presentato nobis
aliquo effectui, quamdiu non scimus causas illius effectus, tamdiu ammira-
mur circa illum effectum, sed scitis causis illius effectus cessat ammiratio
de illo effectui; igitur conclusio vera. Secundo sic: nisi sic, sequeretur quod
360 noticia propter quid superflueret. Consequens falsum, quia non est ponen-

332 probatur seu probat(?) K 337 ista] si sic(?) (sic) K 355 nobis] ex *add.* K

dum aliquod frustra in natura vel in arte. Consequencia probatur nam: noticia propter quid cognoscitur effectus per suam causam. Tercio: principia sunt cause essendi causatorum; igitur eciam cause sunt principia cognoscendi causatorum et effectuum. Consequencia tenet, quia eadem sunt principia essendi et cognoscendi. Antecedens apparet, quia cause producunt effectus in esse. 365

Et hec sint breviter dicte de quarto articulo.

<Ad rationes>

Ad rationes ante oppositum factas.

Ad primam: concedo hoc de noticia quia est; sed hoc non est verum de noticia propter quid, quia noticia propter quid cause sunt nociores effectibus. 370

Ad secundam: concedo antecedens de noticia quia est. Et nego consequentiam. Ad probationem ('circulo demonstrare est impossibile'): verum est hoc in eodem genere cause, sed non est verum in diversis generibus causarum. 375

K 7va Ad terciam: concedatur iterum antecedens. Sed hoc est verum | de noticia quia est et non de noticia propter quid.

Ad quartam: dico quod est in genere cause efficientis. Ad improbacionem ('noticia causarum non generat etc.'): concedo principaliter, quia principaliter hoc facit intellectus. Nego tamen quin instrumentaliter est causa efficiens. 380

Ad quintam: negatur consequencia, quia oportet addere quod intellectus eciam sciat illum effectum esse ab illa causa et non ab alia. Unde scita aliqua causa intellectus est tantum occupatus circa causam quod non considerat effectum; et ergo eciam requiritur quod intellectus flectat se super illam causam. 385

Ad sextam: negatur consequencia. Ad probationem: dico quod oportet quod principia sint debite formata et in debito modo et in debita figura ad inferendum conclusionem. 390

Ad septimam: dico quod verum est de noticia complexa. Ad improbacionem: dico quod hoc est verum noticia quia est, et non noticia propter quid.

Rationes post oppositum etc.

(d) INCERTI AUCTORIS *Quaestiones super libros Physicorum*
(Oxford, Bodleian Library, Ms. Lat. misc. e.111)

<Liber III quaestio 19>

| Utrum infinite partes sunt in continuo.

O 115va

- 5 Et arguitur primo quod non quia: si sic, vel essent ibi in actu vel in potencia, per sufficientem divisionem, nam actus et potencia sufficienter dividunt hoc genus *ens*; sed nullum illorum potest dici. Quod patet, nam non potest dici quod in actu, quia PHILOSOPHUS negat omnem modum actualitatis esse infinitum; nec secundum, quia omnis potencia debet posse
10 reduci ad actum (alias enim esset frustra, ut patet tercio *De anima*³¹); modo si actu non est infinitum in multitudine, nec eciam in potencia. Confirmatur nam: quotquot partes | sunt partes eiusdem continui in potencia, tot sunt in
actu, nam si adderetur nova pars, tunc non maneret idem continuum, quia preexistens continuum fieret pars alterius continui; sed continuum non
15 potest habere infinitas partes in actu; igitur nec in potencia.

O 115vb

- Secundo sic: nullus numerus est infinitus; sed omnes partes continui sunt numerus; igitur omnes partes continui sunt finite. Consequencia tenet. Et maior patet, quia de ratione numeri est quod numeretur vel saltem quod sit numerabilis; sed infinitum non est numerabile. Minor patet, quia duo
20 partes continui sunt numerus, tres partes continui sunt numerus, et sic de aliis; igitur omnes partes continui sunt numerus.

- Tercio sic: infinitis repugnat partibus quod sint simul accepte. Patet per PHILOSOPHUM in diffinitione infiniti³² quia infinitum est cuius quantitatem accipientibus semper contingit ultra accipere. Sed non repugnat partibus
25 continui quod sint simul accepte. Quod patet accipiendo duas medietates continui extra quas nulle sunt alie.

- Quarto sic: infinitis secundum multitudinem nulla sunt plura; sed omnibus partibus continui sunt aliqua plura; ergo questio falsa. Maior patet, quia, sicut nichil est maius infinito secundum magnitudinem, ita nulla sunt
30 plura infinito in multitudine. Minor patet, quia quocumque numero continui dato per divisionem parcium semper adhuc sunt plures partes dabiles, scilicet dividendo unam illarum parcium.

Quinto sic: in continuo non sunt infinite partes eiusdem quantitatis, ut

³¹ ARISTOTELES, *De anima* III.9 (432b22-25 ?) ³² ARISTOTELES, *Physica* III.6 (207a7-8)

patet per PHILOSOPHUM tercio *huius*³³; igitur nec in continuo sunt infinite partes <eiusdem> proporcionis. Patet consequencia, quia quotquot sunt partes eiusdem quantitatis, tot sunt partes eiusdem proporcionis. Patet dividendo continuum in partes proporcionales consequenter se habentes. Et tunc ultra: in continuo non sunt infinite partes eiusdem proporcionis, nec eiusdem quantitatis; et non videtur quomodo alias posset esse infinitum in multitudine; igitur questio falsa.

Sexto arguitur racione ZENONIS qua voluit probare quod impossibile esset esse motum nam: si questio vera, sequeretur quod nullum continuum posset pertransiri in tempore finito. Consequens falsum, licet sit pro ZENONE. Sed consequencia patet, quia infinite partes non possunt pertransiri tempore finito, quia infinitorum semper restat aliquid ultra accipere.

O 116ra | Septimo sic: si sic, sequeretur quod infinite partes essent finite partes. Consequens falsum, quia finitum et infinitum videntur opposita. Et patet consequencia, quia per questionem partes continui sunt infinite; et etiam sunt finite, quia sunt due medietates, tres tercie etc.

Ultimo sic: si questio esset vera, vel hoc esset capiendo li 'infinitum' cathegorematicè vel sincathegorematicè, sufficienti divisione. Primum dici non potest, quia PHILOSOPHUS ubique negat infinitum cathegorematicè. Nec potest dici secundum, nam si sic, tunc aliquæ partes essent in continuo, et non tot quin plures. Patet consequencia per quid nominis 'infiniti' sincathegorematicè. Sed illud est falsum, quia due medietates sunt tot quod illis non sunt plures.

In oppositum arguitur nam: nisi sic, sequeretur quod continuum in infinitum non esset divisibile. Consequens falsum. Et patet consequencia, quia continuum non est divisibile nisi in illas partes que sunt in ipso.

Secundo: nisi questio vera, sequeretur quod continuum esset compositum ex indivisibilibus. Consequens falsum. Sed consequencia patet, nam vel in divisione continui est status vel non est status. Si statur in aliquibus partibus, tunc ille sunt indivisibiles. Si non statur, tunc semper quelibet parcium est ultra divisibilis, et per consequens ipsum continuum habet infinitas partes.

In questione tres erunt articuli. In primo premictentur notabilia, secundo conclusiones, tercio dubitationes.

³⁶ quantitatis] partes O

³³ Cf. ARISTOTELES, *Physica* III.6 (206b7-12); VIII.10 (266b3)

<Articulus primus>

- Est primo notandum quod li 'infinitem', ut eciam tactum est in primo libro, quandoque attribuitur magnitudini, quandoque multitudini. Et utroque modo potest capi cathegorematicae vel sincathegorematicae. Unde in magnitudine cathegorematicae exponitur sic infinitum: id est extensum sine termino vel magnitudo cuius nusquam est terminus. Et hoc est vis termini, quia 'infinitem' dicitur quasi non finitum. Sed sincathegorematicae infinitum in magnitudine sic exponitur: aliquantum et non tantum quin maius; vel sic: aliquantum et quantumlibet maius. Et differant iste expositiones nam secundum primum modum exponendi li 'infinitem' sincathegorematicae, iste debent concedi 'infinitem pondus Sor potest portare', 'infinita pars est in hoc continuo', 'quodlibet agens in infinitam resistenciam | potest agere totum'. Patet per expositionem et per hoc quod potencia activa non est terminata ad maximam resistenciam in quam potest, ut patet ex dictis circa primum librum. Item illo modo exponendo concederetur quod aliquod continuum in infinitum augmentaretur, et tamen nunquam fieret bipedale. Quod patet capiendo duo pedalia, scilicet A et B, et B divideretur secundum partes proportionales, et adderetur A: tunc A in infinitum augmentatur, quia non tantum quin maius; et tamen nunquam erit bipedale, quia nunquam secundum illam divisionem totum B erit sibi additum. Sed exponendo li 'infinitem' sincathegorematicae secundo modo, dicte propositiones non sunt concedende.
- Secundo notandum quod infinitum in multitudine cathegorematicae exponitur sic: infinitum, id est multitudo non numerabilis; vel sic: multitudo cuius unitatum non est numerus; vel sic: infinitum est multitudo cuius unitates numerantibus non contingit devenire ad ultimam. Sed sincathegorematicae in multitudine exponitur uno modo sic: infinitum, id est duo, tria, quatuor, quinque, et sic sine statu; secundo modo sic: aliquot et non tot quin plura; tercio modo sic: aliquot et quotlibet plura. Et de expositione huius termini 'infinitem' non potest fieri fortis ratio, quia stat in quid nominis, quod est ad placitum.

- Tercio notandum quod non refert preponere vel postponere in propositione li 'infinitem' cathegorematicae acceptum, quia illo modo nec confundit nec distribuit terminum sibi additum. Sed refert capiendo li 'infinitem' sincathegorematicae, quia quando preponitur suo determinabili, tunc ipsum distribuit, sed non quando postponitur eidem. Istud supponitur ex loyca.

Quarto notandum quod, licet li 'infinitem' a parte predicatorum ab aliquibus

dicatur solum teneri cathegorematicae, tamen BURIDANUS dicit³⁴ quod a 105
 parte predicati bene potest teneri syncathegorematicae, sicut li 'omnis' te-
 netur syncathegorematicae quando dicitur 'Sor est omnis homo'. Aliter enim
 li 'omnis' non distribueret li 'homo'. Sic etiam dicit quod dicendo 'in con-
 tinuo sunt infinite partes', li 'infinite' tenetur syncathegorematicae, quamvis
 sit pars predicati secundum loycos. 110

Quinto notandum quod aliquae sunt proprietates infiniti cathegorematicae
 accepti. Prima proprietas est quod sit quantum non finitum. Unde de ratio-
 ne talis infiniti est quod nusquam habeat terminum. Si enim haberet termi-
 num versus unam differentiam posicionis et versus alias esset infinitum,
 tunc solum esset infinitum secundum quid et non simpliciter. Et debent iste 115
 proprietates intelligi | conditionaliter, scilicet si esset etc. Secunda pro-
 prietas: quod infinitum continet infinities omnem quantitatem finitam.
 Tercia proprietas: quod infinitum non pluries continet magnitudinem grani
 milii quam magnitudinem totius universi. Patet, nam, si detur oppositum,
 tunc finities containeret magnitudinem universi finiti, et sic esset finitum. 120
 Item hoc etiam esset contra proprietatem precedentem. Quarta proprietas
 que sequitur est ista quod infinitum non pluries continet magnitudinem

118 continet] in(?) add. O

³⁴ IOANNES BURIDANUS, *Quaestiones Physicorum* III.18, ed. STREIJGER et BAKKER, 181²³-182¹⁴: "Sed aliqui obiciunt dicentes quod omnis dictio posita a parte praedicati tenetur cathegorematicae et non syncathegorematicae, et ideo in ista propositione 'linea est infinitae partes' haec dictio 'infinitae' non potest teneri syncathegorematicae; propter quod male dicebatur quod ista propositio esset vera capiendū 'infinitum' syncathegorematicae. Ad hoc ego respondeo quod dicendo 'Socrates est omnis homo' haec dictio 'omnis' non perdit suam significationem distributivam respectu huius termini 'homo', immo distribuit ipsum sicut si a parte subiecti poneretur. Unde esset bona consequentia sumendo sub isto termino sic 'Socrates est omnis homo; Plato est omnis homo; igitur Socrates est Plato'. Dico igitur quod, licet dicamus hoc totum 'omnis homo' teneri cathegorematicae respectu huius subiecti 'Socrates', quia hoc totum dicimus esse praedicatum de isto subiecto, tamen hoc non obstante ille terminus 'omnis' respectu illius termini 'homo' retinet suam significationem distributivam et syncathegorematicam. Et ita est in proposito. Nam licet hoc totum 'infinitae partes' teneatur cathegorematicae ad illum sensum quia hoc totum est praedicatum, tamen non debet negari quod haec dictio 'infinitae' respectu illius dictionis 'partes' retineat suam significationem syncathegorematicam et quod debeat exponi secundum expositionem praedictam". Cf. [ALBERTUS DE SAXONIA], *Expositio et quaestiones in Aristotelis Physicam ad Albertum de Saxonia attributae* 2, III.10, ed. PATAR, Louvain-la-Neuve 1999, 540: "Sciendum est quod aliquis terminus, qui aliquando solet teneri syncathegorematicae et aliquando cathegorematicae, quando ponitur circa subiectum alicuius propositionis, tunc solemus eo uti solum syncathegorematicae; quando vero ponitur a parte praedicati, solemus eo uti solum cathegorematicae."

minorem quam magnitudinem maiorem. Patet ex precedenti. Quinta proprietas: quod per quamcumque ablacionem finiti ipsum infinitum non fieret minus. Patet, quia maneret infinitum post sicut ante, quia alias ex finitis
 125 esset infinitum. Sexta proprietas quod per ablacionem tante quantitatis sicut est quantitas tanti universi redderetur minus. Patet. Et sit universum B, et A sit infinitum continens ipsum B: tunc A est totum ad B; modo totum integrale per ablacionem sue partis integralis fit minus; igitur etc.

130 Hec de primo articulo.

<Articulus secundus>

Sit ergo prima conclusio: nullum infinitum est, capiendo li 'infinitum' cathegorematicè, ymmo impossibile est magnitudinem esse infinitam. Probatur sic nam: illud non potest esse ad cuius esse sequuntur duo contradic-
 135 toria, quia contradictoria non verificantur simul de eodem; sed ad esse infiniti sequuntur contradictoria. Quod probatur nam: si infinitum esset, non pluries containeret quantitatem grani milii quam quantitatem tocius universi, ut dicit una proprietas; et si esset, tunc infinitum pluries containeret minorem magnitudinem quam maiorem; igitur etc. Ymmo, si infinitum
 140 esset, ipsum non esset maius sua <parte>; et eciam esset maius sua parte; ergo conclusio vera.

Secunda conclusio: hec est falsa 'infinita est magnitudo', capiendo li 'infinita' sincathegorematicè. Patet, quia, si sic, tunc aliquanta esset magnitudo, et non tanta quin maior; quod est falsum, quia magnitudo universi est
 145 tanta quod nulla magnitudo est maior illa. Correlarie sequitur quod nulla magnitudo infinita est. Patet per duas conclusiones iam positas.

Tercia conclusio: secundum fidem loquendo infinita potest esse magnitudo sincathegorematicè. Patet, quia aliquanta posset esse magnitudo, et non tanta quin maior, quia potencia Dei non terminatur ad maximum in
 150 quod potest.

Quarta conclusio: infinita est linea girativa secundum longitudinem. Patet, quia qualibet | linea girativa est alia maior; et sic nulla linea girativa
 155 est tanta quin aliqua sit maior ea. Sed diceres: infinita est linea girativa; igitur infinita est magnitudo. Consequens est contra unam conclusionem. Et consequencia est bona. Ergo illud ex quo sequitur. Respondetur negando consequenciam, quia, quamvis in longitudine non est dare lineam girativam quin alia sit longior, non tamen in latitudine et profunditate. Et est notan-

123 minorem *corr.* ex maiorem O quam] quod O 139 si] tunc *add.* O

dum quod, licet concederem quod linea girativa est tres partes, quatuor partes, et sic sine statu, tamen non est concedendum quod linea girativa est due gire, tres gire, et sic sine statu.

160

Quinta conclusio: infinite partes sunt in continuo, exponendo li 'infinite' per unum, duo, tria etc. Patet, quia due partes sunt in continuo, tres partes sunt in continuo, quatuor partes etc.

Sexta conclusio: exponendo li 'infinite' illo modo, infinite intensionis est ista caliditas, quamcumque acceperis. Probatur sic quia: duple intensionis est ista caliditas, scilicet respectu sue medietatis, et millecuple intensionis est ista caliditas, scilicet respectu millesime partes intensibiles, et sic sine statu; igitur conclusio vera. Et fundatur ista conclusio in hoc quod, sicut conceditur quod infinite partes sunt in continuo propter infinitam divisionem continui, sic proportionaliter non est devenire ad minimam intensionem caliditatis. Et sic conceditur quod dividendo infinite intensionis est hec caliditas, quia hec caliditas est duple intensionis, triple, quadruple etc., ut notum est.

165

170

Septima conclusio: quacumque caliditate demonstrata hec est falsa 'infinite intensionis est ista caliditas respectu huius caliditatis'. Probatur nam: ex hoc sequeretur quod hec caliditas esset infinita intensive, quod est inconveniens.

175

Octava conclusio: illo modo exponendo li 'infinite', hec est concedenda 'infinite extensionis est hoc lignum', capiendo quodcumque lignum tu velis. Patet, quia est duple extensionis respectu sue medietatis et est triple extensionis respectu sue tercie partis, et sic sine statu.

180

Nona conclusio: illo modo exponendo, hec est falsa 'infinite extensionis est hoc lignum respectu huius extensionis date'. Patet, nam tunc hoc lignum excederet hanc extensionem in duplo, in triplo, et sic sine statu, quod est impossibile.

O 117ra

185

Decima conclusio: infinite partes sunt finite partes illo modo exponendo li 'infinite' sincathegorematicae. Patet, quia due partes sunt finite partes, et tres partes sunt finite partes, et sic sine statu.

Undecima conclusio: omnes partes continui sunt infinite, distributive capiendi li 'omnes'. Huius conclusionis oppositum communiter ponitur. Probatur tamen sic quia: iste partes continui sunt infinite, quia sunt due partes, tres partes, et sic sine statu. Unde quibuscumque partibus continui datis concederetur quod essent infinite propter divisionem illarum parcium et capiendi li 'infinite', ut dictum est.

190

195 Duodecima conclusio: hec est falsa ‘omnes partes continui sunt infinite’
capiendo li ‘omnes’ collective. Probatur quia: nulle sunt omnes, collective
loquendo, nec omnes sunt aliquae, ut prius patuit in alia questione; et patet
eciam exponendo li ‘omnes’ collective, ut communiter exponitur.

Tredecima conclusio: exponendo li ‘infinite’ sic ‘aliquot et non tot quin
200 plura’, hec est falsa ‘infinite partes sunt in continuo’. Patet, nam hec est
falsa ‘aliquot partes sunt in continuo et non tot quin plures’, nam secunda
pars huius copulative est falsa, cum sua contradictoria est vera, scilicet tot
partes sunt in continuo quod non plura, quia due medietates sunt in conti-
nuo et illis nulle partes sunt plures, ut patet ex dictis superius.

205 Ultima conclusio: illo <modo> exponendo li ‘infinite’, inter infinitas
partes continui est ratio anime discretiva. Patet, quia inter aliquot partes est
ratio anime discretiva, scilicet inter duas medietates continui; et non inter
tot partes continui quin inter plures est ratio anime discretiva, quia inter
tres partes, inter quatuor partes; et non inter tot quin inter plures partes
210 continui est ratio anime discretiva.

Et hec de secundo articulo.

<Articulus tertius>

Dubitatur primo utrum, supposita eternitate mundi, omne tempus preteri-
tum debet dici finitum vel infinitum.

215 Secundo dubitatur, dato quod omne tempus preteritum sit finitum, ubi
debet poni incepisse.

Tercio dubitatur utrum, supposita eternitate mundi, plures | fuerunt dies O 117rb
quam anni.

Pro prima dubitatione sit hec conclusio responsalis quod omne tempus
220 sub ea ratione qua tempus est finitum. Probatur sic nam: omnis mensura
est finita; sed omne tempus ea ratione qua tempus est mensura; igitur omne
tempus est finitum. Maior patet, quia omnis mensura debet intellectui ali-
quid notificare; sed infinitum est ignotum, primo *huius*³⁵; ergo si mensura
esset infinita, nichil notificaret. Minor patet per PHILOSOPHUM quarto
225 *huius*³⁶, ubi vult quod tempus est mensura motus secundum prius et poste-
rius. Confirmatur nam: omnis numerus est finitus; sed tempus est numerus,
ut dicit diffinitio temporis³⁷; ergo omne tempus est finitum.

³⁵ ARISTOTELES, *Physica* I.40 (187b7; AA 2:22) ³⁶ ARISTOTELES, *Physica* IV.12 (220b32-221a1; AA 2:139) ³⁷ ARISTOTELES, *Physica* IV.11 (219b1-2; 220a24-26; AA 2:137)

Sed tu peteres quid voluit PHILOSOPHUS quando concessit tempus esse perpetuum. Respondetur quod solum voluit quod perpetuo fuit tempus, sic quod naturaliter loquendo non est tempus dabile quin ante illud fuit aliud tempus. 230

Ad secundam dubitacionem dicitur quod, secundum quod brevius vel longius accipimus tempus preteritum, secundum hoc longius vel brevius inceptit tempus preteritum a nunc presenti.

Pro tertia dubitacione sit hec prima conclusio: plures fuerunt dies quam anni. Probatur quia: in aliquo tempore preterito plures fuerunt dies quam anni. Et fundatur hec conclusio in hoc quod tempus importatum per li 'fuerunt', si exprimatur determinate <***>. 235

Secunda conclusio: quocumque tempore dato in quo fuerunt dies et anni, plures fuerunt dies quam anni. Patet inductive de quolibet tempore dato, quia quodlibet tempus est finitum vel fuit finitum, et quilibet annus integratur ex multis diebus. 240

Tercia conclusio: si aliquod tempus preteritum esset infinitum, tunc non in omni tempore preterito fuerunt plures dies quam anni. Patet, quia tunc in tali tempore infinito infiniti fuerunt anni et infiniti dies. Et sic est concedendum quod in toto eterno naturaliter loquendo non fuerunt plures dies quam anni. 245

Quarto dubitatur contra ultimam conclusionem qua dicebatur quod inter infinitas partes continui est ratio anime discretiva.

O 117va Et arguitur primo sic: non sunt infinite rationes anime discretive; igitur illa conclusio falsa. Tenet consequencia, quia, si inter infinitas partes est ratio anime | discretiva, tunc anima est discretiva infinitis rationibus; et sic oportet quod sint infinite rationes anime discretive. Antecedens patet, quia solum sunt finite anime humane, et quilibet anima solum discernit finitis rationibus formalibus numerandi. 250 255

Secundo sic: ratio discretiva anime inter duo discernit inter tot quod non potest discernere inter plura; igitur probacio conclusionis falsa. Consequencia nota. Antecedens patet, quia duo sunt tot quod eis nulla sunt plura, per prius dicta. Confirmatur nam: ratio anime discretiva <que> discernit inter duo, discernit inter omnia quorum quodlibet est aliquod duorum. Patet, quia li 'duo' non plus supponit pro una dualitate quam pro alia; sed omnia mundi sic se habent quod sunt aliquod duorum, quia quilibet res mundi 260

cum alia constituit dualitatem. Confirmatur secundo idem antecedens nam:
 265 inter quotcumque partes continui est ratio anime discretiva tot partes sunt
 in continuo; sed inter infinitas est ratio discretiva; ergo infinite partes sunt
 in continuo. Consequens est contra penultimam conclusionem. Ergo aliqua
 premissarum. Et non maior. Ergo minor, que est conclusio.

Tercio principaliter contra conclusionem arguitur nam: sequeretur quod
 anima humana esset infinite virtutis. Consequens falsum, quia solus Deus
 270 est infinite virtutis. Sed consecuencia probatur nam: inter plura discernere
 arguit maiorem perfectionem et virtutem in cognoscente; igitur infinita
 discernere arguit infinitam virtutem in cognoscente. Consequencia nota est.
 Et antecedens patet, quia inter duo discernere est aliqualis virtutis, et inter
 tria est maioris, et sic sine statu; ergo etc.

275 Pro solucione istarum rationum est notandum quod isti termini 'inter' et
 'discerno' important divisionem et distinctionem respectu horum inter que
 important discrecionem. Unde de li 'inter' est satis notum. Sed de li 'dis-
 cerno' patet, nam valet tantum sicut 'seorsum unum ab alio cerno', quia
 discernere est divisim cernere; et sic quando dicitur quod inter infinitas
 280 partes continui est ratio anime discretiva, sensus est quod inter infinitas
 partes seorsum acceptas est ratio etc., sic exponendo quod non inter tot
 seorsum acceptas est ratio anime discretiva quin inter plures seorsum ac-
 ceptas, scilicet unam ab alia, est ratio anime discretiva; et hoc est verum.
 Cum illo tamen stat quod binario parcium continui | nullus numerus est O 117vb
 285 maior.

Secundo notandum quod, licet anima humana sit finite capacitatis et
 discrecionis, tamen non est ymaginandum quod ipsa est determinata in
 discernendo ad maximam multitudinem quam potest discernere, sed pocius
 ad minimam quam non potest. Istud pro nunc supponitur.

290 Tercio notandum quod triplex apud animam est ratio discretiva, scilicet
 propriissima, propria et minus propria. Unde propriissima ratio vocatur
 numeracio que discernit inter plures unitates quamlibet earum cognoscendo
 distincte contra aliam et sic numerando unum, duo, tria etc. Sed secunda
 ratio, scilicet propria, est tenendo conclusionem numeratam seu discrecio-
 295 nem conclusam per replicacionem unitatum, non tamen discernendo inter
 singulas unitates; et illa ratio derelinquitur ex numeracione facta; et post-
 quam numeraverimus decem res, nos tenemus istum conceptum 'decem',

263 secundo *corr.* ex tercio O 267 maior *corr.* ex minor O 278 seorsum] deorsum(!) O
 279 discernere] discerno O

et ille conceptus 'decem' potest manere illis conceptibus 'unum', 'duo', 'tria' etc. corruptis. Sed ratio discretiva anime minus propria illa habetur inter aliqua per comparacionem, proporcionem vel adequacionem non 300
numeratorum ad numerata. Exemplum: ut si cognoscas hoc lignum esse decem pedum, tunc tu scis quod duplum ad illud est viginti pedum et triplum triginta. Item tunc scis quod eius medietas est quinque pedum. Item tu scis quod aliud lignum eiusdem mensure est eciam decem pedum. Et sic ratio discretiva unius concluditur ex ratione discretiva alterius. 305

Hiis notatis respondetur ad rationes arguentes contra conclusionem negando minorem. Unde li 'discretiva' ampliatur, ut patet ex loyca. Et ideo quamvis rationes discretive sunt finite, tamen infinite sunt rationes discretive etc., quia non sunt tot quin possunt esse plures.

Ad secundam: negatur antecedens, quia li 'discernere' importat distinctionem, ut patet ex uno notabili, recte sicut in simili non sequitur: 'nulle sunt plures partes continui quam due; igitur non potest dividi in plures partes seorsum divisas quam in duas'. Ad confirmacionem: dicitur conformiter. O 118ra Ulterius dicitur quod ratio binarii | non est discretiva plurium quam duorum, nec aliorum quam duorum, sed bene est multiplicium duorum discretiva, 315
quia li 'duo' omnia duas importat, sicut li 'homo' generaliter representat omnem hominem. Et sic ratio anime discretiva discernens inter duo, saltem si sit ratio communis, inter quolibet duo discernit, sed non inter tria, quia ad hoc requiritur ratio discretiva alterius speciei in numero vel in numeris, scilicet illa ratio 'tria', et ita de aliis. Ad secundam confirmacionem: negatur 320
consequencia, quia subiectum maioris non est predicatum minoris, ut patet inspicienti. Eciam ibi non determinate subsumitur; sed deberet sic subsumi: 'sed due partes sunt aliquae partes inter quas anima potest discernere'; et deberet sic concludi: 'igitur due partes sunt in continuo'.

Ad terciam rationem principalem contra conclusionem: conceditur quod 325
anima est infinite virtutis, exponendo sic: aliquante et non tante quin maioris. Ulterius dicitur quod secundum tertium modum discernendi non est difficilius discernere inter centum partes quam inter duas; nec sic discernendo tercio modo oportet me considerare seorsum omnes unitates aliquius multitudinis, sed sufficit me comparare hunc numerum ad illum, 330
scilicet unum centenarium ad alium. Et hoc est ita facile sicut proportionare decem ad decem. Unde bene conceditur quod primo modo inter infinita non est ratio anime discretiva, sed de secundo vel tercio modo discernendo ratio non procedit.

335 Et hec de tercio articulo.

<Ad rationes>

Ad primam: dicitur quod in continuo sunt infinite partes actu, exponendo sic: infinitum, id est unum, duo, tria etc. Ad PHILOSOPHUM: dicitur quod ipse negavit omnem infinitatem actu cathegorematicae, sed non sincathegorematicae. Item dicitur quod partes continui sic sunt in potencia quod
340 non sunt divise ab invicem actualiter. Et per hoc soluta est confirmacio.

Ad secundam: conceditur quod omnes partes continui sunt finite, ymmo infinite partes sunt finite, ut patet ex secundo articulo.

Ad terciam: dicitur quod PHILOSOPHUS | loquebatur de infinito ca- O 118rb
345 thegorematicae et non de infinito sincathegorematicae. Item sic voluit quod repugnat continuo infinito quod sit totum acceptum, quia repugnat continuo quod sit divisum in omnes suas partes seorsum acceptas et divisim.

Ad quartam: dicitur breviter quod in una medietate sunt tot partes quot sunt in toto, licet in toto sunt plures partes tante quam in medietate. Unde
350 magnitudo seu maioritas rei non attenditur penes habere plures partes sed penes habere plures partes quarum quolibet est tanta sicut hec certa data, demonstrando unam certam partem.

Et hoc videtur etiam probare quinta ratio et nichil aliud.

Ad sextam: negatur consequencia. Unde motus non fit secundum partes
355 proporcionales consequenter se habentes, nam si taliter fieret motus, ratio ZENONIS procederet.

Septima ratio arguit pro dictis.

Ad ultimam: patet quid sit dicendum ex secundo articulo.

Rationes post oppositum etiam sunt pro dictis.

Hec de <questione>.

(e) INCERTI AUCTORIS *Quaestiones super libros Physicorum*
(München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 279)

<Liber III quaestio 18>

| Consequenter queritur utrum in quolibet continuo sint infinite partes M 61va
5 secundum multitudinem.

Et arguitur quod non quoniam: sequitur quod continuum esset extensum sine termino vel terminis, et quod esset aliqua magnitudo actu infinita. Consequens est falsum. Et consequencia probatur nam: due partes alicuius continui reddunt aliquantam extensionem, et tres maiorem duabus, et quatuor maiorem tribus; ergo infinite reddunt infinitam extensionem. 10

Secundo: aut infinite essent partes in actu vel in potencia. Nullum potest dici. Primo non in actu, quia PHILOSOPHUS in textu³⁸ negat infinitam multitudinem in actu. Et apparet eciam, quia in diffinitione infiniti ponitur li 'potencia', cum dicitur 'infinitum est cuius quantitatem etc.'³⁹. Nec in potencia, quia illa potencia nunquam reduceretur ad actum, et per consequens esset frustra. Eciam data una linea quidquid potest esse pars illius lineae, nunc est pars eius. 15

Tercio: si sic, sequitur quod aliquis numerus esset actu infinitus. Consequens est falsum, quia omnis numerus est numeratus vel numerabilis. Et tamen consequencia est nota ex terminis. 20

Quarto sic: possibile est omnes partes continui esse simul accepte; ergo. Consequencia tenet, quia infinitis repugnat quod sint accepta. Antecedens apparet, quia capto uno continuo, clarum est quod omnes sue partes sunt simul accepte.

M 61vb Quinto sic: si sic, sequitur quod infinitis aliqua essent plura. Consequens 25 est falsum. Et consequencia probatur nam: detur granum milii, et sit A, et | detur celum, et sit B; tunc in B celo sunt plures partes quam in grano milii A; et tamen ipsum est continuum compositum ex infinitis partibus.

Sexto: sequitur quod in continuo essent infinite partes eiusdem quantitatis. Consequens est falsum. Et consequencia apparet, quia, si infinite sint 30 partes proporcionales in continuo, ibi erunt infinite partes eiusdem quantitatis.

Septimo: sequitur quod impossibile esset omnes partes continui esse pertransitas. Consequens est falsum, quia nullum continuum posset esse pertransitum. Et consequencia apparet, quia, si possent pertransiri, tunc 35 esset dabilis ultima pars; et per consequens numerus parcium in tali continuo esset finitus.

21 accepte] acceptis(?) M 22 accepta] acceptis(?) M 34 esse] esset M 35 pertransitum] (?) M

³⁸ ARISTOTELES, *Physica* III.6 (206a9-b20); III.7 (207a33-b21) ³⁹ ARISTOTELES, *Physica* III.6 (207a7-8)

Oppositum huius arguitur per PHILOSOPHUM in tercio *huius* et in primo et in sexto⁴⁰. Nam sequitur quod continuum esset compositum ex indivisibilibus.

In ista questione erunt tres articuli. In primo videtur quid debet dici ad questionem sumendo li ‘infinitem’ categorematice. In secundo sumendo sincategorematice et exponendo iuxta primum modum. Et in tercio videbitur quid debet dici ad questionem sumendo sincategorematice et secundo modo exponendo.

<Articulus primus>

Quantum ad primum primo est notandum quod sumendo li ‘infinite’ categorematice et exponendo in quantitate discreta, illa multitudo esset infinita que sic se haberet quod continue numerando partes illius multitudinis nunquam esset devenire ad ultimam; et sic dicitur ulterius quod, capiendo li ‘infinitem’ isto modo, non refert preponere vel postponere termino communi.

Istis prius notatis sit ista conclusio responsalis: in nullo continuo infinite sunt partes secundum multitudinem, ita quod ista est falsa ‘in continuo sunt infinite partes’. Probatur conclusio nam: si essent partes infinite in aliquo continuo, tunc ille partes determinate essent signande, cum li ‘partes’ supponit determinate; sed quocumque partibus datis in continuo ille sunt finite; ergo. Maior est nota. Minor probatur nam: quecumque partes in continuo starent, ille partes seu illa multitudo sic se haberet quod consequenter numerando unitates illius multitudinis esset devenire usque ad ultimam unitatem; ergo conclusio vera.

Contra istam conclusionem arguitur sic, dicendo quod, licet nulle partes continui date in certo numero essent infinite, tamen omnes partes continui simul sumpte essent infinite.

Breviter respondetur quod obiectio unum | falsum supponit, quod aliquae partes continui sint omnes partes continui. Quod apparet quod sit falsa, quia vel li ‘omnes’ tenetur collective vel distributive. Si distributive, ipsa est falsa. Eciam si collective eciam ipsa est falsa, nam detur quod aliquae partes continui sint omnes partes, tunc sensus est quod maximus numerus partium continui sunt omnes partes continui; modo illa est falsa.

M 62ra

48 multitudo] magnitudo M 69 tunc] illa est falsa in(?) add. *necnon del.* M

⁴⁰ ARISTOTELES, *Physica* I.2 (185b10-11; AA 2:10); III.7 (207b1-5, 16-17; AA 2:108 et 112); VI.1 (231a21-b18; AA 2:166)

Dubatur que et quot sunt proprietates convenientes infinito si ad ymaginacionem infinitum esset, sumendo li 'infinitum' categorematiche, et conformiter de tempore.

Respondetur quod septem proprietates possent sibi assignari. Prima esset quod li 'infinitum' et li 'finitum' privative opponerentur. Secunda 75 esset quod tali infinito nichil esset maius. Tercia esset quod tale infinitum per ablacionem finiti quocienscumque factam nunquam consumeretur, eciam si ab illo infinicies removeretur tanta magnitudo quantus est talis modus. Quarta esset quod tale infinitum esset omni finito maius. Quinta esset quod, si in tali infinito signaretur unum quod esset precise tantum 80 quantum granum milii, et esset A, et aliud quod esset tantum quantum celum, et esset B, in B non essent plura quam in A. Sexta esset quod casu posito in quinta, in ipso infinito essent plura A quam B. Apparet, quia B continet multa plura A. Et ex istis duabus sequitur quod impossibile est magnitudinem esse infinitam. Septima esset quod non posset assignari 85 tante quante quantitatis esset ipsum infinitum, ymmo ad questionem factam per 'quantum' de illo corpore infinito non posset dari bona responsio.

Et alii sic arguunt ad istam questionem negando: si esset possibile, sequitur quod totum non esset maius sua parte. Consequens est falsum. Et 90 consequencia apparet, quia detur C corpus infinitum et sint sue partes A et B. Tunc removetur B ab A. Vel ergo C fuit maius ipso B vel non. Si sic, sequitur quod B esset finitum. Si non, sequitur quod totum non sit maius sua parte, cum A fuerit pars ipsius C.

Secundo dubitatur, tenendo secundum PHILOSOPHUM quod eternaliter fuit tempus, utrum plures fuerunt dies quam anni. 95

Arguitur quod non quia: infiniti fuerunt dies et infiniti fuerunt anni.

Oppositum apparet, quia quilibet annus continebat plures dies; ergo etc.

Pro solucione huius nota quod in tali proposicione 'plures fuerunt etc.' tempus importatum per li 'fuerunt' non distribuitur. Apparet, quia ipsum non precedit aliquod distributivum. 100

M 62rb Tunc ponitur conclusio quod ista est concedenda 'plures fuerunt dies quam anni', quia aliquo tempore fuerunt plures | dies quam anni. Ex quo apparet quia ista est falsa 'non fuerunt plures dies quam anni', quia sensus

72-73 conformiter] (?) M 79 modus] (?) M 83 quam] in add. M 86 quantitatis] (?) M 88 negando] (?) M 100 distributivum] (?) (di^{uu}) M 102 aliquo] (?) M plures] fuerunt add. M

est quod nullo tempore fuerunt etc.

- 105 Et tunc ad rationem: quando dicitur ‘infiniti fuerunt etc.’, conceditur antecedens, sumendo li ‘infinitum’ sincategorematiche. Et negatur consequencia. Et dicitur quod infinitis infinita sunt plura, ymmo infinitis finita sunt plura, sumendo li ‘infinitum’ sincategorematiche.

<Articulus secundus>

- 110 Quantum ad secundum primo notandum est quod iuxta unum modum exponendi li ‘infinita’ tentum sincategorematiche, et exponendo de quantitate discreta, exponitur sic: aliquota et non tantum quin plura. Sed sincategorematiche secundum continuam quantitatem exponitur sic: aliquantum et non tantum quin maius.

- 115 Istis ante notatis sit prima conclusio: infinita est linea girativa secundum longitudinem. Probatur: aliquanta est linea girativa secundum longitudinem, et non est tanta quin sit maior secundum longitudinem.

- Secunda conclusio: sumendo li ‘infinitum’ isto modo, ista est falsa ‘infinitum est corpus totale’. Probatur quia: tunc sequitur quod omni corpore
120 dato esset corpus maius. Ymmo si ad ymaginacionem infinitum esset corpus, sumendo li ‘infinitum’ sincategorematiche, adhuc ista esset falsa ‘infinitum est corpus’, quia omni corpore <dato est corpus maius>.

- Tercia conclusio: si ad ymaginacionem corpus esset infinitum categorematice, infinitum esset corpus finitum. Probatur quia: omni corpore finito
125 esset corpus maius quia infinitum extensive.

Quarta conclusio: tenendo li ‘infinitum’ isto modo, ista est falsa ‘infinita est hec linea girativa’. Apparet, quia, si sic esset, tunc data una linea girativa, ipsa esset maior omni alia.

- Quinta conclusio: sumendo uniformiter li ‘infinitum’, ista est falsa ‘infinita
130 nite velox est hic motus’. Apparet ut alia.

- Sexta conclusio: sumendo li ‘infinitum’ uniformiter, ista est falsa ‘in quolibet continuo infinite sunt partes’. Apparet, quia, si oppositum staret, sequitur quod dato uno, in illo continuo non essent tot partes quin in ipso essent plures. Consequens est falsum, quia in continuo sunt due partes et
135 non plures duabus, sed ille sunt centum vel mille et sic de aliis. Et consequencia est nota.

112 aliquota] aliquod a M

113 continuam quantitatem] continua quantitate M

120-

121 corpus²] (?) M 124 corpus] (?) M

Septima conclusio: in quolibet continuo sunt infinite partes ad hunc sensum quod in quolibet continuo inter quotascumque partes est ratio numeralis discretiva, inter plures est ratio numeralis discretiva. Apparet ex dictis in alia questione etc.

140

M 62va | Dubitatur, cum non sit possibile quod eadem sit ratio discretiva duarum parcium quin et trium, quomodo stabit quod infinite sunt partes in continuo nisi in eodem infinite sint rationes discretive.

Dicitur primo quod secundum PHILOSOPHUM infiniti fuerunt homines sincategorematicae. Secundo dicitur quod, licet finite sint rationes numerales vel sit impossibile infinitas esse rationes numerales in eodem intellectu, possibile est tamen infinitas rationes discretivas esse in eodem intellectu.

145

Dubitatur secundo, si intellectus formet rationem discretivam inter duas partes, quomodo poterit formare rationem discretivam inter plures partes eiusdem continui, cum non sint plures partes duabus.

150

Respondetur quod ista propositio 'intellectus discernit inter partes continui' designat quod intellectus sigillatim et seorsum apprehendit unam partem continui contra aliam. Modo licet due partes continui sint mille partes continui, tamen ista est falsa 'due partes continui est ista pars continui', et sic de aliis.

155

<Articulus tertius>

Quantum ad tertium primo est notandum quod ab aliquibus li 'infinita' sincategorematicae, et exponendo de quantitate discreta, exponitur per carentiam status in numeris. Sed li 'infinitum' tentum sincategorematicae et in continua quantitate sic exponitur per hoc complexum 'aliquantum maius et in duplo maius et in triplo maius et sic in infinitum', et est ista expositio melius quam prima.

160

Tunc sit prima conclusio: infinite sunt partes in continuo. Apparet, quia due et tres et sic sine statu.

Secunda conclusio: linea est infinite partes. Probatur quia: ipsa est due partes et est tres et quatuor et sic <in> infinitum; ergo.

165

Tercia conclusio: infinita sunt finita. Probatur: duo sunt finita et tria sunt finita et sic sine statu; ergo conclusio vera.

138 quotascumque] (?) M 143 infinite] (?) M 146 numerales *corr. in marg. ex* discretivas M 149 discretivam] disc^{'ne}] (?) M 152 designat] desinat M 154 continui²] ...?... *add. (necnon del.?)* M

Quarta conclusio: infinita est linea girativa. Probatur quia: aliquanta est
 170 linea girativa et in duplo maior et in triplo; ergo.

Quinta conclusio: hec est simpliciter falsa 'linea girativa est infinita'.
 Apparet, quia li 'linea girativa' supponit determinate.

Sexta conclusio: hec est falsa 'infinite velox est motus'. Probatur sic
 quia: nisi sic, sequitur quod dato uno motu certe velocitatis, illo motu esset
 175 alius motus in duplo velocior et alius in triplo et sic in infinitum.

Septima conclusio: in infinitum parva est magnitudo. Probatur sic con-
 conclusio: aliquanta est magnitudo et in subduplo minor est aliqua magnitudo
 et in subtriplo et sic in infinitum. Eciam in infinitum tardus est motus et sic
 etc.

180 | Sed aliquis querit utrum, sumendo li 'infinitum' sincategorematicè, M 62vb
 utrum li 'finitum' et li 'infinitum' opponentur.

Respondetur quod non, ymmo verificantur de se invicem sicut 'omnis
 homo' et 'homo': ista est vera 'omnis homo est homo'.

<Ad rationes>

185 Ad rationes respondetur.

Ad primam: negatur consequentia. Ad probationem ('quia due partes'):
 concedo, et tres. <Ad> maiorem: dico quod hoc non oportet, quia ille par-
 tes communicant.

Ad secundam ('quia vel etc.'): dicitur quod sincategorematicè sumendo
 190 li 'infinitum', infinite sunt partes in continuo in actu. Et quando dicitur
 'infinitum est in potencia', dico quod intencionis sue fuit quod in continuo
 nunquam sunt tot partes signate quin sint plures in eodem signabiles.

Ad terciam: negatur. Sed bene conceditur ista 'infinitus est numerus'.

Ad quartam ('impossibile est etc.'): verum est sic sigillatim et seorsum
 195 quod, sit aliqua magnitudo infinita, impossibile esset continue numerando
 devenire usque ad ultimam partem. Et tamen consequens est verum de
 virtute sermonis.

Ad quintam ('sequitur quod infinitis etc.'): dicitur quod infinitis infinita
 sunt plura; eciam infinitis finita sunt plura.

200 Ad sextam ('sequitur quod in continuo etc.'): concedo, quia sunt due et

tres eiusdem quantitatis, sed ille communicant.

Ad ultimam: dicitur quod nulle partes continui sunt omnes partes continui. Secundo quod quocumque continuo dato infinite sunt ultime partes illius continui. Eciam mobile non movetur supra continuum secundum partes proportionales illius continui. Quarto quod de virtute sermonis si aliquod spacium est pertransitum, infinita spacia sunt pertransita. 205

Auctoritas post oppositum est pro dictis.

* * *

(f) INCERTI AUCTORIS *Quaestiones super libros Physicorum*
[Sint Agatha, Kruisherenklooster, Hs. 138 (C 12)]

<Liber III quaestio 18>

K 68ra | Utrum in quolibet continuo sint infinite partes capiendo ly 'infinite' sincathegorematiche. 5

Arguitur primo quod non nam: si sic, sequeretur quod quodlibet continuum esset infinitum extensive. Consequens falsum, ut notum est. Consequencia probatur quia: infinite partes extense faciunt infinitam extensionem, quia due partes extense faciunt aliqualem extensionem, et tres partes faciunt maiorem, et sic <in> infinitum. 10

K 68rb Secundo: si in aliquo continuo essent infinita puncta, illud esset infinitum extensive; ergo si in aliquo continuo sunt infinite | partes, illud corpus erit infinitum extensive. Consequencia tenet, quia partes continui maiorem extensionem redderent quam facerent puncta. Assumptum probatur quia: infinita puncta, capiendo 'infinita' cathegorematiche, redderent infinitam extensionem, quia duo puncta redderent sibi aliquantam extensionem, quia alias non essent extra invicem situatiter, et tria puncta redderent maiorem extensionem, et sic in infinitum; ergo etc. 15

Tercio: si in quolibet continuo essent infinite partes cathegorematiche, vel ergo essent ibi in potencia vel in actu; sed nullum illorum potest dici; igitur etc. Maior patet sufficienti divisione. Minor declaratur: non quod in actu, quia PHILOSOPHUS diffiniendo infinitum semper diffinit ipsum per potentiam et non per actum. Unde dicit⁴¹ 'infinitum est cuius quantitatem accipientibus semper contingit accipere plura'. Non potest dici quod in potencia, quia frustra esset illa potencia que nunquam posset reduci ad actum. Ex 25

⁴¹ ARISTOTELES, *Physica* III.6 (207a7-8)

illo videtur sequi quod, si non sunt infinite partes in actu, quod eciam non sint in potencia. Confirmatur: quecumque partes possunt in continuo esse, de facto sunt in continuo; ergo si in continuo sunt infinite partes in potencia, eciam sunt in continuo infinite partes in actu. Assumptum probatur
 30 quia: si alique partes possunt esse in continuo que de facto non essent in continuo, sequeretur quod resultans ex illis partibus non esset idem continuum.

Quarto: si sic, sequeretur quod impossibile esset continuum esse pertransitum. Consequens falsum et contra experienciam sensualem. Consequencia probatur quia: cum essent infinite partes in quolibet continuo, non
 35 contingeret devenire ad ultimam partem, cum impossibile est quod aliquod continuum sit totum pertransitum quin omnes eius partes sint pertransite; et cum tales partes sunt infinite, non contingit devenire ad ultimam partem. Et sic probaretur quod parvum spacium non posset pertransiri.

Oppositum arguitur: quodlibet continuum est divisibile in semper divisibilia; ergo in quolibet continuo sunt infinite partes cathegorematiche loquendo. Consequencia tenet, quia, si est divisibile continuum in semper
 40 divisibilia, tunc sic se haberet quod eius unitates numerando non esset deveniendum ad ultimam. Assumptum patet, quia alias continuum esset
 45 compositum ex indivisibilibus, quod est absurdum.

In questione erunt tres articuli. In primo respondebitur ad principale quesitum et videbitur utrum sunt dande omnes partes continui seu utrum alique partes continui sunt omnes partes continui cathegorematiche. In secundo videtur, si esset infinitum cathegorematiche captum, que essent eius
 50 proprietates. In tercio videtur utrum possibile sit aliquod corpus esse infinitum.

<Articulus primus>

Quantum ad articulum primum nota primo quod capiendo ly ‘infinitum’ cathegorematiche in multitudine, illa multitudo diceretur infinita cathegorematiche que sic se haberet quod continue eius unitates numerando non
 55 contingeret devenire ad ultimam.

Secundo nota, quia dicitur in tytulo questionis utrum etc., quod ly ‘omnes’ in plurali dupliciter capitur, videlicet distributive et collective. Unde distributive capitur quando sub termino distributo | per tale signum fit des-

K 68va

26 si] *sup. lin.* K 33 continuum *corr. sup. lin. ex* infinitum K 39 pertransiri] pertransire(?) K

census ad omnia eius supposita per propositionem copulativam, ut dicendo sic: 'omnes homines sunt animalia'. Alio modo capitur collective, et tunc non fit descensus sub illo termino cui additur li 'omnes', ut dicendo 'omnes apostoli Dei sunt duodecim'.

Nota quod ad hoc quod propositio in qua nomen numerale affirmatur de aggregato ex termino communi et signo colectivo requiritur quod talis terminus communis de nullis verificetur nisi sint partes multitudinis significate per illum terminum numeralem, verbi gracia: 'omnes apostoli Dei sunt duodecim', ly 'apostoli' de nullis verificatur nisi sint partes illius multitudinis, scilicet duodenarii, si debet esse vera.

Premissis istis sit hec prima conclusio: nulle partes continui sunt omnes partes continui, sumendo ly 'omnes' distributive. Patet, quia est una universalis in qua predicatur universale universaliter sumptum habens actu plura supposita; ergo est falsa. Consequencia est PHILOSOPHI primo *Peryermeneias*⁴². Antecedens patet, quia hoc totum 'omnes partes continui' ibi predicatur et hoc totum ibi distribuitur.

Secunda conclusio: nulle partes continui sunt omnes partes continui, capiendo ly 'omnes' collective. Probatur: eius contradictoria est falsa; ergo ipsa est vera. Consequencia tenet per legem contradictionis. Antecedens probatur nam: hec est falsa 'alique partes continui sunt omnes partes continui'. Probatur nam: si illa esset vera, tunc essent signande et signabiles certe et determinate partes que essent omnes partes; sed nulle tales possunt signari, <quia>, si signentur mille partes, adhuc sunt plures partes continui; ergo etc. Et quod hoc oportet quod signentur determinate partes patet, quia ibi ly 'partes' stat determinate.

Tercia conclusio: in nullo continuo sunt infinite partes capiendo 'infinite' cathegorematiche. Suppono pro probacione quod capiendo ly 'infinite' cathegorematiche, quod tunc non refert illum terminum preponere vel postponere termino communi, quia sic non habet virtutem distribuendi. Probatur tunc conclusio quia: si essent infinite partes cathegorematiche in aliquo continuo, adhuc ille essent certe et determinate, cum ly 'partes' stat ibi determinate; sed quecumque partes signentur, tales sunt terminate et finite et signabiles. Probatur assumptum quod essent determinate nam: quantuscumque numerus parcium signetur continue numerando eius unitates, contingit ad ultimam devenire et per consequens quantuscumque nu-

65 colectivo] (?) K 82 signari] signare K

⁴² ARISTOTELES, *De interpretatione* 7 (17b14-15)

95 merus parcium signetur ratione est finitus et determinatus; igitur conclusio vera.

Quarta conclusio: quod hec est falsa ‘omnes partes continui sunt infinite partes continui’ capiendo ‘infinite’ cathegorematicae, qualitercumque capiatur ‘omnes’. Patet, quia capiendo distributive, tunc est falsa, quia sic deberet sic descendi: ‘iste partes sunt infinite partes et iste partes sunt infinite partes, capiendo duas vel tres etc.’ Sumendo ly ‘omnes’ collective, tunc est falsa, quia est una affirmativa cuius subiectum pro nullo supponit, quia, ut probatum est, nulle sunt omnes partes continui, capiendo ‘omnes’ collective.

105 Et hec de primo.

<Articulus secundus>

Quantum ad articulum secundum respondetur quod, si infinitum cathegorematicae captum esset, eius essent sex proprietates.

Prima: quod ipsum privative opponeretur illi termino ‘finitum’. Patet, quia alias idem esset terminatum et interminatum, quod implicat. Unde adhuc dato quod pro aliquo supponeret ly ‘infinitum’, verum est tamen quod apparet quod conveniencius haberent se tales termini contradictorie quam privative, quia privative opposita debent successive de eodem predicari ut secum videns.

115 Secunda proprietas: quod infinitum, si esset, cathegorematicae captum, quod esset omni alio maius et nichil esset eo maius. | Patet, quia, si esset aliquod maius quam infinitum, illud containeret maius quam infinitum, et per consequens containeret infinitum; et sic oporteret ipsum esse finitum et terminatum. K 68vb

120 Tercia proprietas: quod si esset infinitum cathegorematicae, per ablacionem finiti infinicies factam nunquam consumeretur, ymmo per talem ablacionem nunquam fieret finitum.

Quarta proprietas infiniti cathegorematicae capti quod, si esset infinitum, et in eo signaretur aliquid quod esset quantum ad quantitatem unius grani millei, que vocetur A, et signetur aliud quantum ad quantitatem totius celi, et vocetur B, non pluries containeret quantitatem grani millei quam celi. Patet, quia infinicies containeret utramque quantitatem; ergo unum non

95 ratione] (?) K 112 conveniencius] (?) K 113-114 predicari] predicare *corr.* ex verificari K

pluries contineret quam aliud infinicies. Ex illo sequitur quod, si esset infinitum tempus, illud non contineret plures dies quam annos.

Quinta proprietas: quod stante casu quarte proprietatis, si esset infinitum cathegorematicè captum, ipsum contineret plura A quam B. Patet, quia B contineret plus quam mille A, ymmo quantitas celi contineret plures quam mille millesies quantitatem grani milei. Ex quo sequitur iterum quod, si esset tale tempus infinitum, ipsum contineret plures dies quam annos. Patet, quia quilibet annus plures dies continet. 130 135

Ex quibus ultimis proprietatibus infertur quod impossibile est esse infinitum tempus, motum, quantitatem, capiendò 'infinitum' cathegorematicè, quia ad tale infinitum esse sequuntur contradictoria, et omne tale est impossibile.

Sexta proprietas: quod, si esset tale infinitum in magnitudine, ignotum esset quantum esset, et si esset in multitudine, ignotum esset quot unitates haberet. Patet, quia ly 'quantum' querit determinatam speciem quantitatis continue; modo non est signanda determinata quantitas eius. Et ly 'quot' querit determinatam speciem quantitatis discrete; modo nulla talis esset signanda. 140 145

Hec de secundo.

<Articulus tertius>

Quantum ad tertium articulum sit hec prima dubitacio: utrum possibile sit esse aliquod corpus infinitum, capiendò 'infinitum' cathegorematicè.

Respondendo ad dubitacionem, premicto primo quod omne totum est maius qualibet parte sua quantitativa. Et similiter omnis multitudo est maior sua qualibet parte vel unitate eam integrante. Ista patet, quia est principium in naturali philosophia, et ratio oppositum non capit. Et dixi notanter 'de parte quantitativa', quia non habet suppositio veritatem de parte essentiali, quia hec est falsa 'homo est maior sua materia vel sua forma', loquendo proprie. 150 155

Conclusio responsalis: impossibile est esse aliquod corpus infinitum, capiendò 'infinitum' cathegorematicè. Probatur sic: et volo quod sit aliquod corpus infinitum per adversarium, quod sit A, cuius una pars sit B et alia sit C. Tunc volo quod pars B removeatur. Quo facto vel C est finitum vel infinitum. Si C est finitum, tunc eciam B fuit finitum; ergo corpus quod 160

resultabat ex B et C eciam finitum fuit; et per consequens totum A fuit finitum. Si vero remoto B, C sit infinitum, tunc eciam totum corpus A est infinitum; et | quia unum infinitum non est maius alio infinito, ut posterius K 69ra
 165 probabitur, ergo sequitur quod A non sit maius quam C. Probatur quia: A est infinitum et C est infinitum, et unum infinitum non est maius alio infinito. Et per consequens sequitur quod totum non sit maius sua parte quantitativa, quod est contra supposicionem.

Ex quo sequitur correlarie quod impossibile est lineam esse compositam
 170 ex punctis infinitis. Patet, quia vel illa puncta facerent extensionem vel non. Et si sic, tunc, ex quo essent infinita puncta non comunicancia quorum quodlibet faceret extensionem, tunc illa facerent infinitam extensionem. Si dicatur quod non, sequitur quod non sunt extra invicem situatiter in linea, quod est contra PHILOSOPHUM. Et sic sequeretur lineam non esse
 175 lineam extensam.

Sed diceret: quid est dicendum ad communiter dicentes quod linea componitur ex punctis? Respondetur quod ipsi loquuntur de diffinitione illius termini 'linea', quia in eius diffinitione ponitur ille terminus 'punctus'. Ex quo infertur correlarie quod nulle sunt partes omnes continui, qualitercumque
 180 capiatur 'omnes', quia esset dare numerum ad cuius ultimam unitatem continue numerando tandem deveniretur; quod est falsum etc.

Patet ista conclusio eciam ex alio, nam ad hoc quod aliquod corpus sit actu infinitum sequuntur contradictoria, quia sequitur quod sint plures dies quam anni et quod non essent plures dies quam anni. Consequens implicat.
 185 Et consequencia ex dictis patet.

Sed diceret quis: utrum tempus preteritum sit finitum vel infinitum? Respondetur quod est finitum, ymmo omne tempus est finitum. Probatur quia: omnis mensura est finita seu omne quod per modum mesure apprehenditur sub ratione finiti apprehenditur; tempus est mensura; igitur tempus erit finitum. Maior apparet, quia infinitum hoc proprie non mensurat; sed oportet mensuram esse certam et finitam. Minor patet, quia tempus est mensura motus, ut patet in hoc quarto⁴³. Item omnis numerus est finitus; omne tempus est numerus; igitur omne tempus est finitum, et per consequens preteritum. Maior est nota. Et minor apparet iterum quarto *huius*⁴⁴,
 195 quia tempus est numerus motus.

164 infinitum² corr. ex finitum K 170 facerent] facerent K 193 omne¹] omnis K

⁴³ ARISTOTELES, *Physica* IV.12 (220b32-221a1; AA 2:139) ⁴⁴ ARISTOTELES, *Physica* IV.11 (219b1-2, 220a24-26; AA 2:137)

Sed diceret: si esset tempus infinitum, utrum de vi vocis esset dicendum quod essent plures dies quam anni, vel non? Respondetur: si esset tempus infinitum, hec esset concedenda 'in aliquo tempore essent plures dies quam anni'. Patet, quia in certo tempore, puta in centum annis, essent plures dies quam anni, ex quo ly 'tempore' stat ibi determinate. Secundo dico quod hec esset falsa 'in omni tempore sunt plures dies quam anni', quia non continet tot dies quin plures dies contineat et eciam non continet tot annos quin plures annos contineat. 200

Et hec de tercio.

<Ad rationes> 205

Ad rationes ante oppositum: dicitur quod non plus probant nisi quod in nullo continuo sunt infinite partes capiendo 'infinite' cathegorematicae. Sed tamen non negant quin ibi sunt infinite partes sincathegorematicae.

Et ratio post oppositum eciam probat quod in continuo sunt infinite partes sincathegorematicae etc. 210

* * *

(g) INCERTI AUCTORIS *Quaestiones super libros Physicorum*
[Sint Agatha, Kruisherenklooster, Hs. 138 (C 12)]

<Liber III quaestio 19>

- K 69ra | Utrum in quolibet continuo sunt infinite partes capiendo 'infinite' sincathegorematicae. 5
- K 69rb Arguitur quod non: infinitis repugnat | quod simul accipiantur; sed partibus continui non repugnat simul accipi; igitur partes continui non sunt infinite. Consequencia tenet. Maior patet per PHILOSOPHUM tercio *huius*⁴⁵ dicentem quod infinitum est cuius quantitatem accipientibus semper contingit aliquid accipere ultra. Minor patet, quia capiatur unum continuum: non est dubium quin partes illius sint simul; igitur minor vera. 10

Secundo: si essent infinite partes in quolibet continuo, sequeretur quod numerus aliquis esset infinitus. Consequens falsum, quia ille esset innumerabilis, quod est contra rationem numeri. Sed patet consequencia principa-

199 anni] ex quo ly tempore stat ibi determinate *add. necnon del.* K 200 secundo] tercio(?) K

⁴⁵ ARISTOTELES, *Physica* III.6 (207a7-8)

15 lis de maximo numero omnium parcium continui.

Tercio: si sic, sequeretur quod etiam in quolibet continuo essent infinite partes equales. Hoc est falsum, quia infinite partes facerent infinitam extensionem et infinitum corpus, quod est impossibile esse. Probatur assumptum quia: qua ratione assignarentur due partes equales, puta due medietates, sic
20 etiam possunt signari mille millesime equales.

Quarto: si sic, sequeretur quod infinitis essent plura. Consequens falsum, quia nulla sunt plura infinitis. Consequencia probatur quia: sit unum continuum pedale et aliud semipedale: tunc non est dubium quin illud continuum pedale habeat plures partes quam semipedale, quia quascumque
25 partes habet semipedale, illas etiam continet pedale, et cum hoc plures. Item consequencia probatur quia: infinitis partibus continui semipedalis sunt plures partes, quia in continuo pedali.

Oppositum arguitur: nisi in quolibet continuo essent infinite partes sincathegorematicae, sequeretur quod non esset quodlibet continuum divisibile
30 in semper divisibilia. Consequens falsum et contra PHILOSOPHUM, quia alias continuum esset compositum ex indivisibilibus, quod est absurdum dicere, quia deveniretur ad ultimam unitatem ad quam non esset ulterior divisio.

In questione erunt tres articuli. In primo respondetur ad quesitum secundum unum modum exponendi 'infinitum'. In secundo respondebitur secundum alium modum exponendi ly 'infinitum'. In tercio movebuntur dubitationes.
35

<Articulus primus>

Quantum ad primum notandum quod unus modus exponendi 'infinitum' capiendi sincathegorematicae est iste quod exponatur per istud complexum
40 'aliquantum et non tantum quin maius', quoad quantitatem continuam, vel 'aliquot et non tot quin plura', quoad quantitatem discretam. Et exponitur ista 'infinita est linea B': aliqua est linea B et non tanta quin maior'. Similiter ista 'infinita sunt puncta in linea', id est aliquot puncta sunt in
45 linea et non tot quin plura sunt puncta in linea.

Prima conclusio: infinita est linea girativa. Et dicitur esse linea que procedit secundum partes proporcionales, et <ubi> una desinit ibi alia incipit. Probatur conclusio: aliqua est linea girativa, et non est tanta quin sit maior. Patet, nam signetur unum continuum pedale, et transeat una linea

33 divisio] (?) K 43 linea¹] littera(?) K linea²] littera(?) K

girativa per partes proporcionales ita quod, ubi una gira desinit, quod ibi 50
 alia incipit: tunc clarum est quod illa linea est infinita, quia non potest dari
 ultima gira vel ultima pars proportionalis; igitur conclusio vera.

Secunda conclusio: hec simpliciter est falsa et neganda 'infinitem est
 corpus totale' capiendoy 'infinitem' sincathegorematicoy. Probatur quia: si
 esset vera, sequeretur quod omni corpore totali esset corpus maius. Conse- 55
 quens falsum, quia aliquod est corpus totale quo nullum corpus est maius,
 scilicet celum.

K 69va Tercia conclusio: ponendo ad ymaginacionem quod esset aliquod corpus
 infinitum, capiendoy 'infinitem' | cathegorematicoy, adhuc tamen non esset
 tale corpus infinitum sincathegorematicoy. Patet, quia sic omni corpore 60
 totali esset corpus maius. Hoc est falsum, quia illo corpore infinito signato
 non esset corpus maius, quia infinito corpore non esset corpus maius, ut
 patuit prius ex proprietatibus infiniti, si esset.

Quarta conclusio: stante eodem casu terciy conclusionis, infinitum cor-
 pus esset finitum. Probatur quia: sic esset concedendum quod omni corpore 65
 finito esset corpus maius, scilicet infinitum.

Quinta conclusio est hec: hec est falsa 'infinita est hec linea girativa'.
 Patet, quia, si sic, esset aliqua linea girativa que omni liney girative maior
 esset. Modo hoc est falsum, cum quelibet talis infinita esset, ex prima con-
 clusione. 70

Sexta conclusio: infinite velox est motus. Patet, quia aliquantum velox
 est motus, et non est tantum velox quin velocior sit; igitur etc. Antecedens
 patet de motu primi mobilis. Unde non est dare partem velocissime motam,
 quia non est dare partem distantissimam a polo; igitur eciam non potest
 dari pars velocissime mota, quia velocitas motus potest attendi per hoc 75
 quod in equali tempore maius spaciump describit.

Septima conclusio: in nullo continuo sunt infinite partes, capiendoy 'infi-
 nitum' sincathegorematicoy et exponendoy secundum modum prius dictum.
 Probatur nam: in quolibet continuo sunt tot partes quot non sunt plures;
 igitur in nullo sunt infinite partes. Consequencia tenet. Assumptum proba- 80
 tur quia: in quolibet continuo sunt prescise due partes, scilicet due medieta-
 tes, quibus nulle sunt plures. Patet, quia due sunt mille partes et due sunt
 centum partes, ut prius probatum est; igitur conclusio vera.

Octava conclusio: in quolibet continuo sunt infinite partes sincathegore-

85 matice ad hunc sensum quod quancumque continuo dato, inter quascumque partes illius continui est ratio discretiva, inter plures partes eiusdem. Unde si intellectus aliquis discernit inter partes centum, eciam discernere potest inter mille, et sic de aliis.

Et sic patet quid respondendum sit ad questionem secundum illum modum.
90 dum.

<Articulus secundus>

Quantum ad articulum secundum est primo <notandum> quod alius est modus exponendi 'infinitem' per hoc complexum 'aliquantum et in duplo maius et triplo maius et in quadruplo', et sic sine statu. Et sic exponitur
95 dupliciter: uno modo in continuis, alio modo in discretis, id est uno modo in quantitate continua et alio modo in quantitate discreta. In continuo exponitur 'infinitem est magnitudo', id est aliqua est magnitudo et in duplo maior et in triplo maior et in quadruplo, et sic sine statu. Sed in discretis exponitur dicendo 'infinitem puncta sunt in continuo', id est aliquot puncta
100 sunt in continuo et in duplo plura et in triplo plura sunt in continuo, et sic sine statu.

Istis premissis sit prima conclusio: infinita est linea girativa. Probatur nam: aliqua est linea girativa et in duplo maior et in triplo, et sic sine statu; igitur conclusio vera.

105 Secunda conclusio: hec est simpliciter falsa 'infinite velox est motus', quia deberet sic exponi: aliquante velox est motus et in duplo velocior est motus et in triplo, et sic sine statu. Modo hoc est falsum, quia quantumcumque veloci motu dato, velocior posset dari in duplo et in triplo, et sic sine statu. Ex quo patet differentia inter modum exponendi 'infinitem'
110 primo modo in articulo primo et inter modum secundum dictum iam in articulo secundo, quia iuxta primum modum exponendi hec est vera 'infinite velox est motus', ut | patuit in articulo primo.

K 69vb

Tercia conclusio: infinita parva pars est in continuo. Probatur: aliquantum parva pars est in continuo et in triplo minor parva pars est in continuo
115 et in quadruplo minor, et sic sine statu.

Quarta conclusio: infinita potest esse magnitudo secundum modum exponendi iam dictum. Aliqua enim potest esse magnitudo et in duplo maior et in triplo maior, et sic sine statu, quia supponitur hoc ex prius dictis quod nulla potest esse magnitudo actu infinita cathegorematice capiendo

86 discretiva] discreta(?) K 87 inter] aliquas add. necnon del. K 99 aliquot] aliquod K

'infinita'.

120

Quinta conclusio: hec est simpliciter falsa 'infinita est hec linea girativa'. Patet secundum dicta articuli primi.

Sexta conclusio: hec est etiam simpliciter falsa 'linea girativa est infinita'. Patet, quia ibi ly 'linea girativa' stat determinate; et ergo, si deberet illa propositio verificari, oporteret quod esset certa linea girativa, que esset qualibet alia maior. 125

Septima conclusio responsiva: in quolibet continuo sunt infinite partes secundum modum iam dictum. Patet, quia in quolibet continuo sunt tres partes, quatuor partes, quinque etc., et sic sine statu.

Octava conclusio: quodlibet continuum est in infinitas partes divisibile. Patet, quia quodlibet continuum est in tres partes divisibile et in quatuor partes et in quinque, in sex et in septem, et sic sine statu, <secundum> secundum modum exponendi. 130

Et hec de secundo.

<Articulus tertius>

135

Quantum ad articulum tertium sit hec prima dubitacio: capiendo 'infinitum' secundum modum iam dictum, utrum finitum et infinitum opponantur. Respondetur quod non. Probatur: illa non opponuntur que possunt esse simul et stant simul; sed finitum et infinitum secundum modum iam dictum possunt esse simul; igitur non opponuntur. Consequencia tenet. Maior patet, quia opposita mutuo se expellunt. Minor patet, quia duo et infinita sunt simul. Finita enim sunt duo et tria sunt finita, et sic finita sunt infinita secundum illum modum. Secundo probatur idem nam: qualitercumque capiatur 'infinitum', infinita possunt esse finita. Nam si exponatur sic 'aliquantum et non tantum quin maius', tunc hec est vera 'infinita sunt finita'; ergo infinitum et finitum proprie loquendo non opponuntur. 140 145

Secunda dubitacio: utrum in continuo pedali sunt infinite partes equales. Respondetur quod hec est simpliciter concedenda 'in continuo pedali sunt infinite partes equales secundum modum exponendi iam dictum in articulo secundo, quia due partes equales sunt in continuo pedali, et quatuor partes equales, et quinque partes equales sunt in continuo pedali, et sic sine statu; igitur infinite partes equales sunt in continuo pedali. 150

Secundo dico quod data vel signata aliqua certa magnitudine alicuius

continui pedalis, hec est falsa ‘infinite partes sunt in continuo pedali equa-
 155 les illi parti signate’, quia si sic, tunc illud esset infinite extensum, quod est
 falsum. Patet illud, quia ipsum haberet infinitas partes tantas quanta esset
 aliqua certa pars data.

Tercia dubitacio: utrum hec sit concedenda ‘infinite finita sunt plura’.
 Respondetur per proposiciones.

160 Prima est: infinite infinita sunt plura. Probatur quia: duobus tria sunt
 plura, et tribus quatuor sunt plura, et quatuor quinque sunt plura, et sic de
 aliis; sed tria sunt infinita et duo sunt infinita, | ut prius patuit, quia sunt K 70ra
 centum centesime, mille millesime.

Secunda propositio: infinite finita sunt plura. Patet conformiter, quia
 165 duobus tria sunt plura, quia, quamvis non sunt plures partes in ternario
 quam in binario, tamen in ternario sunt plures partes tante quante in bina-
 rio. Et igitur ista potest concedi ‘finita infinite sunt plura’. Sequitur quod
 bene stat continuum esse divisum in infinitas partes quando est divisum in
 170 duas medietates capiendo ‘infinite’ illo modo predicto, quia ille due me-
 dietates sunt infinite partes, quia tres tercie, mille millesime.

Infertur correlarie quod non dicunt verisimiliter qui dicunt quod ly ‘infi-
 nitum’ positum a parte predicati capiatur cathegorematicae, quia, si sic es-
 set, tunc ista non esset vera ‘continuum est divisum in infinitas partes’ vel
 ‘continuum est divisibile in infinitas partes’.

175 Ad rationes

Ad primam: verum est quod dicit maior capiendo cathegorematicae ly ‘infi-
 nitum’. Sed sincathegorematicae capiendo negatur maior, quia est falsa, ut
 patuit in articulo secundo.

Ad secundam: negatur consequentia. Ad probationem: dicitur quod
 180 infinitus est numerus <secundum> secundum modum exponendi, quia
 aliquantus est numerus et in duplo maior, et sic de aliis. Sed negatur quod
 numerus sit infinitus.

Ad terciam: debet dici quod bene sunt infinite partes equales in conti-
 nuo, quia due partes equales, et tres partes equales. Non tamen sunt infinite
 185 partes equales alicui certe quante date. Et hoc patuit in secunda dubitacio-
 ne. Et dicitur: ille faciunt infinitam extensionem. Dicitur quod non infinite

154 partes iter. K continuo] equa(?) add. necnon del. K 183 debet] debet add. necnon del.
 K 184 partes² iter. K 185 quante] (?) K

partes equales, sed bene infinite partes tante quanta est una certa data faciunt infinitam extensionem.

Ad quartam: conceditur bene quod in continuo pedali non sunt plures partes quam in continuo semipedali. Sed tamen in continuo pedali sunt 190 plures partes tante quam in continuo semipedali. Et hoc patuit in tertia dubitatione.

Racio post oppositum est pro dictis.

Hec de questione.

190 quam] quod K

Paul J.J.M. BAKKER (Nijmegen)
Radboud Universiteit
p.bakker@ftr.ru.nl

Abstract: This article offers a detailed presentation of three anonymous, unedited sets of questions on Aristotle's *Physics*. The commentaries survive in manuscripts in Oxford, Munich and Sint Agatha (Netherlands). A comparison of the lists of *quaestiones* suggests that there is a close correspondence between the three commentaries, on the one hand, and the *ultima lectura* of John Buridan's *Quaestiones super octo libros Physicorum*, on the other. Judging from the lists of *quaestiones*, it makes sense to attach the label *secundum Buridanum* to all three commentaries. However, the texts of the three commentaries differ significantly both from each other and from Buridan's lecture. To illustrate the differences, in the Appendix I present editions of one question from Book I of the *Physics* and one question from Book III from each of the three commentaries. The edited questions correspond with Book I q.4 in Buridan's *ultima lectura*, "Utrum in omni scientia ex cognitione principiorum, causarum et elementorum contingat alia scire et intelligere, scilicet principia, causata et elementata," and Book III q.18 of his *ultima lectura*, "Utrum in quolibet continuo infinitae sint partes." It appears that one of the three anonymous commentators copies Buridan's text *verbatim* or follows its precise structural arrangement. Buridan's text seems to have functioned as a framework or a point of departure used by the anonymous authors to compose their own commentaries.

Keywords: Buridanism, commentaries on Aristotle, fourteenth-century philosophy, John Buridan, natural philosophy.

